

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Економіко-гуманітарний інститут.
Факультет економіки та управління
(повне найменування інституту, назва факультету)

Фінанси, банківська справа та страхування
(повна назва кафедри)

Пояснювальна записка
до дипломної магістерської роботи
магістра
(ступінь вищої освіти (освітній ступінь))

на тему: Сучасний стан та перспективи розвитку страхування туристів

Виконала: студентка 6 курсу, групи ФЕУ- 113-м
спеціальності (напряму підготовки)
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(код і назва напряму підготовки, спеціальності)

	<u>Кузьменко Г.О</u> . (прізвище та ініціали)
Керівник	<u>Шарова С.В.</u> . (прізвище та ініціали)
Рецензент	<u>Аніщенко С.С</u> . (прізвище та ініціали)

м.Запоріжжя
2018 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Запорізький національний технічний університет
(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЕГІ, ФЕУ

Кафедра Фінанси, банківська справа та страхування

Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

Напрямок підготовки 072»Фінанси, банківська справа та страхування»

(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Г.Р.Н. доцент
Черарова С.В.
"10" грудня 2018 року

**ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Кузьменко Галина Олександрівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Сучасний стан та перспективи розвитку
страхування туристів
керівник проекту роботи _____,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від "11" вересня 2018 року №212

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи фінансова звітність: консолідований баланс
2016-2017 рр; звіт про фінансові результати 2016-2017 рр.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Розділ 1: Теоретико-методологічні аспекти розвитку страхування
туристів.

Розділ 2: Аналіз сучасного стану страхування туристів на прикладі СК
"Арсенал Страхування".

Розділ 3: Шляхи удосконалення та перспективи розвитку страхування туристів.

Розділ 4: Оцінка ризику та безпеки у надзвичайних ситуаціях.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Рис. 1.1. Приклади та рівняння страхування послуг, пов'язаних з туристичної діяльністю;

Рис. 1.2. Основні положення здійснення страхування послуг, пов'язаних з
туристичною діяльністю;

Рис. 1.3. Ассистанс - програми у туризмі;

Табл. 2.1. Динаміка фінансової стійкості "Арсенал Страхування" за 2015-2017 рр;

Табл. 2.9. Рейтинги страхових компаній по добровільному страхуванню туристів.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
1	к.р.н., доцент Шарова С.В.	сес	сес
2	к.р.н., доцент Шарова С.В.	сес	сес
3	к.р.н., доцент Шарова С.В.	сес	сес
4	Журавель С.М., ст. викл.	сес	сес
Нормоконтролер	Чередниченко Н.О., ст.викл.	сес	сес

7. Дата видачі завдання 05.03.2018

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір матеріалу на проектування	05.03.18 - 21.03.18	
2	Групування та аналіз зібраного матеріалу. Уточнення завдань проектування	21.03.18 - 01.04.18	
3	Виконання теоретичної частини роботи	01.04.18 - 01.05.18	
4	Виконання графічної частини роботи	01.05.18 - 10.05.18	
5	Написання та оформлення дипломної магістерської роботи	10.05.18 - 09.11.18	
6	Перевірка роботи керівником, консультантами	10.11.18	
7	Попередній захист роботи	15.11.18	
8	Переплітання оформлення дипломної магістерської роботи	17.12.18	
9	Захист роботи у ЕК	18.12.18	

Студент

Керівник роботи

(підпис)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Кузьменко Г.О. Сучасний стан та перспективи розвитку страхування туристів. – Дипломна магістерська робота.

Дипломна магістерська робота зі спеціальності 072 магістр фінансів, банківської справи та страхування. – Кафедра фінанси, банківська справа та страхування, Запорізький національний технічний університет, 2018.

Розкрито теоретико-методологічні аспекти розвитку страхування туристів, розроблено концептуальний підхід до розуміння системи страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю.

Здійснено аналіз сучасного стану страхування туристів на прикладі СК «Арсенал Страхування». Досліджено напрями розвитку туристичного страхування. Проаналізовано важливість та необхідність запозичення зарубіжного досвіду щодо організації та проведення діяльності в сфері страхування. Автором запропоновано шляхи удосконалення та перспективи розвитку страхування туристів.

Ключові слова: СТРАХУВАННЯ, СТРАХОВИЙ РИНОК, ТУРИСТИЧНІ ПОСЛУГИ, ТУРИЗМ, ТУРИСТИЧНА ГАЛУЗЬ.

ANNOTATION

Kuzmenko H.O. Current state and prospects for the development of travel insurance. - Master's thesis.

Graduate Masters Degree in Specialty 072 Master of Finance, Banking and Insurance. - Department of Finance, Banking and Insurance, Zaporizhzhya National Technical University, 2018.

The theoretical and methodological aspects of the development of travel insurance are revealed, the conceptual approach to understanding the system of insurance of services related to tourism activity is developed.

The analysis of the current state of insurance of tourists is carried out on the example of IC "Arsenal Insurance". The directions of development of tourist insurance are investigated. The importance and necessity of borrowing foreign experience in organizing and carrying out activities in the field of insurance is analyzed. The author suggests ways to improve the prospects for the development of travel insurance.

Keywords: insurance, insurance market, tourism services, tourism, tourism industry.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Кузьменко Г.О. Аналіз сучасного стану, проблем та перспектив розвитку страхування туристів / Г.О. Кузьменко // Соціально-економічні, освітні та фахові проблеми молоді в умовах євроінтеграційних процесів: матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (27 квітня 2018 р., м. Запоріжжя). – Запоріжжя: Мокшанов В.В., 2018. – С. 181-184.

2. Кузьменко Г.О. Аналіз сучасного стану, проблем та перспектив функціонування ринку, страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю в Україні [Електронний ресурс] / Г.О. Кузьменко // Ефективна економіка. – №11. – 2018. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ	
АНОТАЦІЯ	
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ	
СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ДО ДИПЛОМНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	
ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ	14
1.1. Поняття, види та форми страхування в Україні	14
1.2. Теоретичні засади страхування туристів	22
1.3. Основні принципи і положення туристичної діяльності	29
1.4. Нормативно-законодавчі акти, що регулюють страхування туристів	42
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ НА ПРИКЛАДІ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»	48
2.1. Фінансово-економічна характеристика СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»	48
2.2. Аналіз стану страхових надходжень та страхових виплат, пов'язаних із страхуванням туристів	66
2.3. Механізм страхування ризиків у сфері туризму	82
2.4. Ефективність розвитку страхування туристів в СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»	86
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ	93

3.1. Зарубіжний досвід страхових компаній, пов'язаних із страхуванням туристів	93
3.2. Перспективи розвитку послуг страхування туристів в Україні	99
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	108
ВИСНОВКИ	124
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	127
ДОДАТКИ	133
ДОДАТОК А Фінансова звітність ПрАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»	133
ДОДАТОК Б Звіт про фінансові результати ПрАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»	137
ДОДАТОК В Звіт про рух грошових коштів ПрАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»	140

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

СПТД	–	страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю
СК	–	страхова компанія
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
ПрАТ	–	Приватне акціонерне товариство
ДСТУ	–	Державні стандарти України
ЗУ	–	Закон України

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Туристична галузь є однією з найбільш перспективних галузей національної економіки, адже сприяє збільшенню валютних надходжень, активізує інвестиційну діяльність, впливає на створення нових робочих місць тощо. Водночас поступальний розвиток туризму в Україні неможливий без застосування ефективного механізму страхування даної діяльності, що, по суті, є невід'ємним елементом пакету туристичних послуг. Запровадження ефективного механізму забезпечення страховим захистом суб'єктів туристичної діяльності дозволяє захистити майнові інтереси як туристів, так й інших суб'єктів туристичної діяльності у разі настання несприятливих подій, мінімізувати ризики настання страхових випадків за рахунок впровадження превентивних заходів. З огляду на зазначене зростає актуальність розробки методичного інструментарію та практичних рекомендацій щодо страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю (СПТД).

Теоретичні та прикладні аспекти функціонування страхового ринку та організації туристичної діяльності відображено у роботах вітчизняних і зарубіжних дослідників, серед яких: В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.О. Гаманкова, О.А. Гвозденко, О.М. Грабчук, О.М. Залєтов, В.М. Згоняйко, О.В. Козьменко, С.Н. Козьменко, А.В. Кошляк, Г.В. Кравчук, О.В. Кузьменко, Д.А. Кучин, Н.І. Машина, М.В. Мних, Л.В. Нечипорук С.С. Осадець, О.О. Охріменко, С.В. Сокол, В.В. Тринчук, Л.П. Шматько, Т. А. Федорова. Значна увага дослідженню питань страхування туристичної діяльності приділена в наукових роботах Д. Р. Абрамітової, Н. М. Власової, В.В. Гуменюк, С.Г. Загурської, А.В. Кошляк, А.С. Крутової, Н.В. Кузнецової та інших.

У той же час узагальнення напрацювань з даної проблематики дозволяють зробити висновок про наявність питань, які потребують подальших досліджень. На думку автора, це питання, пов'язані з: конкретизацією видів

СПТД, розробкою механізму СПТД, оцінюванням рівня конкуренції на ринку СПТД, формуванням методичних засад до визначення тарифу зі СПТД, рейтингової оцінки діяльності асистанс –компаній. Актуальність вирішення вказаних проблем та недостатній рівень їх теоретико-методологічного обґрунтування обумовили вибір теми, мети та завдань дипломної магістреської роботи, підкреслюють значущість теоретичних і практичних рекомендацій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дипломна магістерська робота виконана згідно з темою кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЗНТУ № 05315 «Економічні реформи в Україні та їх вплив на фінансово – кредитні відносини».

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної магістреської роботи є удосконалення науково-методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування механізму страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних завдань:

- дослідити і узагальнити наукове підґрунтя організації туристичної діяльності, а також практичні аспекти її здійснення в Україні;
- розглянути теоретичні та практичні засади проведення страхування туристів;
- розкрити фінансово-економічну складову характеристики СК «Арсенал Страхування»;
- проаналізувати сучасний стан туристичного ринку та ринку СПТД, окреслити проблеми їх функціонування та напрямки усунення;
- запропонувати шляхи удосконалення страхування туристів;
- надати перспективи розвитку страхування туристів.

Об'єктом дослідження є економічні відносини між страховиками, страхувальниками, асистанс – компаніями та органами державної влади, що виникають у процесі СПТД.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти, науково-методичні засади та практичні рекомендації щодо формування механізму СПТД.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дипломної магістреської роботи виступають фундаментальні положення теорії фінансів, страхування та туризмології, а також наукові напрацювання закордонних та вітчизняних вчених-економістів.

При постановці та розв'язанні поставлених завдань застосовувалися такі загальнонаукові методи дослідження, як: наукової абстракції, логічного узагальнення, порівняння та систематизації – при обґрунтуванні основних теоретичних положень та категоріального апарату; синтезу, порівняльного і статистичного аналізу – при визначенні сучасних закономірностей та перспектив розвитку туристичного та страхового ринків, розрахунку ймовірності сподіваних збитків настання ризику реалізації туристичних послуг та оцінювання потенціалу розвитку туристичної галузі; оптимізаційні методи – для оцінювання рівня конкуренції ринку СПТД, визначення рейтингової оцінки діяльності асианс – компаній; структурний аналіз – для визначення структури специфічних і загальних показників в розрізі горизонтального (в розрізі специфічних показників – аналіз різних напрямків діяльності) та вертикального (аналіз загальних показників в динаміці) аналізів; методи актуарних розрахунків – для формування тарифної ставки в СПТД.

Інформаційно-фактологічну базу наукового дослідження склали законодавчі та нормативно-правові акти з питань регулювання діяльності страхових компаній та суб'єктів, що здійснюють туристичну діяльність, статистичні та аналітичні дані Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Ліги страхових організацій України, Української федерації убезпечення, Національного банку України, Всесвітньої туристичної організації, Світового банку, наукові публікації та монографічні дослідження вітчизняних та зарубіжних фахівців з питань страхування та туризму.

Практичне значення одержаних результатів дипломної магістреської роботи полягає у використанні теоретичних, науково-методичних положень та

практичних рекомендацій у діяльності страхових компаній, органів державного регулювання, контролю та нагляду у сфері ринку фінансових послуг та у навчальному процесі вищих навчальних закладів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ

1.1. Поняття, види та форми страхування в Україні

В сучасних умовах глобалізації економічних процесів та макроекономічної нестабільності особливо важливого значення набуває необхідність дослідження теорії та практики стратегічного управління в процесі розвитку страхового ринку. Це, водночас, передбачає необхідність з'ясування соціально-економічної сутності страхування та страхового ринку, оскільки їх трактування є неоднозначним і здійснюється з різних позицій.

Насамперед, єдиної позиції щодо природи страхування досі не існує. Ще з початку XX ст. науковці намагаються зрозуміти його складну сутність, тому тлумачили страхування з економічного, фінансового, соціального, юридичного, соціологічного, математичного, інформаційного та інших підходів [40].

Сформовані положення ототожнювали сутність і зміст економічної категорії «страхування», допускали помилки в тлумаченні сфер страхування та інші неточності, не розрізняли економічну сутність категорії, її зміст, адже сутність постійна, а зміст може змінюватися відповідно до конкретних умов розвитку суспільства. І в сучасних умовах розвитку страхової справи виникає необхідність у постійній увазі з боку науковців до розгляду та конкретизації сутності й особливостей страхування. За природою, суттю та формами прояву страхування належить до складних категорій і явищ, що відображають специфічні соціально-економічні відносини. Захист майнових інтересів громадян і юридичних осіб, зовнішньо виглядаючи як рух коштів, що здійснюється під впливом цивільно-правових договірних відносин страхування, залишається дискусійним, тому потребує нових підходів й управлінських дій.

Категорія «страхування», на нашу думку, виражає систему економічних відносин між конкретними суб'єктами, де, з одного боку, виступають

страхувальники і посередники, а з іншого – страховики. Однією з характерних рис страхування є майнова самостійність економічних суб'єктів можливість договірно-правового передання відповідальності за наслідки ризику страховим компаніям. Воно передбачає превентивність спрямування страхового захисту, тобто договір страхування є запобіжним заходом попередження негативних наслідків вірогідної страхової події.

Відповідно до Закону України «Про страхування» [3], «страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів». Дане визначення ідентифікує предметну дію поняття «страхування» з точки зору системи економічних відносин захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб і системи розподілу ризиків, але не визначає страхування як вид діяльності й сферу бізнесу.

Страхування як економічна категорія – це система економічних відносин, пов'язана з процесом формування спеціальних цільових фондів коштів особливими суб'єктами підприємницької діяльності – страховиками та використанням таких фондів у зв'язку з настанням непередбачуваних подій у суспільстві, які можуть спричинити збитки його членам – страхувальникам [56]. Д. Навроцький акцентує увагу на тому, що страхування – це особлива форма економічних відносин обмінно-перерозподільного характеру з приводу формування і використання колективних страхових фондів на засадах солідарної відповідальності з метою управління різними видами ризику [48]. своїх працях К. Воблий стверджував, що «страхування як система економічних відносин охоплює утворення спеціального фонду коштів (страхового фонду) та його використання (розподіл та перерозподіл) для подолання та відшкодування різноманітних втрат, збитків, спричинених несприятливими подіями (страховими випадками), шляхом виплати страхових сум та страхових

відшкодувань» [26, с. 9]. Такої ж думки дотримується А. Кутик [33, с. 48]. Однак, на нашу думку, не завжди виплата страхової суми спричинена настанням несприятливих подій (страхових випадків). Наприклад, страхова сума виплачується після закінчення дії договору особистого страхування (страхування життя до певного віку).

Найближчою до повного розкриття змісту досліджуваної категорії є позиція С. Осадця. Він зазначає, що: «страхування – це економічні відносини, за яких страхувальник сплатою грошового внеску забезпечує собі чи третій особі в разі настання події, обумовленої договором або законом, суми виплати страховиком, який утримує певний обсяг відповідальності і для забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, здійснює превентивні заходи щодо зменшення ризику, а в разі необхідності перестраховує частину останнього» [38, с. 23]. Отже, даний автор у визначенні страхування включає такі поняття, як обсяг відповідальності, резерви, перестраховування частини ризику та ін., тим самим доповнює його функціями створення страхових резервів та превентивну (попереджувальну). Тобто із фіскальної мети страхування повністю перейшло на комерційні засади.

Дещо відмінну думку відстоює В. Шахов, наголошуючи, що страхування являє собою особливий механізм руху грошових потоків страховика: «страхування – це система економічних відносин, яка включає створення за рахунок організацій і населення спеціального фонду коштів і використання цього фонду для відшкодування збитку майна від стихійних лих та інших несприятливих випадкових явищ, а також для надання громадянам (або їх сім'ям) допомоги при настанні різних подій у їхньому житті (досягнення певного віку, втрата працездатності, смерть тощо)» [41, с. 17]. Подібне твердження робить акцент на особливості грошових потоків страховика, що, на нашу думку, сприяє більш глибокому дослідженню процесів страхування.

Особливої уваги у з'ясуванні змісту й природи страхування привертає аналіз співвідношення категорій «страхування» і «фінанси». Існує думка, що страхування виступає частиною фінансів та є особливою ланкою фінансової

системи. На нашу думку, як і фінанси, страхування пов'язане з рухом грошових форм вартості при формуванні та використанні відповідних цільових грошових коштів у процесі розподілу та перерозподілу доходів та накопичень. Але таке ототожнення не є правомірним. Адже, страхова сума компенсує страхове відшкодування та є забезпеченням обумовленого договором ризику. В цьому її відмінність і головна функція.

Страхування – це не тільки економічна категорія, але і фінансова. Страхування – це система заходів щодо створення страхових (грошових) фондів, призначених для повного або часткового відшкодування втрат суб'єкту господарювання від непередбачених обставин (стихійних лих, аварій, нещасних випадків, невиконання зобов'язань збанкрутілими контрагентами тощо) та надання допомоги громадянам (чи їх сім'ям) у разі настання страхових випадків – досягнення певного віку, втрати працездатності, смерті тощо [28, с. 433]. У цьому визначенні акцентується увага не стільки на власне категорії «страхування», скільки на страховому фонді, щодо його створення і, особливо, використанні, та обмежується переліком видів страхових подій з позиції захисту страхувальників. На нашу думку, договір страхування є одночасно інструментом залучення грошових ресурсів, тобто формування страхового фонду, та способом відшкодування збитків страхувальників. Воно є багатоплановим явищем: певні його види пов'язані з передбачуваністю (досягнення певного віку тощо) і непередбачуваністю (втрата майна від пожежі, залиття, повені, транспортних пригод тощо) події.

Страхування виступає як частина сукупності фінансово-економічних відносин, завдяки яким перерозподіляється частина національного доходу та сукупного суспільного продукту шляхом особливого методу утворення страхового фонду грошових ресурсів. Сплатою грошового внеску страхувальник забезпечує собі чи третій особі в разі настання події, обумовленої договором або законом суми виплати відшкодування страховиком, який забезпечує утворення і поповнення страхових резервів, а в разі необхідності, частину ризику перестраховує [48].

Водночас, страхування є частиною системи економічних (перерозподільних) відносин, що охоплює: формування спеціального грошового фонду за рахунок внесків фізичних та юридичних осіб; використання цього фонду для відшкодування збитків унаслідок несприятливих подій (ризиків).

Кошти, які знаходяться в розпорядженні страховиків, становлять значну частину фінансового ринку і слугують своєрідною фінансовою гарантією стабільності в суспільстві [18, с. 119–126]. З таких позицій цільового формування і використання страхового фонду страхування, на нашу думку, можна вважати частиною фінансових відносин. Як вважає Т. Говорушко, «страхування – це економічні відносини, що виникають між страховиком і страхувальником з приводу передачі міри матеріальної відповідальності за наслідки випадкових подій від страхувальника до страховика за певну плату» [27].

О. Заруба зазначив, що страхуванню властиві перерозподільчі відносини у фінансовій системі, пов'язані, з одного боку, з формуванням страхового фонду за допомогою фіксованих страхових платежів, а з іншого – відшкодуванням втрат. Враховуючи, що при цьому відбувається рух грошових коштів, страхування діє як складова частина фінансової системи держави [30, с. 16]. Тобто, у цьому визначення страхові процеси розглядаються як особливі пріоритетні відносини і при цьому не враховується те, що страхування є видом підприємницької діяльності.

Визначені договором страхування відносини виступають як засіб захисту від ризиків випадкового характеру, які вимагають значних фінансових ресурсів, часто недоступних окремому індивіду. Це вимагає вжиття заходів з розміщення і перерозподілу ризиків. Водночас страхування розглядається і як фінансовий спосіб контролю за ризиками. Приміром,

Дослідження економічної сутності та функцій страхування дозволяють стверджувати, що це не лише економічна чи фінансова категорія, але й правова. Страхування діє як різновид цивільно-правових та економічних відносин щодо

захисту майнових інтересів громадян і юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством [24, с. 5]. Воно є – одним з економічних інструментів суспільства і водночас сектором економіки країни.

Тобто, страхування є складним економіко-правовим і соціальним явищем. І як таке воно виступає:

- інституційною формою економічних відносин із перерозподілу національного доходу, способом акумулювання, примноження й витрачання коштів страхового фонду, що формується з урахуванням солідарності в розподілі й перерозподілі ризику, у забезпеченні необхідного захисту життя, здоров'я, працездатності населення, майнових інтересів фізичних і юридичних осіб та їхньої відповідальності перед третіми особами у разі завдання останнім шкоди;

- платною системою фінансової компенсації фізичним та юридичним особам у ситуаціях, пов'язаних з економічними збитками, породжуваними об'єктивними чинниками. Вона діє з урахуванням як імовірності несприятливої події, так і її можливих наслідків, а також згідно з встановленими кваліфікаційними умовами;

- дієвим інструментом реалізації соціальної політики держави та основою системи соціального захисту населення;

- специфічною галуззю як національної економіки, так і світового господарства [57].

На нашу думку, страхування є певним видом економічних відносин з приводу організації страхового захисту за рахунок створення і використання страхового фонду та інших фондів і ресурсів страховика з метою забезпечення стабільного економічного розвитку підприємств й економіки країни, в цілому, гарантування забезпечення добробуту населення на основі розподілу непередбачуваних ризиків, задоволення потреб страхувальників, здійснення підприємницької діяльності та інвестування в економіку країни тимчасово вільних коштів.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про страхування» страхування поділяється на дві форми: обов'язкове і добровільне.

Обов'язкове страхування є законодавчо визначеною формою страхування, коли страхові відносини виникають незалежно від нас і не вимагають укладання попереднього договору (угоди) між страховиком і страхувальником. При цьому законодавством передбачається перелік належних обов'язковому страхуванню об'єктів, обсяг страхової відповідальності, рівень або норми страхового забезпечення, порядок встановлення тарифних ставок чи середні розміри цих ставок з наданням права їх диференціації на місцях, періодичність внесення страхових платежів, основні права та обов'язки страховика і страхувальників. Обов'язкове страхування автоматично поширюється на всі вказані в законі об'єкти. У тих випадках, коли страхувальник не сплачує страхові внески з обов'язкового страхування, вони стягуються в судовому порядку.

Добровільне страхування здійснюється тільки на основі договору, що добровільно укладається між страховою організацією і страхувальником. Закон визначає належні добровільному страхуванню об'єкти і найзагальніші умови страхування. Правила різних видів добровільного страхування розробляються страховими організаціями самостійно, а страхування здійснюється на підставі ліцензій.

Вивчення категорії «страхування» зобов'язує дослідити базові принципи організації даного інституту.

Принципи страхування повинні визначати об'єктивні можливості об'єкта бути застрахованим і встановлювати якісні та кількісні межі страхової відповідальності. До основних принципів страхування слід віднести економічні принципи функціонування системи страхування, принципи здійснення страхових правовідносин і соціальні принципи.

Враховуючи, що страхування виступає також і соціальною категорією, ми вважаємо, що на рівні з економічними та правовими принципами слід виділити

соціальні принципи страхування. На нашу думку, до соціальних принципів слід віднести такі:

- обов’язковість страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю, та осіб, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), громадян – суб’єктів підприємницької діяльності;

- принцип солідарної взаємодопомоги роботодавців і працівників. Індивідуальна відповідальність за соціальні ризики не завжди може гарантувати страховий захист. У житті бувають ситуації, які не залежать від окремої людини, наприклад, небезпека техногенних катастроф або професійних ризиків. Природа цих ризиків зумовлюється складним комплексом технічних, економічних і соціальних причин. Сутність принципу полягає у взаємній допомозі;

- принцип взаємної відповідальності встановлених законом обов’язків суб’єктів страхових відносин виникає з інституту обов’язкового соціального страхування. За умов ринкової економіки інститут соціального страхування може ефективно функціонувати тільки в разі, коли всі суб’єкти правовідносин соціально відповідальні за виконання встановлених обов’язків.

В цілому, принципи, на яких ґрунтується страхування, визначають об’єктивні можливості суб’єкта бути застрахованим і встановлюють якісні та кількісні межі страхової відповідальності.

Таким чином, страхування є особливою сферою фінансових відносин, важливість якої для соціально-економічного стану країни обумовлює необхідність обґрунтування системи стратегічних орієнтирів розвитку страхового ринку на основі дослідження проблем його розвитку.

Встановлені основні пріоритетні напрямки подолання проблем, що за допомогою активізації роботи Нацкомфінпослуг та саморегулівних організацій з цього приводу; створення захисних механізмів для туристів, наприклад, туристичних стабілізаційних фондів.

1.2. Теоретичні засади страхування туристів

У сучасному суспільстві невід'ємною частиною соціально культурного, економічного та політичного розвитку є туризм. Швидкому його прогресу сприяє лібералізація кордонів між різними країнами, розвиток інформаційних технологій, які надають можливість оптимізувати фінансові та часові витрати. Спілкування людей різних національностей, знайомство з культурними і природними цінностями у більшості випадків здійснюється саме завдяки туризму. При цьому існує пряма залежність розвитку туристичної галузі зі зростанням доходів та рівня життя населення. Як правило, чим стабільніше соціально-економічне положення країни у світі, тим більша кількість громадян приймає участь в формуванні туристичних потоків. Тому, туризм є пріоритетним напрямком державної політики та підвищення ефективності економічних процесів в країні.

Незважаючи на значну кількість проведених досліджень виникає об'єктивна необхідність визначення базових та похідних категорій у сфері туристичної діяльності, а також визначення відмінностей в трактуванні таких понять як «туристична індустрія», «туристична діяльність», «туристична галузь» та «туризм». Туристична галузь є однією з найбільш перспективних у світовій економіці, адже забезпечує суттєве зростання доходної частини бюджету країни, сприяє збільшенню валютних надходжень, активізує інвестиційну діяльність, впливає на створення нових робочих місць, а також забезпечує культурне та історичне відтворення суспільства. Крім того, справедливо зауважити, що ефект від розвитку туристичної галузі не спричиняє негативних соціальних, економічних та природних наслідків.

Паралельно з цим, зазначимо, що туристична діяльність не може існувати самостійно, так як об'єднує у собі різні сфери діяльності, а саме організаторів туризму, перевізників, готелі й інші підприємства системи розміщення туристів, підприємства громадського харчування, заклади системи розваг,

суб'єктів банківської сфери і страхового бізнесу тощо. Тому більш доцільніше говорити про туристичну індустрію, яка обслуговує потреби споживачів у сфері туризму.

Найбільш всеохоплюючим поняттям для характеристики сукупності видів діяльностей для організації подорожей як на території країни, так і за її межами виступає поняття «туризму».

На основі аналізу вітчизняної та закордонної літератури встановлено, що, з одної сторони, туризм – це особливий вид подорожей, а з іншого – це діяльність з обслуговування туристів. Але враховуючи норми вітчизняного законодавства важливо зазначити, що згідно статті 1 Закону України «Про туризм» поняття туризму визначається як «...тимчасовий виїзд особи з місця проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці, куди особа від'їжджає» [8]. Тому ряд вчених, які під туризмом розглядають діяльність з обслуговування туристів, ототожнюють досліджуване поняття з туристичною діяльністю. Тобто, на основі представлених визначень справедливо зауважити, що туризм характеризується двома основними ознаками: а) виїзд із основного місця перебування; б) у будь-яких цілях, окрім діяльності, що передбачає отримання доходу із джерел місця перебування. Організаційними формами розглянутого явища слід вважати внутрішній та зовнішній туризм. Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території. За рахунок нього відбувається стабілізація економіки, тому що спостерігається перерозподіл капіталу у межах країни між різними її регіонами. Тобто внутрішній туризм не пов'язаний з перетином кордону, що суттєво його відрізняє від міжнародного.

При цьому у законодавстві України не визначено поняття міжнародного туризму, однак можна стверджувати, що це подорожі особи, які передбачають перетин кордону країни постійного проживання у будь-яких цілях, окрім діяльності, що передбачає отримання доходу із джерел місця перебування. В свою чергу за характером переміщення він поділяється на:

– в'їзний туризм – подорожі в межах України осіб, які постійно не проживають на її території;

– виїзний туризм – подорожі громадян України та осіб, які постійно проживають на території України, до іншої країни.

Розвиток в'їзного туризму сприяє виникненню позитивного синергетичного ефекту у вигляді збільшення надходжень іноземної валюти до країни, а також створення нових робочих місць у тих галузях економіки, що пов'язані з туристичною індустрією. Водночас, при виїзному туризмі держава отримує лише податки від суб'єктів туристичної діяльності та сфери перевезень.

Організацію подорожей туристів забезпечує туристична діяльність. На сьогоднішній день не має чіткого правового визначення поняття «туристична діяльність», хоча воно досить часто використовується у законодавстві України, у практичній та науковій діяльності. Тому досить важливим моментом є систематизація підходів вчених до розуміння даного поняття. Більшість науковців, зокрема Л. Ю. Красавцева, О. О. Любіцева, О.В. Головащенко розглядають туристичну діяльність як певний вид діяльності, а саме господарської; виробничо обслуговуючої; підприємницької; турагенської, туроператорської та іншої, не вказуючи на обсяг повноважень, покладених на суб'єктів господарювання. Зазначене трактування обмежує розуміння досліджуваної категорії в межах характеру діяльності суб'єктів господарювання. Нівелювання даного недоліку здійснено в роботах А. С. Крутової, яка зазначає що туристична діяльність, пов'язана з формуванням, просуванням і реалізацією туристичного продукту, уточнюючи, що це комплекс послуг з перевезення та розміщення [19]. Однак туристичні компанії здійснюють також обслуговування туристів під час подорожі, що є невід'ємною частиною їх діяльності. Н. І. Волошин [13] у своїх наукових працях додає до повноважень туристичної діяльності також ліцензування, стандартизацію, сертифікацію туристських послуг, послуг готелів та інше. Це є досить важливим аспектом комплексного трактування туристичної діяльності, адже

без реалізації даних дій провадження туристичної діяльності на території України заборонено. Інше бачення поняття «туристична діяльність» пропонує М. П. Кляп [32], розглядаючи дане поняття як соціальну активність людей. Але воно є досить суперечливим, адже соціальна активність передбачає свідому спрямованість людини, її діяльності та поведінки на зміну умов, середовища, виявлення ініціатив. З одного боку це стосується провадження будь-якої діяльності, але з іншого – у туристичній діяльності певні дії можна виконувати машинально, не усвідомлюючи їх значимості.

У рамках дослідження під туристичною діяльністю доцільно розуміти певний вид економічної діяльності у сфері допоміжного обслуговування, що представляє собою комплекс послуг з організації подорожі, перевезення та розміщення туристів, а також забезпечення їх харчуванням, проживанням та організацією відвідувань різноманітних туристичних об'єктів. Таким чином, запропоноване визначення туристичної діяльності максимально враховує усі недоліки вищерозглянутих трактувань, вміщуючи у собі ряд важливих уточнень: – вказується на сферу економічної діяльності, адже у класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2018), які діють в Україні, діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність передбачена у секції «Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування». – зазначаються суб'єкти туристичної діяльності та обсяг покладених на них обов'язків, визначених законодавством. Це є досить важливим аспектом, адже відрізняє їх від інших суб'єктів господарювання та у разі не виконання передбачається їх відповідальність та можливе припинення ліцензії, без якої неможливе провадження даного виду діяльності.

При розгляді туристичної діяльності досить часто вітчизняними науковцями відбувається ототожнення туриста з особою, яка виїжджає за кордон, адже головною метою останнього є отримання доходу із джерел місця перебування. Тому дане положення необхідно враховувати в подальшому при дослідженні системи СПТД. Згідно з законодавством України турист – це

особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з не забороненою законом країни перебування метою на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін [8]. Основними суб'єктами туристичної діяльності у сфері туризму виступають туроператори та турагенти. Згідно з Законом України «Про туристичну діяльність» [8] туристичні оператори – це юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність. Отже, вони є головним структурним елементом у сфері туристичної діяльності, адже поєднують туристичні можливості території та різні послуги (транспортні, проживання, харчування, страхування, сферу розваг і інші) в однорідний продукт. При цьому вони можуть здійснювати і турагенську діяльність без отримання відповідної ліцензії. Туристичні агенти – це юридичні та фізичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на турагентську діяльність. При цьому вони не можуть виступати туроператором і по відношенню до нього займають підпорядковане місце. Даний суб'єкт туристичної діяльності займається бронювання готелів, внесення попередньої оплати, оформлення страхового договору, пошук перевізників та інше.

Поряд з цим можна виділити певні вимоги, які висуваються державою до суб'єктів туристичної діяльності, а саме [8]:

- туристична діяльність підлягає обов'язковому державному ліцензуванню з метою створення рівних можливостей всім учасникам на ринку туристичних послуг та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян, захисту навколишнього природного середовища, підвищення рівня

туристичного обслуговування. Видачу ліцензій на провадження даного виду діяльності в Україні здійснює Міністерство економічного розвитку і торгівлі;

- для провадження туристичної діяльності суб'єкт господарювання повинен мати службове приміщення, яке відповідає визначеним законодавством умовам і офіційний веб-сайт;

- штат суб'єкта туристичної діяльності повинен налічувати не менш як 30 відсотків працівників, які мають відповідну освіту або стаж роботи у сфері туризму не менше трьох років. При цьому керівник повинен мати вищу фахову освіту або аналогічний досвід роботи;

- рівень фінансового забезпечення туроператорів і турагентів перед туристами. Перший повинен мати мінімальний розмір фінансового забезпечення у сумі, еквівалентній не менше ніж 20000 євро, але при наданні послуг виключно з внутрішнього та в'їзного туризму – суму, еквівалентну не менше ніж 10000 євро. При цьому турагент зобов'язаний мати мінімальний розмір фінансового забезпечення у сумі, еквівалентній не менше ніж 2000 євро. Різниця у розмірах пояснюється тим, що турагент несе відповідальність виключно за свої дії, до яких не входить забезпечення якості продукту туроператора та турпослуг інших суб'єктів туристичної індустрії.

При цьому за договором на туристичне обслуговування туроператор несе відповідальність перед туристом у будь-якому випадку: чи послуги надані безпосередньо ним самим, чи іншими особами, зв'язаними з ним договірними засадами:

- обмеження у розмірах власності туристичного оператора в статутних фондах інших, а саме їх частка не повинна бути більшою за 20 відсотків статутних капіталів інших туроператорів України;

- інформаційна відкритість та прозорість, тобто перед укладанням договору на здійснення туристичного обслуговування, споживач туристичних послуг повинен бути проінформований про: а) вимоги до виїзних/в'їзних документів (паспорт, дозвіл (віза) на в'їзд/виїзд до країни тимчасового перебування) пропонованих до оформлення, включаючи інформацію про

терміни їх оформлення; б) медичні обмеження щодо здійснення туристичної подорожі, включаючи протипоказання через певні захворювання, вік туристів та особливості фізичного стану (фізичні недоліки); в) основні дані туроператора (турагента), його розташування та поштові реквізити, наявність відповідної ліцензії на здійснення туристичної діяльності, сертифікатів та іншу інформацію згідно з законодавством про захист прав споживачів; г) відповідність розміру фінансового забезпечення суб'єкта туристичної діяльності на випадок його неплатоспроможності чи банкрутства та назву кредитної установи, яка надала забезпечення.

– забезпечення туристів медичним страхуванням та від нещасного випадку, яке оформлюється суб'єктами даного виду діяльності на основі угод із страховими компаніями. Також туристи можуть самостійно придбати страхові поліси з подальшим підтвердженням їх наявності перед суб'єктами туристичної діяльності.

Вищенаведені вимоги є обов'язковими для виконання усіма діючими туроператорами і турагентами. При цьому органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи ведуть контроль за виконанням вимог, передбачених законодавством, які стосуються провадження туристичної діяльності. Вони здійснюють перевірки якості туристичних послуг, наявності ліцензійних умов, стандартів, дотримання норм і правил стосовно провадження туристичної діяльності. У разі виявлення невідповідностей накладаються стягнення або вживаються інші заходи, передбачені законодавством.

Як будь-який вид господарської діяльності, туристична діяльність спрямована на створення і реалізацію продукції, надання послуг на платній основі. Туристична послуга – це виробнича діяльність підприємств туристичної індустрії, яка задовольняє потреби споживачів. Законодавство України передбачає їх розподіл на супутні та характерні, різниця між якими полягає у обсягах надання і виробництва при відмові їх реалізації туристам.

Суттєвою різницею між туристичним продуктом і туристичною послугою є те, що остання не існує до моменту її надання і може бути використана лише у місці створення. При цьому туристичний продукт може бути придбаний у будь-якому місці, але використаний лише у місці виробництва туристичних послуг. Тобто придбавши туристичну путівку, споживач отримує товар, що є лише можливістю отримання ряду послуг [22].

На сьогодні туристична галузь має прямий та опосередкований вплив на підприємства економіки регіону, стимулює розвиток малого та середнього підприємництва, таких секторів економіки, як транспорт, будівництво, торгівля, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку. Щорічно збільшується кількість туристів, і тому суб'єкти туристичної діяльності проводять дослідження очікувань та прагнень споживачів на ринку, результати яких дають можливість сформулювати найбільш оптимальний для туристів пакет послуг. При реалізації туристичної послуги ключову роль відіграє система захисту майнових інтересів суб'єктів туристичної діяльності як гарантії їх стабільного та ефективного функціонування у випадку настання непередбачуваних подій.

1.3. Основні принципи і положення туристичної діяльності

Сучасний ринок страхування характеризується наданням широкого асортименту страхових послуг, що охоплюють різні галузі економіки, у тому числі й туристичну галузь. Використання принципів страхування у туризмі є складовою частиною при формуванні комплексного пакету туристичної послуги, так як за своєю економічною природою дана галузь несе за собою різноманітні страхові ризики.

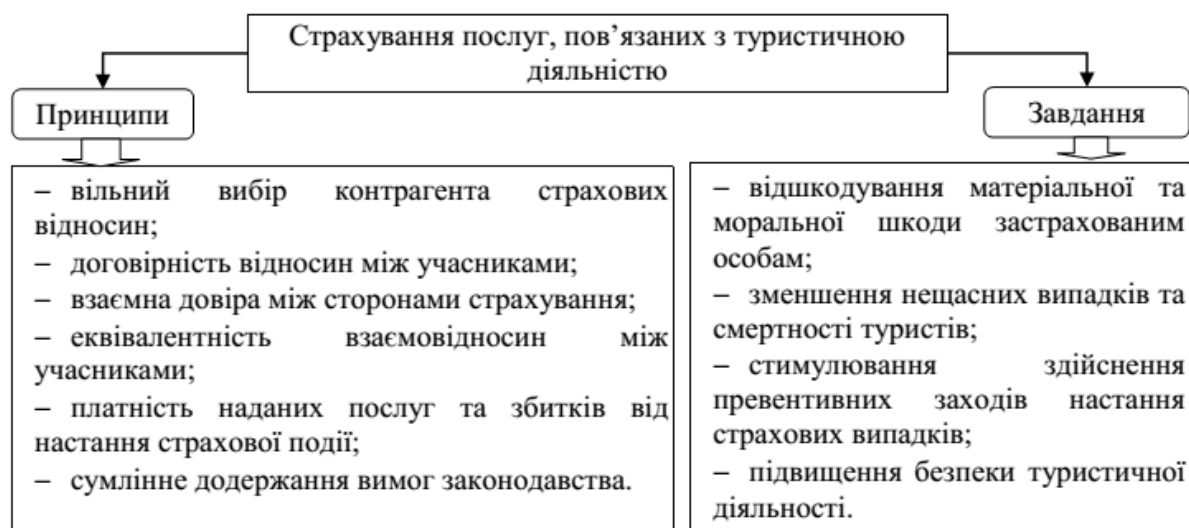

Рис. 1.1. Принципи та завдання страхування послуг, пов'язаних з туристичної діяльності

Крім того, на діяльність суб'єктів туристичної галузі значною мірою впливають різноманітні деструктивні фактори зовнішнього середовища, що зумовлює настання несприятливих подій не тільки для туристів, а й для самого туроператора чи туристичної агенції.

Таким чином, в багатьох країнах, у тому числі і в Україні, організація безпеки туристичних подорожей відбувається шляхом регламентації процесу їх страхування на державному рівні. Це надає можливість підвищити рівень надійності суб'єктів туристичної діяльності, покращити організацію безпеки життя, здоров'я та майна туристів, а також забезпечити розвиток туризму як пріоритетної галузі в рамках реформування національної економіки.

Отже, досліджуючи питання страхування у туризмі, першочергово необхідно розглянути сутність поняття «страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю» і визначити основних учасників, відносно інтересів яких здійснюється захист майнових інтересів.

Таким чином, з врахуванням всіх недоліків трактування науковцями досліджуваного поняття, можемо визначити, що СПТД – це система цивільно-правових та фінансово-економічних відносин між страховиками, страхувальниками та асистанс – компаніями (за умови міжнародного туризму),

які виникають під час реалізації туристичного продукту щодо гарантування безпеки та захисту майнових інтересів споживачів туристичних послуг та інфраструктурних учасників, а також забезпечення стабільного функціонування компаній, що здійснюють туристичну діяльність, у випадку настання непередбачуваних подій різного походження.

Рис. 1.2. Систематизація підходів до сутності поняття «туристичне страхування» та «страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю»

Отже, запропоновано підхід до визначення поняття «страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю», яке найбільш повно розкриває його сутність та особливості:

– вказує на узагальнюючу характеристику явища, що представляє собою систему цивільно-правових та фінансово-економічних відносин. Це підтверджується тим, що особливості укладання договору страхування урегульовано нормами цивільного права та передбачено у Цивільному кодексі України. Під час цих відносин виникають економічні зв'язки у людей щодо передачі блага та здійснюється рух коштів у вигляді оплати за надані послуги;

– уточнює усіх суб'єктів відносин, які приймають участь у туристичному страхуванні, адже виключення хоча б одного з них порушує механізм надання страхових послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю;

– вказує на факт виникнення відносин, адже саме реалізація туристичного продукту є особливою характеристикою, яка вирізняє туристичне страхування від інших видів послуг;

– зазначається мета провадження діяльності, тому що у випадку страхування туриста чи туристичної компанії в пріоритеті залишається забезпечення прав та законних інтересів споживачів туристичних послуг.

Для гарантування безпеки і компенсації шкоди у разі виникнення страхових випадків протягом подорожі туристам на страховому ринку представлено широкий асортимент страхових послуг. Крім того, особливість страхування у туризмі полягає не тільки у самостійній організації безпеки туристом, де він виступає і страхувальником і застрахованим, але й з боку суб'єктів туристичної діяльності, де вони є страхувальниками, а турист застрахованим.

Вагому роль в розвитку туристичної діяльності відіграє інфраструктура, яка представлена сукупністю установ та організацій, що забезпечують задоволення потреб туристів під час їх подорожей (транспорт, готелі, ресторани, компанії з виробництва та реалізації товарів туристичного попиту та ін.).

Діяльність даних інфраструктурних учасників також нерозривно пов'язання із системою страхового захисту. Тож, вивчаючи специфіку страхування у туризмі, необхідно розглядати її з трьох позицій – безпосередньо

зі сторони суб'єктів, що забезпечують туристичну діяльність, споживачів туристичних послуг та інфраструктурних учасників (рисунк 1.3).

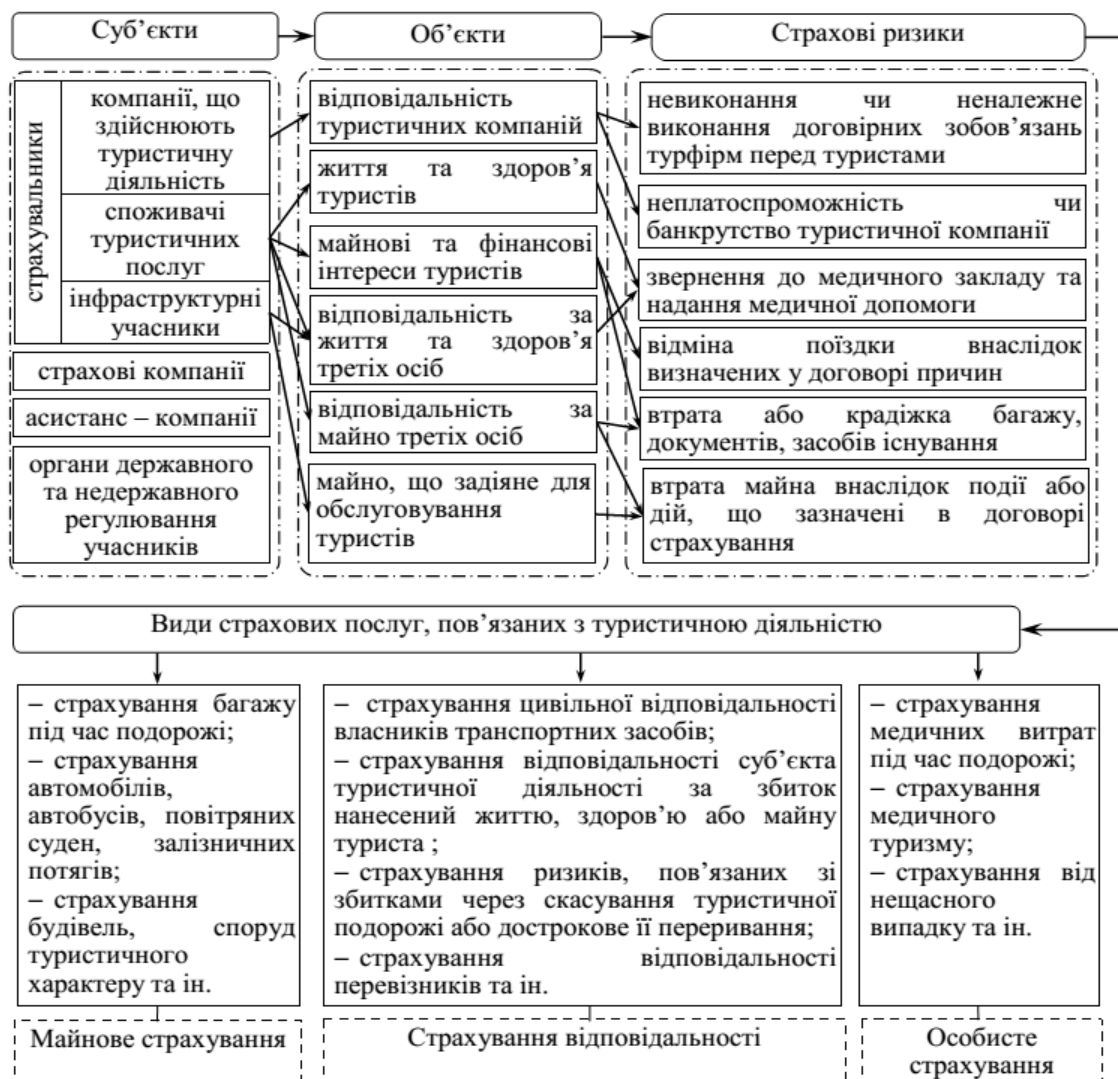

Рис. 1.3. Основні положення здійснення страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю

Туристична діяльність за своєю економічною сутністю характеризується високим ступенем ризикованості. Ризики, які супроводжують туристів та суб'єктів туристичної діяльності можуть бути різноманітними. Так, згідно ДСТУ 28681.3-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги: вимоги із забезпечення безпеки туристів та екскурсантів» виокремлюють такі фактори ризику: травмонебезпечність; вплив навколишнього середовища; пожежонебезпека; біологічні чинники;

психофізіологічні навантаження; небезпека випромінювань; хімічні чинники; імовірність виникнення природних і техногенних катастроф; технічний стан використовуваних об'єктів матеріально-технічної бази; рівень професійної підготовки обслуговуючого персоналу; інформаційна забезпеченість [2].

Крім, вищерозглянутих факторів необхідно додати політичну нестабільність, загальноекономічну ситуацію та наявність воєнних дій в країнах, що приймають туристів. З точки зору організації страхового захисту доцільно розмежовувати основні ризики внутрішнього та зовнішнього середовища та їх взаємозв'язок з можливими страховими випадками у процесі діяльності суб'єктів туристичної діяльності (рисунк 1.4).

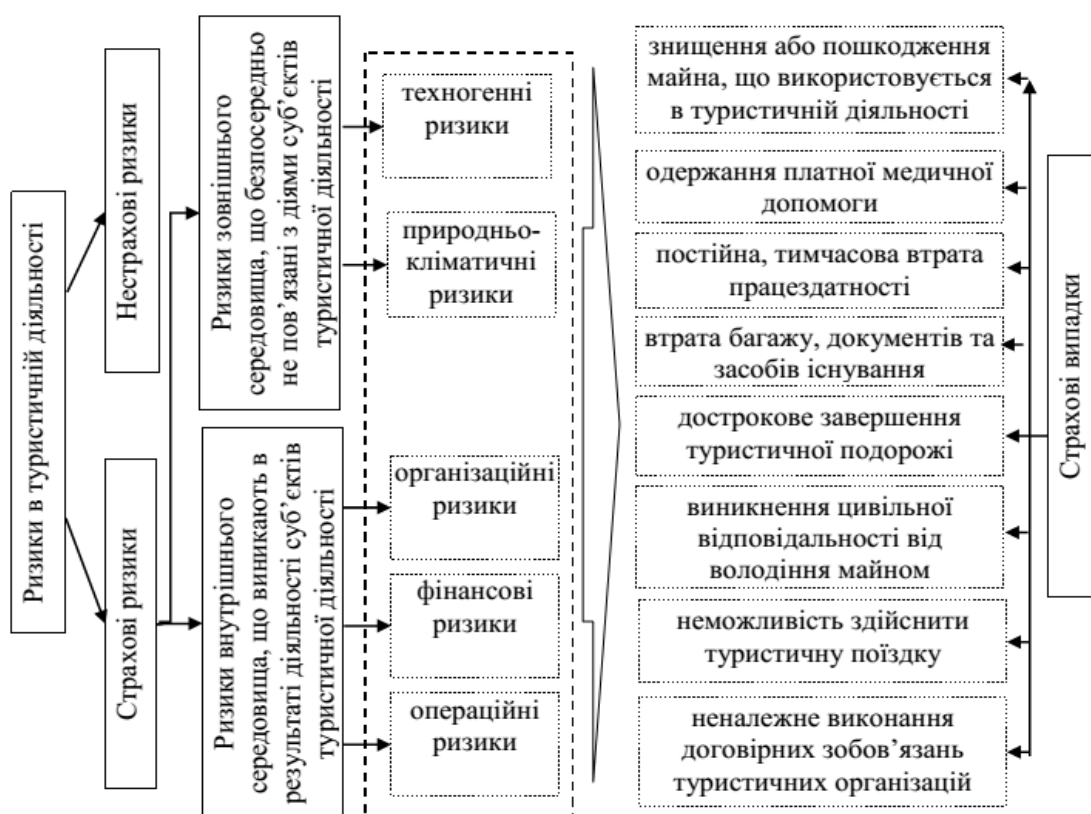

Рис. 1.4. Взаємодія ризиків та можливих страхових випадків у туристичній індустрії

У результаті дії такого ризикового факторного середовища існує висока імовірність настання страхових випадків з туристами, найбільш типовими з яких є:

- одержання платної медичної допомоги у результаті нещасного випадку, раптового захворювання або загострення хронічного захворювання, що призвело до погіршення здоров'я застрахованого або смерті;
- непередбачена ненавмисна втрата працездатності застрахованим (нещасний випадок);
- непередбачена ненавмисна втрата багажу, документів та засобів існування;
- непередбачені витрати, пов'язані з виникненням загально цивільної та автоцивільної відповідальності;
- неможливість здійснити туристичну поїздку через нещасний випадок, раптове захворювання, смерть близьких та рідних застрахованого, пошкодження майна в особливо великих розмірах;
- дострокове завершення туристичної подорожі у результаті нещасного випадку або хвороби;
- невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань туристичних організацій перед туристами [12].

Важливе значення під час туристичної подорожі має врахування ризиків, пов'язаних із транспортуванням пасажирів. При цьому заходи страхування повинні використовуватись перевізником відповідальним за перевезення пасажирів у межах конкретного туру. Так, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів є одним з найбільш поширених видів страхування у туристичному бізнесі, оскільки значна частина страхових випадків може бути реалізована на етапі транспортування туристів в автобусах, залізницею, повітряним шляхом, морськими, річковими суднами. Страховим випадком при даному виді страхування є виникнення обов'язку страхувальника відшкодувати шкоду, заподіяну при експлуатації його транспортного засобу, потерпілому. Тому статтею 7 ЗУ «Про страхування» передбачено, що до обов'язкових видів страхування у цій сфері належать:

- страхування відповідальності морського перевізника щодо відшкодування збитків, завданих пасажиром, багажу, пошти, вантажу, іншим користувачам морського транспорту та третім особам;

- страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів; – авіаційне страхування цивільної авіації [7].

Важливим елементом у організації подорожі та здійсненні туристичної діяльності виступають готельні комплекси. У свою чергу вони виступають об'єктом настання значного ряду ризиків: пожежа, вибух, аварійний витік рідин чи інші надзвичайні події, які можуть статися під час господарської діяльності. Тому враховуючи той факт, що організатори повинні обов'язково страхуватися від можливих збитків, завданих туристам, то власники готелів також відчують свою відповідальність.

Виходячи з цього готелі намагаються укласти договори страхування відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю та/або майну туристів внаслідок подій, що можуть статися на території готельного комплексу в процесі провадження готелем-страхувальником господарської діяльності [16].

Щодо страхування, при якому страхувальником виступає безпосередньо турист, то варто відзначити, що в даному випадку можливе використання багатьох видів страхових продуктів, що відносяться як до обов'язкової, так і добровільної форм страхування. Вибір видів страхування залежить від того, які ризики варто обмежити.

Під час перебування туриста в подорожі за межами постійного місця проживання можливі наступні види збитків [29]:

- в результаті дій споживача туристичних послуг – крадіжка, нещасний випадок, скоєння дій, про які застерігала приймаюча сторона, відмова від туристичної поїздки;

- в результаті дій компаній, що здійснюють туристичну діяльність – неповна проінформованість туриста про особливості поїздки, шахрайство, некомпетентність персоналу;

– в результаті дій інфраструктурних учасників – недобросовісні дії, невідповідність умов попереднім домовленостям. У цьому випадку турист буде вимагати покриття збитків, і зазвичай надійні турфірми будуть намагатися вирішити конфлікт і компенсувати втрати;

– з непередбачуваних причин – вплив навколишнього середовища, політична нестабільність, дії третіх осіб.

Відповідно до статті 16 Закону України «Про туризм» «...страхування туристів (медичне та від нещасного випадку) є обов'язковим і забезпечується суб'єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками. Обов'язкове (медичне та від нещасного випадку) страхування здійснюється один раз на весь період туристичної подорожі» [7]. У разі медичного страхування страховик покриває всі витрати на медичні послуги, послуги стаціонарного лікування, перевезення машиною швидкої допомоги, придбання ліків, догляд за хворим, а у випадку смерті за кордоном – транспортування тіла на батьківщину.

Не менш важливим є страхування від нещасних випадків. Страховим випадком визнаються: смерть застрахованого, яка настала в результаті нещасного випадку; інвалідність, одержана в результаті нещасного випадку; часткова втрата працездатності в результаті нещасного випадку. Дія таких договорів страхування розповсюджується лише у країні, у яку здійснюється туристична подорож і на час, який передбачений відповідним туром.

Страхування цивільної відповідальності власників автотранспортних засобів також відноситься до обов'язкового страхування, однак стосується туристів, що подорожують на власних автомобілях, мотоциклах та інших транспортних засобах, що є джерелом підвищеної небезпеки. У міжнародній практиці такий вид страхування відомий під назвою «Зелена карта». Міжнародний страховий сертифікат «Зелена карта» має уніфіковану форму для всіх країн-членів Міжнародної системи автомобільного страхування і він є забезпеченням страхових гарантій у разі настання страхового випадку.

Страхові компанії, які забезпечують оформлення даних полісів, об'єднуються у бюро, які можна назвати національними, які у разі виникнення

страхової ситуації є компетентними в питаннях відшкодування шкоди, завданої водієм-нерезидентом на території даної країни. В Україні такий статус має Моторне (транспортне) страхове бюро.

Існують інші специфічні ризики у туризмі, які підлягають страхуванню. Наприклад:

- страхування на випадок передчасного повернення на місце постійного проживання; страхування на випадок невчасного відльоту;

- страхування від невиїзду; страхування від неотримання візи; страхування на випадок поганої погоди в місці тимчасового перебування тощо.

На даний час існує дві форми страхового обслуговування туристів:

- компенсаційна, при якій турист оплачує послуги, а після повернення отримує кошти від страхової компанії;

- сервісне страхування (асистанс), при якому суб'єкти, що надають відповідну підтримку туристу у разі виникнення страхового випадку (медичний заклад, юридична служба) зв'язується безпосередньо зі страховою компанією.

Асистанс набув широко розповсюдження у сфері туризму багатьох країн, у тому числі й в Україні. Він являє собою перелік послуг, визначених в межах укладеного страхового полісу, які надаються у разі настання страхового випадку у грошовій чи натуральній формі при медичному, технічному чи фінансовому сприянні. Використовуючи асистанс, страхувальник в праві самостійно обрати програму страхування, яка буде відрізнятись відповідним наповненням. Найбільш поширеними серед страховиків є чотирирівневі програми (рисунок 1.5).

При цьому страховики самі обирають категорії страхування, які можуть відрізнятись кількістю рівнів та включеними до них програм. Вартість страхового полісу туриста буде залежати не лише від обраної програми страхування, а й від особливостей туру та самого страхувальника, а саме: вік страхувальника; заняття небезпечними видами спорту; країна, яку збирається відвідати турист за відповідним туром.

Рис. 1.5. Асистанс-програми у туризмі

Головними критеріями формування розміру страхової виплати є: – мета перебування: зазвичай для туристичних поїздок страховиками встановлюються мінімальні виплати; – вік застрахованої особи (туриста): тарифи для осіб похилого віку є вищими, бо для такої категорії осіб існує більша ймовірність раптового захворювання або нещасного випадку; – термін перебування: страхові виплати здійснюються за принципом – чим довше триває подорож, тим меншою є сума страхової виплати; – ліміти та франшизи : частина збитків, які не покриває страхова компанія [25].

Характерною особливістю СПТД є не тільки специфіка страхових послуг, що надається у даній галузі страхування, а й способи реалізації страхових полісів. Зважаючи на розвиток сфери туризму, зростання попиту на дані послуги, виникає необхідність побудови доступної, зручної та мобільної мережі реалізації страхових полісів за туристичним страхуванням.

Так, на даний момент діє три основних канали реалізації страхових полісів у туризмі: через туристичні фірми (туроператора чи турагента), через банківську мережу та безпосередньо страховою компанією. Продаж страхових

полісів через туристичну фірму здійснюється на основі агентської угоди укладеної між страховиком і самою туристичною фірмою.

Такий шлях укладання договору страхування має свої плюси для усіх учасників даного процесу: для туриста – отримання страхового полісу на місці оформлення туру; для страхової компанії – забезпечення зростання клієнтської бази і доходів шляхом збуту страхових продуктів без зусиль працівників страховика; для туристичної фірми – підвищення привабливості туру за рахунок оформлення комплексного пакету з урахуванням страхового полісу та отримання додаткових прибутків у вигляді відсотку від реалізації полісу.

Однак, варто зазначити, що даний шлях реалізації страхового полісу найбільш виграшний для туристичної фірми, для інших учасників страхування є деякі недоліки. По-перше, вартість полісу для туриста буде вищою за рахунок включення комісії, яка сплачується туристичній фірмі, по друге, таким шляхом забезпечується продаж тільки стандартних універсальних страхових полісів, які не потребують детального андерайтингу ризиків, а, по-третє, реалізація полісу відбувається менеджером з туризму, який значно менш обізнаний і компетентний у сфері страхування, аніж менеджер страхової компанії чи страховий агент.

У результаті страхова компанія втрачає можливість пропозиції інших страхових продуктів, які будуть доцільними у туристичній подорожі та й сам клієнт обмежений у виборі пакету страхування. Страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю через банки також здійснюється на основі агентської угоди між страховою компанією і банком, де останньому сплачується комісія у вигляді відсотку від реалізації послуги.

Перед поїздкою за кордон клієнт може скористатися послугами банків щодо оформлення певних платіжних засобів і в такому разі банком може бути запропонована у комплексі або додатково страховий продукт необхідний для здійснення подорожі. Переваги та недоліки використання даного каналу реалізації страхового полісу ідентичні до попереднього.

У статті 16 Закону України «Про туризм» також обумовлено, що турист вправі самостійно укладати договори на медичне страхування та страхування від нещасного випадку, при цьому завчасно повідомивши про наявність такого договору туроператора чи турагента [8]. Тобто турист може придбати страховий поліс у будь-якій страховій компанії за власним вибором при чому скористатися іншими страховими продуктами даного страховика.

Із трьох представлених способів придбання полісу при здійсненні туристичної подорожі найкращим є останній, оскільки для туриста він дозволяє сформувати найбільш якісний пакет страхування для подорожі із урахуванням усіх ризиків, а для страховика – підвищити реалізацію додаткових страхових послуг. Проте даний спосіб не є зовсім зручним для клієнта з точки зору мобільності оформлення туристичної поїздки.

В Україні ж надають перевагу придбання полісів через туристичну фірму. Причинами такого вибору служить те, що вітчизняні туристи звертають увагу більше на ціну, а не на якість наданих послуг, тому при оформленні туру разом із страховкою, останню, оформлюють із мінімальним набором ризиків, більш того вона сприймається як формальний елемент при купівлі туристичної послуги, а не як засіб безпеки життя, здоров'я і майна.

Отже, страхування послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю відіграють роль своєрідного гаранта на міжнародній арені шляхом забезпечення відшкодування матеріальної та моральної шкоди застрахованим особам, зменшення нещасних випадків та смертності туристів, стимулювання здійснення превентивних заходів настання страхових випадків, підвищення безпеки туристичної діяльності. Однак при цьому існує потреба у покращенні якості послуг з туристичного страхування та всебічному їх вдосконаленні, у залученні більшого обсягу споживачів, розширенні і вдосконаленні каналів розподілу та підвищенні рівня фінансової стійкості страхових компаній.

1.4. Нормативно-законодавчі акти, що регулюють страхування туристів

Успішність державного регулювання страхування на ринку туристичних послуг залежить від обраної стратегії та тактики впливу на політичні, соціальні, економічні процеси. Держава повинна забезпечити створення досконалої нормативно-правової бази, стратегічної програми розвитку, джерел фінансування програм розвитку страхування і т. д. Але на сьогоднішній день в Україні не спостерігається такого повноцінного явища як системи нагляду, регулювання СПТД. Адже це є лише окремим вузьким аспектом державного регулювання страхового ринку, в якому послуги з туристичного страхування є одним із видів продуктів, які пропонують страхові компанії.

Державне регулювання страхового ринку – це сукупність економічних, адміністративно-правових та організаційно-технічних відносин між суб'єктами страхового ринку і державою за умови цілеспрямованого комплексного впливу держави на страховий ринок [54]. Воно складається із системи методів, форм і інструментів регулювання, за допомогою яких державні органи впливають на функціонування страхового ринку. Базовими напрямками державного регулювання діяльності учасників страхового ринку пряма участь органів державної влади в формуванні системи страхового захисту (реєстрація страхових компаній, отримання ліцензій на проведення певних видів страхування, проведення аудиту діяльності страховиків, перевірка тощо), законодавче регулювання та проведення спеціального нагляду (встановлення вимог до мінімального статутного капіталу, до формування та розміщення страхових резервів, до рівня платоспроможності страхових компаній тощо).

Згідно з статтею 35 Закону України «Про страхування» в Україні державний нагляд за страховою діяльністю проводиться з метою відповідності вимогам законодавства про страхування, ефективного розвитку страхових послуг, запобігання неплатоспроможності страховиків та захисту інтересів

споживачів [7]. Страховий нагляд – це контроль за діяльністю страхових установ та інших учасників страхового ринку, який здійснюється уповноваженими державними органами. Органи страхового нагляду проводять перевірку страхових компаній за їх платоспроможністю, розробляють рекомендації щодо використання страхових резервів та вільних коштів, приймають рішення щодо видачі ліцензії на здійснення певних видів страхування, утверджують тарифи премій тощо [23].

Основним суб'єктом формування та забезпечення реалізації політики державного регулювання системи страхування є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Вона займається проведенням державної реєстрації, ліцензування страхових компаній та здійснює страховий нагляд. Додатковими органами є Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, Державна фіскальна служба, Антимонопольний комітет, Державна служба фінансового моніторингу, місцеві органи влади, Служба безпеки України, Міністерство внутрішніх справ та Третейський суд. Верховна рада України разом з профільними комітетами та саморегулювними організаціями розробляють та приймають нормативно-правові акти в сфері страхування. Кабінет Міністрів України узгоджує регіональні програми розвитку страхової справи із загальнодержавною, визначає загальні проведення ліцензування страхових компаній на проведення конкретних видів страхування тощо. Національний банк України встановляє норми грошових розрахунків, визначає організацію валютних відносин тощо. Держфінмоніторинг здійснює перевірку фінансових операцій страховиків. Антимонопольний комітет забезпечує державний захист конкуренції у страховій діяльності. Підрозділи Служби безпеки України та Міністерства внутрішніх справ проводить розслідування фінансових правопорушень та притягує до відповідальності осіб, які скоїли злочини. Третейський суд займається врегулюванням спорів у сфері страхування.

Правову базу діяльності туристичної галузі країни закладено Законом України "Про туризм" [8]. Він є основоположним законодавчим актом, що визначає загальні правові, організаційні, виховні та соціально-економічні засади реалізації державної політики в галузі туризму, всебічно регламентує туристичну діяльність в Україні, створює умови для стимулювання ділової активності суб'єктів туристичного підприємництва, забезпечує оптимальний рівень державного регулювання процесу розвитку вітчизняного туризму. Закон України "Про туризм" став правовим підґрунтям для розробки цілого комплексу галузевих нормативно-інструктивних документів, що регламентують конкретні аспекти туристичної діяльності.

Стосовно туристичної діяльності, виступаючи пріоритетним напрямком розвитку національної економіки, держава в особі уповноважених органів здійснює комплекс регулюючих та стимулюючих заходів, а саме [8]:

- залучення громадян до раціонального використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем, організація оздоровлення населення;
- забезпечення раціонального використання та збереження туристичних ресурсів, становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, створення ефективної системи туристичної діяльності для забезпечення потреб внутрішнього та іноземного туризму;
- створення та вдосконалення нормативно-правової бази в галузі туризму відповідно до чинного законодавства України, міжнародних норм і правил;
- захист прав та інтересів держави в галузі туризму;
- створення сприятливого для розвитку туризму податкового,
- валютного, митного, прикордонного та інших видів контролю;
- створення економічних умов, які стимулюють розвиток туризму;
- запровадження пільгових умов для організації туристичної та екскурсійної роботи серед дітей, підлітків, молоді, інвалідів та малозабезпечених верств населення;

- заохочення національних та іноземних інвестицій в розвиток туристичної індустрії;
- встановлення порядку стандартизації, сертифікації та ліцензування в галузі туризму;
- впровадження системи статистичної звітності суб'єктів туристичної діяльності;
- визначення порядку управління державною власністю в галузі туризму;
- створення рівних можливостей на ринку туристичних послуг для суб'єктів підприємництва незалежно від форм власності, сприяння розвитку конкуренції, забезпечення дотримання у цій галузі антимонопольного законодавства;
- забезпечення безпеки туристів, захист їх прав, інтересів та майна;
- підтримка розвитку туризму в регіонах, визначення статусу окремих туристичних центрів, створення умов для пріоритетного розвитку туристичної індустрії;
- організація та розвиток системи наукового забезпечення галузі туризму, підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації туристичних кадрів;
- розвиток співробітництва із зарубіжними країнами та міжнародними організаціями, участь у міжнародних програмах розвитку туризму, розробка та укладання міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорів у галузі туризму та визначення механізму їх реалізації.

Державне регулювання в галузі туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері туризму та курортів, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції [8]. З 6 квітня 2011 р. по 15 січня 2015 р. реалізацію державної політики у сфері туристичної діяльності здійснювало Державне агентство України з туризму та кордонів. Проте в рамках структурної реформи щодо оптимізації системи центральних органів виконавчої влади дане агентство було ліквідовано, а всі його функції передано

Міністерству економічного розвитку торгівлі України та новоствореному органу – Державній службі України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів.

Основними нормативно-правовими документами, які регулюють діяльність суб'єктів господарювання туристичної галузі в Україні є Конституція України, Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм», Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності», податкове та митне законодавство, нормативно-правові документи, які визначають пріоритетні напрями державної політики у галузі туризму [14].

Базові засади сучасного правового регулювання туристичної діяльності України були визначені Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» від 18 листопада 2003 р. Даний документ трактує основні терміни, які застосовуються у сфері туризму, визначає загальні правові, соціально-економічні та організаційні засади реалізації державної політики України в галузі туризму. В свою чергу він спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, охорону здоров'я, свободу пересування, задоволення духовних потреб, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, та інших прав при здійсненні туристичних поїздок. Закон регламентує засади раціонального використання туристичних ресурсів на території України та регулює відносини, що стосуються організації і здійснення туризму [8].

Також не менш важливим документом є Постанова КМУ «Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності» від 11.11.2015 року. Ліцензійні умови визначають вичерпний перелік кадрових, організаційних, технологічних вимог, обов'язкових для виконання ліцензіатами, які провадять туроператорську діяльність, і необхідний перелік документів, що прикріплюються до заяви про отримання ліцензії [6].

Але, на жаль, нормативно-правова база, яка регламентує діяльність суб'єктів туристичної діяльності, не є досконалою, адже останнім часом

спостерігається погіршення ситуації на ринку туристичних послуг. Така ситуація могла виникнути через значний вплив держави та відсутність економічних механізмів стимулювання розвитку українського ринку туристичних послуг. Незважаючи на ряд прийнятих законів та постанов, важливим неопрацьованим питанням є об'єднання найважливіших суміжних галузей в одну – туристичну індустрію.

Отже, в першу чергу, механізм СПТД, повинен формуватися на основі існуючої нормативно-правової бази та бути адаптивним до її можливих змін майбутньому. Тільки за умови врахування існуючих положень законодавчої бази з приводу СПТД, усі його суб'єкти зможуть функціонувати без ризику втрат власної стабільності по причині санкцій з боку контролюючих органів, також формувати правову фінансову систему. Безперечно, в умовах вітчизняної економіки, актуальності набуває не повне виконання усіх нормативно-правових вимог зазначених в законодавчих актах, а тільки їх дотримання в рамках збереження фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Тобто, максимальне використання оптимізаційних інструментів фінансового та податкового менеджменту. Це пов'язано з тим, що система державного регулювання страхової діяльності в Україні зокрема, та економіки в цілому, знаходиться на стадії реформування, трансформації і розвитку та виконання всіх вимог законодавства повинно відбуватись в межах максимальної оптимізації фінансових та адміністративних процесів між державною та економічними агентами. Повноцінне дотримання існуючих вимог законодавства, які дуже часто вступають в протиріччя одна з іншою, знижують конкурентоспроможність страховиків. Це призведе до поступової трансформації нормативно-правової бази та її поступового приведення до стандартів ринкової економіки.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ НА ПРИКЛАДІ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»

2.1. Фінансово-економічна характеристика СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»

СК Арсенал Страхування – входить в Топ-5 найбільших страховиків України і за результатами 2018 року входить в трійку лідерів за валовими зборами. Компанія пропонує своїм клієнтам – фізичним особам, а також малим, середнім і великим підприємствам – широкий спектр продуктів та послуг у сфері страхування ризиків, фінансового планування та управління активами.

В Україні з 2005 року представлена страховою компанією «Арсенал Дніпро». Організаційно-правова форма підприємства – це акціонерне товариство, форма власності – приватна.

Засновницьким документом підприємства є Статут.

Товариство здійснює страхову діяльність будь – якого виду або типу, яка підлягає ліцензуванню згідно з чинним законодавством України.

Відповідно до цілей компанія:

- а) співпрацює з державними та недержавними організаціями в Україні та за кордоном;
- б) укладає страхові договори, оформляє поліси страхування;
- в) здійснює іншу, не суперечить законодавству України діяльність, що сприяє виконанню завдань, розвитку матеріально-технічної, соціальної бази та зміцнення фінансово-економічного стану.

В Запорізькій області Арсенал Страхування – входить в Топ-5 за обсягом страхових платежів, вже багато років утримуючи лідерські позиції, випередивши в кілька разів своїх конкурентів. Запорізька філія є провідним підрозділом компанії, приносячи більше 50% платежів в компанію. Трохи історичних фактів: Страхова компанія «Арсенал Страхування» працює на

Українському ринку порівняно недавно, з 2012 року, саме в цей період стався ребрендинг страхової компанії «БЕСКО», яка була зареєстрована в 1994 році, і перейменування її в СК «Арсенал Страхування» у зв'язку із завершенням операції з придбання акцій страхової компанії «БЕСКО» міжнародною страховою групою Арсенал.

У грудні 2012 року Арсенал Страхування отримав дозвіл антимонопольного комітету України на придбання українських страхових компаній «БЕСКО» і «Український страховий альянс». Групі Арсенал належить 50% +1 акція СК «БЕСКО», другою частиною пакета акцій володіє УкрСиббанк, що входить до групи BNP Paribas. Тобто 12-річний досвід роботи СК «Арсенал Страхування» на страховому ринку Запорізької області та амбіційна команда професіоналів дозволяє утримувати лідерські позиції вже багато років.

Процентне співвідношення видів страхування в страховому портфелі компанії представлено нижче (рис. 2.1).

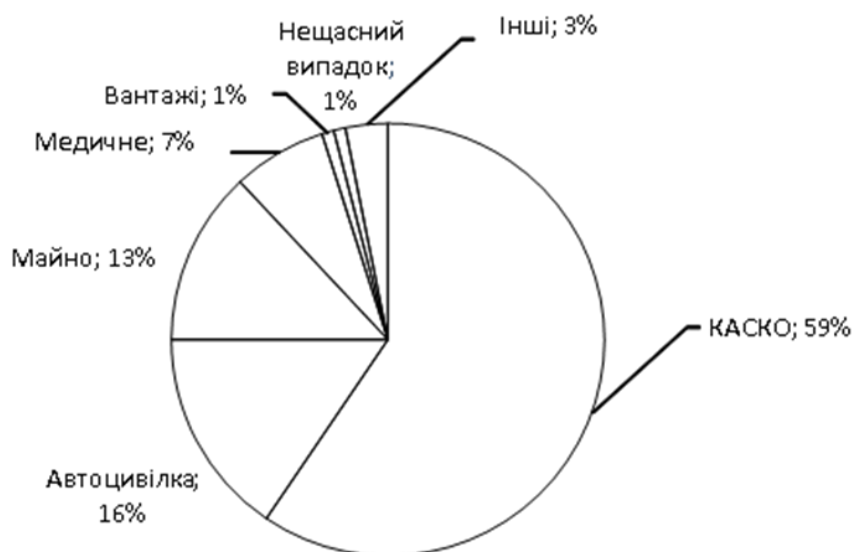

Рис. 2.1 Структура страхового портфеля за видами страхування компанії «Арсенал Страхування» у 2017 році

Основою для фінансового аналізу діяльності підприємства виступає звітність. Відповідно до Закону України № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р., фінансова звітність організації

включає: баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до звітів. Інформаційним джерелом для розрахунку показників та проведення аналізу в даній роботі є річні баланси та звіти про фінансові результати діяльності приватного акціонерного товариства «Арсенал Страхування» за 2015 – 2017 рр.

Проаналізуємо фінансовий стан ПрАТ «Арсенал Страхування», і оцінку фінансового стану почнемо з аналізу фінансової стійкості підприємства, використовуючи Баланс підприємства за 2015 – 2017 роки.

Операційний цикл являє собою проміжок часу між придбанням підприємством запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг. Інакше кажучи, операційний цикл – це проміжок часу, необхідний для перетворення грошових коштів у продукцію підприємства та її подальше перетворення знову у грошові кошти, тобто здійснення оборотними засобами підприємства одного кругообігу:

$$ГК \Rightarrow З \Rightarrow В \Rightarrow ГП \Rightarrow ГК, \quad (2.1)$$

де ГК – грошові кошти;

З – запаси;

В – виробництво;

ГП – готова продукція.

Власні обігові кошти є частиною обігових коштів підприємства «Арсенал Страхування», яка фінансується за рахунок його власного та прирівняного до нього капіталу. Обсяг ВОК визначається як різниця між власним та прирівняним до нього капіталом і вартістю необоротних активів підприємства:

$$ВОК = ВК - В_{н.а}, \quad (2.2)$$

де ВК – власний та прирівняний капітал, грн. (ф.№1 р.(380+430+630)) .

$B_{н.а}$ – вартість необоротних активів, грн. (ф.№1 р.080).

Розрахуємо ВОК (тис. грн.):

$$\text{ВОК (2015)} = 140642 + 181526 - 4501 = 290723;$$

$$\text{ВОК (2016)} = 180854 + 255671 - 5306 = 394493;$$

$$\text{ВОК (2017)} = 221790 + 325679 - 57583 = 489886.$$

Необхідною умовою фінансової стійкості підприємства є позитивне значення суми власних обігових коштів, тобто $\text{ВОК} > 0$.

А. Для характеристики фінансової стійкості застосовують також і відносні показники:

- коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними обіговими коштами ($K_{звк}$) характеризує частку оборотних активів, які фінансуються за рахунок власних обігових коштів, і обчислюється за формулою:

$$K_{звк} = \text{ВОК} / B_{ок}, \quad (2.3)$$

де ВОК – власні обігові кошти, грн.

$B_{ок}$ – вартість обігових коштів підприємства на початок (кінець) періоду, грн. (ф.№1 р.(260+270)).

Розрахуємо $K_{звк}$:

$$K_{звк} (2015) = 290723 / (317230 + 319) = 0,915552;$$

$$K_{звк} (2016) = 394493 / (427660 + 404) = 0,921575;$$

$$K_{звк} (2017) = 489886 / (528771 + 1601) = 0,923665.$$

- коефіцієнт маневреності (K_m) визначає частку запасів у складі власних обігових коштів і обчислюється за формулою:

$$K_m = 3 / \text{ВОК}, \quad (2.4)$$

де 3 – вартість запасів підприємства на початок (кінець) періоду, грн. (ф.№1 р.(100+120+130+140)).

BOK – обсяг власних обігових коштів на початок (кінець) періоду, грн.

Розрахуємо K_M :

$$K_M(2015)=261012/290723=0,897803;$$

$$K_M(2016)=744/394493=0,914011;$$

$$K_M(2017)=1200/489886=0,981688.$$

- коефіцієнт автономії ($K_{авт}$) характеризує фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування в загальній сумі джерел його коштів. Обчислюється цей коефіцієнт за формулою:

$$K_{авт}=BK/\Pi, \quad (2.5)$$

де BK – власний та прирівняний до нього капітал підприємства на початок (кінець) періоду), грн. (ф.№1 р.380+430+630).

Π – загальна величина пасивів підприємства на початок (кінець) періоду, грн. (ф.№1 р.640).

Розрахуємо $K_{авт}$:

$$K_{авт}(2015)=(140642+181526)/348994=0,923133;$$

$$K_{авт}(2016)=(180854+255671)/470096=0,928587;$$

$$K_{авт}(2017)=(221790+325679)/587955=0,931141.$$

- коефіцієнт співвідношення власних та залучених джерел коштів ($K_{в/з}$) відображає забезпеченість заборгованості підприємства власними джерелами коштів і обчислюється за формулою:

$$K_{в/з}=BK/(ДЗ+ПЗ), \quad (2.6)$$

де $ДЗ$ – довгострокові зобов'язання підприємства на початок (кінець) періоду, грн. (ф.№1 р.480);

$ПЗ$ – поточні зобов'язання підприємства на початок (кінець) періоду, грн. (ф.№1 р.620).

Розрахуємо $K_{в/з}$:

$$K_{в/з}(2015)=322168/(9732+17094)=12,00954;$$

$$K_{в/з}(2016)=436525/(11118+22453)=13,00304;$$

$$K_{в/з}(2017)=322168/(12210+28276)= 7,957516.$$

Перевищення власних коштів над залученими свідчить про фінансову стійкість підприємства. За результатами розрахунків складається таблиця показників (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка фінансової стійкості «Арсенал Страхування» за 2015-2017 рр.

№	Показники	Роки			Відхилення 2017- 2015	ТР% 2017- 2015
		2015	2016	2017		
1.	коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними обіговими коштами	0,915522	0,921575	0,923665	0,008143	100,89%
2.	коефіцієнт маневреності	0,897803	0,914011	0,981688	0,08389	109,34%
3.	коефіцієнт автономії	0,923133	0,928587	0,931141	0,008008	100,87%
4.	коефіцієнт співвідношення власних та залучених джерел коштів	12,00954	13,00304	7,957516	-4,05202	66,26%

Як свідчать дані з табл. 2.1, протягом 2015 – 2017 рр. спостерігався стабільний ріст усіх показників крім коефіцієнта співвідношення власних та залучених коштів. Частка оборотних активів, які фінансуються за рахунок власних обігових коштів збільшилася з 0,915522 до 0,923665. Маневреність фірми зросла на 9,34 відсотка. Вона стала більш автономною через збільшення долі власного та прирівняного до нього капіталу. Але отримала менший показник забезпеченості заборгованості підприємства власними коштами.

Б. Показники ліквідності. Ліквідність – спроможність майна компанії перетворитись у грошові кошти для погашення його заборгованості. Коефіцієнти ліквідності характеризують платоспроможність підприємства не тільки на даний момент, але й у випадку надзвичайних обставин.

Показниками, що характеризують ліквідність, є:

- коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{абс.л}$), що відображає частину поточної заборгованості, яку підприємство може негайно погасити найближчим часом. Він характеризує ступінь покриття короткострокових пасивів

оборотними активами, і застосовується для оцінки здатності фірми виконати свої короткострокові зобов'язання. Він обчислюється за формулою:

$$K_{абс.л} = ГКЕ / ПЗ, \quad (2.7)$$

де $ГКЕ$ – грошові кошти та їхні еквіваленти, грн.(ф.№1 р.(230+240));

$ПЗ$ – поточні зобов'язання, грн. (ф.№1 р.620).

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності має перебувати в межах 0,2 – 0,35. Якщо ж коефіцієнт набуває значення, нижчого за 0,2 то це означає, що у фірми виникає ризик неспроможності покриття невідкладних зобов'язань.

Розрахуємо $K_{абс.л}$:

$$K_{абс.л}(2015) = (180285 + 7150) / 497094 = 0,377061;$$

$$K_{абс.л}(2016) = (211426 + 8512) / 722453 = 0,304432;$$

$$K_{абс.л}(2017) = (275541 + 399) / 928276 = 0,297261.$$

- коефіцієнт критичної ліквідності ($K_{кр.л}$), що характеризує очікувану платоспроможність підприємства через період, який дорівнює тривалості одного обороту дебіторської заборгованості. Цей коефіцієнт показує на скільки можливо буде погасити поточні зобов'язання, якщо положення стане дійсно критичним, при цьому виходять із припущення, що товарно-матеріальні запаси взагалі не мають ніякої ліквідаційної вартості. Для того щоб правильно оцінити даний коефіцієнт, необхідно встановити якість цінних паперів і дебіторської заборгованості. Він визначається за формулою:

$$K_{кр.л} = (ГКЕ + ПФІ + ДебЗ) / ПЗ, \quad (2.8)$$

де $ПФІ$ – поточні фінансові інвестиції, грн.(ф.№1 р.220);

$ДебЗ$ дебіторська заборгованість, грн. (ф.№1 р. (150+160+170+ 180+190+200+210)).

Нормами вважається стан і значення коефіцієнта перевищує одиницю.

Розрахуємо $K_{кр.л}$:

$$K_{кр.л}(2015) = (187435 + 69921 + 49159 + 3 + 1020 + 4768) / 497094 = 0,628263;$$

$$K_{кр.л.}(2016)=(219938+82575+58644+8+1+1541+5501)/722453=0,509664;$$

$$K_{кр.л.}(2017)=(187435+87943+63301+13+15001+8193)/928276=0,389847.$$

- коефіцієнт покриття або коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{покp}$) характеризує здатність підприємства погасити поточні зобов'язання протягом періоду, що дорівнює тривалості обороту його обігових активів. У цьому разі розглядається не тільки забезпечення своєчасних розрахунків з дебіторами та реалізації готової продукції, а й продажу в результаті потреби інших оборотних засобів (сировини, матеріалів). Він обчислюється за формулою:

$$K_{покp} = ГКЕ + ПФІ + ДебЗ + З/ПЗ, \quad (2.9)$$

де З – вартість запасів, грн.(ф.№1 р.(100+120+130+140)).

Розрахуємо $K_{покp}$:

$$K_{покp}(2015)=(187435+69921+49159+3+1020+4768+512)/145094=2,155968;$$

$$K_{покp}(2016)=(219938+82575+58644+8+1+1541+5501+744)/199453=1,849;$$

$$K_{покp}(2017)=(187435+87943+63301+13+15001+8193+1200)/199276=1,822.$$

Для проведення аналізу показників ліквідності підприємства «Арсенал Страхування» за результатами розрахунків, проведених за допомогою балансу підприємства (ф.№ 1) та фінансових результатів (ф.№ 2), складається таблиця показників (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Динаміка ліквідності «Арсенал Страхування» за 2015-2017 рр.

№	Показники	Роки			Відхилення 2017- 2015	ТР% 2017- 2015
		2015	2016	2017		
1.	коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,377061	0,304432	0,297261	-0,0798	78,84%
2.	коефіцієнт критичної ліквідності	0,628263	0,509664	0,389847	-0,2384	62,05%
3.	коефіцієнт покриття	2,155968	1,849819	1,822026	-0,3339	84,51%

Як свідчать дані табл. 2.3, ліквідність «Арсенал Страхування» показала значний спад у 2017, порівняно з 2015 роком. Усі показники, як абсолютна (-21,16%), критична (-37,95%) та поточна ліквідність (-15,49%) спали у

середньому на 24,86 відсотків. Падіння коефіцієнта ліквідності вказує на те, що здатність готівки і депозитів компанії безпосередньо виконувати роль загальноновизнаного засобу платежу і інші функції грошей стала менше.

В. Показники рентабельності. Показники рентабельності є відносними характеристиками ефективності діяльності підприємства. До них належать:

- рентабельність ресурсів (активів) підприємства за прибутком від звичайної діяльності ($R_{зв.д}$) показує, скільки прибутку від звичайної діяльності припадає на одиницю інвестованих коштів й обчислюється за формулою:

$$R_{зв.д} = \Pi_{зв.д} / A_{ср} * 100\%, \quad (2.10)$$

де $\Pi_{зв.д}$ – прибуток від звичайної діяльності підприємства, грн. (ф.№2 р.190);

$A_{ср}$ – середня вартість активів підприємства, грн.(ф.№1 р.280).

Розрахуємо $R_{зв.д}$:

$$R_{зв.д}(2015) = 1020 / 348994 * 100\% = 0,29\%;$$

$$R_{зв.д}(2016) = 1541 / 470096 * 100\% = 0,33\%;$$

$$R_{зв.д}(2017) = 5001 / 587955 * 100\% = 0,85\%.$$

- рентабельність ресурсів (активів) за чистим прибутком (R_q) показує, скільки чистого прибутку припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи підприємства, й обчислюється за формулою:

$$R_q = \Pi_q / A_{ср} * 100\%, \quad (2.11)$$

де Π_q – чистий прибуток за звітний період, грн. (ф.№2 р.220).

Розрахуємо R_q :

$$R_q(2015) = 69921 / 348994 * 100\% = 20,04\%;$$

$$R_q(2016) = 82575 / 470096 * 100\% = 17,57\%;$$

$$R_q(2017) = 87943 / 587955 * 100\% = 14,96\%.$$

- рентабельність власного капіталу ($R_{\text{вк}}$) показує, скільки чистого прибутку припадає на одиницю власного капіталу підприємства, обчислюється за формулою:

$$R_{\text{вк}} = \Pi_{\text{ч}} / BK * 100\%, \quad (2.12)$$

де BK – середня сума власного та прирівняного до нього капіталу підприємства, грн. (ф.№1 р.(380+430+630)).

Розрахуємо $R_{\text{вк}}$:

$$R_{\text{вк}}(2015) = 69921 / 322168 * 100\% = 21,70\%;$$

$$R_{\text{вк}}(2016) = 82575 / 436525 * 100\% = 18,92\%;$$

$$R_{\text{вк}}(2017) = 87943 / 547469 * 100\% = 16,06\%.$$

- рентабельність реалізованої продукції за прибутком від операційної діяльності ($R_{\text{пр}}$) характеризує, скільки прибутку припадає на грошову одиницю повної собівартості реалізованої продукції підприємства, й обчислюється за формулою:

$$R_{\text{пр}} = \Pi_{\text{од}} / C_n * 100\%, \quad (2.13)$$

де $\Pi_{\text{од}}$ – прибуток від операційної діяльності, грн. (ф.№2 р.100).

C_n – повна собівартість продукції, товарів, робіт, послуг, реалізованих підприємством у звітному періоді, грн. (ф.№2 р.280).

Розрахуємо $R_{\text{пр}}$:

$$R_{\text{пр}}(2015) = 512 / 348994 * 100\% = 0,15\%;$$

$$R_{\text{пр}}(2016) = 744 / 470096 * 100\% = 0,16\%;$$

$$R_{\text{пр}}(2017) = 1200 / 587955 * 100\% = 0,20\%.$$

За результатами розрахунків складемо таблицю показників (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Динаміка рентабельності «Арсенал Страхування» за 2015-2017 рр., %

№	Показники	Роки			Відхилення 2017- 2015	ТР% 2017- 2015
		2015	2016	2017		
1.	рентабельність ресурсів (активів) підприємства за прибутком від звичайної діяльності (%)	0,29	0,33	0,85	0,56	293,10%
2.	рентабельність ресурсів за чистим прибутком (%)	20,04	17,57	14,96	-5,08	74,65%
3.	рентабельність власного капіталу (%)	21,70	18,92	16,06	-5,64	74,01%
4.	рентабельність реалізованих послуг за прибутком від операційної діяльності (%)	0,15	0,16	0,20	0,05	133,33%

Як ми бачимо з табл. 2.3, кількість прибутку від звичайної діяльності, припадаючої на одиницю інвестованих коштів значно зросла у відсотковому співвідношенні, але сам показник збільшився всього на 0,56. Те саме трапилося і з кількістю прибутку припадаючого на грошову одиницю повної собівартості реалізованої продукції підприємства. Зменшилися такі показники, як рентабельність ресурсів за чистим прибутком (-25,35%) та рентабельність власного капіталу (-25,99%).

Г. На підставі інформації з балансу й звіту про фінансові результати, визначено показники, що характеризують ділову активність підприємства, тобто віддачу ресурсів, які застосовуються ним, та ефективність використання джерел фінансування діяльності. Показниками ділової активності компанії є:

- ресурсовіддача (РВ) – відображає чистий дохід, який підприємство заробляє на одній гривні вартості ресурсів, і обчислюється за формулою:

$$PB = ЧД / A_{cp}, \quad (2.14)$$

де ЧД – чистий дохід підприємства за звітний період, грн.(ф.№2 р.035);

A_{cp} – середня вартість активів підприємства за період, грн.(ф.№1 р.280).

Розрахуємо РВ:

$$PB(2015) = 432252 / 606187 = 0,713067;$$

$$PB(2016) = 623490 / 763545 = 0,816573;$$

$$PB(2017)=829241/945079=0,884028.$$

- фондівдача (ФВ) відображає, скільки виручки припадає на одиницю вартості основних засобів, чим характеризує ефективність їх використання. Обчислюється показник за формулою:

$$ФВ = ЧД / B_{o.з. \text{ ср}}, \quad (2.15)$$

де $ЧД$ – чистий дохід підприємства за звітний період, грн.(ф.№2 р.035);

$B_{o.з. \text{ ср}}$ – середня вартість основних засобів підприємства «Арсенал Страхування» за звітний період, грн.(ф.№1 р.030).

Розрахуємо ФВ:

$$ФВ(2015)=432252/6021=71,79073;$$

$$ФВ(2016)=623490/6477=96,26216;$$

$$ФВ(2017)=829241/8763=94,62981.$$

- коефіцієнт оборотності обігових коштів ($K_{o.o.k}$) характеризує кількість оборотів обігових коштів за звітний період і обчислюється за формулою:

$$K_{o.o.k} = ЧД / B_{o.k} \quad (2.16)$$

де $ЧД$ – чистий дохід підприємства за звітний період, грн.(ф.№2 р.035).

$B_{o.k}$ – середня вартість обігових коштів за період, грн.(ф.№1 р.260+270).

Чим більше оборотів здійснюють обігові кошти досліджуваного підприємства «Арсенал Страхування», тим вища ефективність їх використання.

Розрахуємо $K_{o.o.k}$:

$$K_{o.o.k}(2015)=432252/(317230+319)=1,361214;$$

$$K_{o.o.k}(2016)=623490/(427660+404)=1,456535;$$

$$K_{o.o.k}(2017)=829241/(528771+1601)=1,563508.$$

- період одного обороту обігових коштів ($T_{o.o.k}$) обчислюється (у днях) за формулою:

$$T_{o.o.k} = Д_{\text{кр}} / K_{o.o.k} \quad (2.17)$$

де D_k – кількість календарних днів у звітному періоді.

Розрахуємо $T_{o.o.k}$:

$$T_{o.o.k}(2015)=365/1,361214=268,1431;$$

$$T_{o.o.k}(2016)=365/1,456535=250,5948;$$

$$T_{o.o.k}(2017)=365/1,563508=233,4494.$$

- коефіцієнт завантаження обігових коштів є оберненим до $K_{o.o.k}$ і характеризує участь оборотних коштів у кожній грошовій одиниці доходу, отриманого фірмою від реалізацій продукції. Чим менше обігових коштів припадає на 1 грошову одиницю доходу, тим краще вони використані.

Розрахуємо $K_{з.o.k}$:

$$K_{з.o.k}(2015)=1/1,361214=0,734639;$$

$$K_{з.o.k}(2016)=1/1,456535=0,686561;$$

$$K_{з.o.k}(2017)=1/1,563508=0,639587.$$

- рентабельність (прибутковість) обігових коштів ($R_{o.k}$) характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. обігових коштів, тобто відображає ефективність їх використання й обчислюється за формулою:

$$R_{o.k}=P_{o.o}/B_{o.k} \quad (2.18)$$

де $P_{o.o}$ – прибуток від операційної діяльності, грн. (ф.№2р.100 або 105).

Розрахуємо $R_{o.k}$:

$$R_{o.k}(2015)=(-22453)/(317230+319)*100\%=-7,07\%;$$

$$R_{o.k}(2016)=6695/(427660+404)*100\%=1,56\%;$$

$$R_{o.k}(2017)=8636/(528771+1601)*100\%=1,63\%.$$

- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості ($K_{o.d.z}$) відображає, у скільки разів чистий дохід підприємства перевищує середню дебіторську заборгованість, і обчислюється за формулою:

$$K_{o.d.z}=ЧД/ДебЗ_{ср}, \quad (2.19)$$

де $ЧД$ – чистий дохід підприємства від реалізації продукції, товарів, послуг у звітному періоді, грн. (ф.№2 р.035).

$ДебЗ_{cp}$ – середня дебіторська заборгованість у звітному періоді, грн. (ф.№1 р.(050+160+170+180+190+200+210)).

Розрахуємо $K_{o.д.з}$:

$$K_{o.д.з}(2015)=432252/(4501+49159+3+1020+4768)=7,270727;$$

$$K_{o.д.з}(2016)=623490/(5306+58644+8+1+1541+5501)=8,781426;$$

$$K_{o.д.з}(2017)=829241/(9910+63301+13+1+5001)=10,60058.$$

- середній строк обороту дебіторської заборгованості ($T_{o.д.з}$) характеризує середній термін її погашення і обчислюється за формулою:

$$T_{o.о.к} = Дк / K_{o.д.з} \quad (2.20)$$

де $Дк$ – кількість календарних днів у звітному періоді.

Розрахуємо $T_{o.о.к}$:

$$T_{o.о.к}(2015)=365/7,270727=50,20131;$$

$$T_{o.о.к}(2016)=365/8,781426=41,56501;$$

$$T_{o.о.к}(2017)=365/10,60058=34,43208.$$

- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості ($K_{o.к.з}$) відображає, у скільки разів чистий дохід підприємства «Арсенал Страхування» перевищує його кредиторську заборгованість, і обчислюється за формулою:

$$K_{o.к.з} = ЧД / KЗ_{cp}, \quad (2.21)$$

де $KЗ$ – середня кредиторська заборгованість у звітному періоді, грн.(ф.№1 р.(540+550+560+570+580+590+600)).

Розрахуємо $K_{o.к.з}$:

$$K_{o.к.з}(2015)=432252/(1872+5989+7+1)=54,931;$$

$$K_{o.к.з}(2016)=623490/(2928+7268+14+2)=61,055;$$

$$K_{o.k.z}(2017)=829241/(3230+8234+18+4)=72,1958.$$

- середній строк обороту кредиторської заборгованості ($T_{o.k.z}$) характеризує середній термін її погашення і обчислюється за формулою:

$$T_{o.k.z} = D_k / K_{o.k.z}, \quad (2.22)$$

де D_k – кількість календарних днів у звітному періоді.

Розрахуємо $T_{o.k.z}$:

$$T_{o.k.z}(2015)=365/54,931=6,6447;$$

$$T_{o.k.z}(2016)=365/61,055=5,9783;$$

$$T_{o.k.z}(2017)=365/72,1958=5,0557.$$

- коефіцієнт оборотності власного капіталу ($K_{o.v.k}$) характеризує віддачу власного капіталу компанії, тобто визначає, скільки чистої виручки припадає на одиницю власного капіталу. Максимізація показника – головне завдання управління компанією. Обчислюється показник за формулою:

$$K_{o.v.k} = ЧД / BK_{cp}, \quad (2.23)$$

де ЧД – чистий дохід підприємства від реалізації продукції, товарів, послуг у звітному періоді, грн. (ф.№ 2 р.035);

BK - середня сума власного та прирівняного до нього капіталу підприємства, грн.(ф.№ 1 р.(380+430+630)).

Розрахуємо $K_{o.v.k}$:

$$K_{o.v.k}(2015)=432252/(140642+181526)=1,341697;$$

$$K_{o.v.k}(2016)=623490/(180854+255671)=1,428303;$$

$$K_{o.v.k}(2017)=829241/(221790+325679)=1,514681.$$

За результатами розрахунків, проведених за допомогою балансу підприємства (ф.№ 1) та фінансових результатів (ф.№ 2), складається таблиця показників (табл. 2.4)

Таблиця 2.4

**Динаміка ділової активності компанії «Арсенал Страхування» за
2015-2017 рр.**

№	Показники	Роки			Відхилення 2017- 2015	ТР% 2017- 2015
		2015	2016	2017		
1	ресурсовіддача	0,713067	0,816573	0,884028	0,17096	123,98%
2	Фондовіддача	71,79073	96,26216	94,62981	22,8391	131,81%
3	коефіцієнт оборотності обігових коштів	1,361214	1,456535	1,563508	0,20229	114,86%
4	період одного обороту обігових коштів	268,1431	250,5948	233,4494	-34,6937	87,06%
5	коефіцієнт завантаження обігових коштів	0,734639	0,686561	0,639587	-0,09505	87,06%
6	рент-сть обігових коштів	-0,07071	0,01564	0,016283	0,08699	-23,03%
7	коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7,270727	8,781426	10,60058	3,32985	145,80%
8	середній строк обороту дебіторської заборгованості	50,20131	41,56501	34,43208	-15,7692	68,59%
9	коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	54,931	61,05464	72,1958	17,2648	131,43%
10	середній строк обороту кредиторської заборгованості	6,6447	5,978251	5,055696	-1,589	76,09%
11	коефіцієнт оборотності	1,341697	1,428303	1,514681	0,17298	112,89%

Як бачимо з табл. 2.4, показники ділової активності компанії показали як зростання, так і падіння. У підприємства збільшилася ресурсовіддача, тобто дохід, який підприємство заробляє на одній гривні вартості усіх своїх ресурсів, зріс. Збільшилася ефективність використання основних засобів підприємства. На 14,86% збільшився коефіцієнт оборотності обігових коштів, тим самим зменшивши період обороту обігових коштів. Рентабельність обігових коштів з негативного стану (-7,07%) перейшла до показника (1,63%).

Також зріс коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості, тобто чистий дохід став ще більше перевищувати середню дебіторську заборгованість. Через це середній строк обороту дебіторської заборгованості зменшився на 31,41 відсоток. Так саме трапилося і з кредиторською заборгованістю. Коефіцієнт чистої виручки припадаючої на одиницю власного капіталу зріс з 1,34 до 1,51.

Проаналізуємо ліквідність балансу, використовуючи баланс підприємства «Арсенал Страхування» за 2015 – 2017 рр. та надамо його результати у табл. 2.5

Таблиця 2.5

**Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «Арсенал Страхування»
за 2015-2017 рр.**

Актив	Роки			Відхилення, ±		
	2015	2016	2017	2016-2015	2017-2016	2017-2015
1	2	3	4	5	6	7
A1	31445	42032	57583	10587	15551	26138
A2	317230	427660	528771	110430	101111	211541
A3	319	404	1601	85	1197	1282
A4	0	0	0	0	0	0
Баланс	348994	470096	597955	121102	127859	248961
П1	140642	180854	221790	40212	40936	81148
П2	181526	255671	325679	74145	70008	144153
П3	9732	11118	12210	1386	1092	2478
П4	17094	22453	28276	5359	5823	11182
Баланс	348994	470096	597955	121102	127859	248961

Баланс вважається ліквідним, якщо виконуються наступні умови: $A1 > П1$; $A2 > П2$; $A3 > П3$; $A4 < П4$. Аналіз ліквідності балансу ПрАТ «Арсенал Страхування» встановлює співвідношення наведених нерівностей наступним чином: У періоді з 2015 по 2016 рік спостерігалася однакова ситуація: $A1 < П1$; $A2 > П2$; $A3 < П3$; $A4 < П4$. Із табл. 2.5 видно, що на протязі всіх років спостерігалась однакова ситуація, а саме: було виявлено дефіцит абсолютно ліквідних коштів ($A1 < П1$). Це свідчить про те, що фірма не здатна самотійно покрити найбільш термінові зобов'язання абсолютно ліквідними активами. Аналіз співвідношення груп A2 і П2 дозволив виявити відсутність дефіциту швидко реалізованих коштів.

Третя умова ліквідності, що стосується довгострокових зобов'язань ($A3 > П3$) не виконувалась протягом 2015 – 2017 років. Проаналізувавши співвідношення груп A4 й П4 можна стверджувати, що власних коштів було недостатньо для фінансування необоротних активів. В цілому, баланс не був неліквідним за рахунок невиконання першої і третьої умови ліквідності.

В діяльності компанії «Арсенал Страхування» значну роль відіграє оцінка її фінансових результатів, що потребує досконалого їх вивчення та аналізу. Існують такі основні різновиди прибутку: валовий прибуток, прибуток від операційної діяльності, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, чистий прибуток. Проаналізуємо прибутковість ПрАТ «Арсенал Страхування», використовуючи Звіт про фінансові результати, опираючись на дані табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Динаміка прибутковості ПрАТ «Арсенал Страхування» у 2015-2017 рр.

№	Показники	Роки					Відхи- лення Загальне
		2015	2016		2017		
		Значення	Значення	Відхилення	Значення	Відхилення	
1.	Валовий прибуток (збиток)	159696	296570	+136874	385541	+88971	225845
2.	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	-22453	6695	+29148	8636	+1941	31089
3.	Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	-9494	37627	+47121	50420	+12793	59914
4.	Чистий прибуток (збиток)	-36405	2351	+38756	3150	+799	39555

З табл. 2.6 видно, що валовий прибуток збільшився на 225845 грн. у 2017 році порівняно з 2015 роком. Прибуток від операційної діяльності також збільшився протягом цього періоду на 31089 тис. грн., темп росту прибутку. Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування збільшився на 59914 грн і становив 50420 грн. у 2017 р. Чистий прибуток збільшився у період з 2015 по 2017 р. на 39555 грн.

Отже, можна зробити висновок, що результати діяльності 2017 р. у порівнянні з результатами за 2015 рік, є набагато кращими, адже всі показники прибутковості збільшились, що говорить про удосконалення системи управління господарською діяльністю ПрАТ «Арсенал Страхування».

2.2. Аналіз стану страхових надходжень та страхових виплат, пов'язаних із страхуванням туристів

Всебічне впровадження та дієва реалізація механізму СПТД в Україні неможлива без ефективного функціонування національного страхового ринку та взаємовигідного співробітництва всіх його суб'єктів. Крім того, справедливо зауважити, що розвиток сфери СПТД доцільно розглядати у єдності із загальними тенденціями у туристичній галузі, які виявляють прямий вплив на кількість застрахованих осіб. Відповідно, чим більше осіб подорожуватиме, тим краща динаміка буде спостерігатися щодо оформлення страхових полісів.

Проведення аналізу динаміки кількості страховиків на страховому ринку України; основних показників розвитку страхового ринку; динаміки страхових премій та відношення валових страхових премій до ВВП; страхових виплат в Україні за період у 2005-2015 рр. та визначення пріоритетів розвитку страхування туристичних послуг в Україні.

Розглядаючи сферу туризму варто зазначити, що у світі спостерігається стрімкий розвиток галузі. За даними Міжнародної організації туризму, у 2014 році були досягнуті рекордні показники щодо стану міжнародного туризму – більше 1,1 мільярда осіб за рік, що на 45 мільйонів більше ніж результати минулого року. Темп росту показника складає 5 %, що перевищує прогнозні дані, розраховані організацією на 2010-2020 роки. У регіональному аспекті найбільші темпи зростання у 2014 році показали Американський континент (+ 8%), Азіатсько-Тихоокеанський регіон (+ 5%) і Європа (+ 4%). Лідерами за даним показником серед субрегіонів стали Північна Америка (+ 9%) і Південна Азія (+ 8%), Південна і середземноморська Європа, ПівнічноСхідна Азія і Північна Європа (+ 7% у всіх перерахованих субрегіонах) [49].

Україна має сприятливий туристсько-рекреаційний потенціал розвитку туризму, однак незадовільні тенденції ринку туризму. У 2013 році в Україну було здійснено 24,67 млн. прибутків, що становить 2,2 % від загальної кількості

прибутків. Темпи приросту порівно з 2012 роком становить 7,2 %. Відправлень відбулося 23,76 млн., що складає 1,96 % від загальної кількості, при чому вони зросли на 10,9 % відносно попереднього року. Критичним для українського туризму став 2014 рік, що пов'язано із знищенням промислових підприємств на сході України, які давали країні 30% її валютної виручки. Поруч з цим, кількість відвідувань іноземними громадянами зменшилася майже в 2 рази та становила 12,71 млн., тобто показник впав до рівня 2003 року. Найбільше осіб було прийнято з Білорусії, Російської Федерації, Туреччини, Німеччини та США. Динаміка кількості громадян України, які виїжджали за кордон також показала спадаючу тенденцію, показник зменшився на 5,57 %. При чому найбільш популярними країнами стали Польща, Російська Федерація, Угорщина, Молдова та Словаччина. Однак у структурі туристичних потоків найбільшу частку серед 46 подорожуючих, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності, становили саме українські громадяни, які виїжджали за межі країни – 85,98 %. Поряд з цим питома вага внутрішніх туристів складає 13,31 %, а іноземних туристів – лише 0,71 % [43]. Описана ситуація обумовлена загостренням політичного конфлікту, погіршенням економічної ситуації, веденням воєнних дій на території країни та анексії Криму. Негативним фактором є також необізнаність закордонних подорожуючих щодо потенціалу українського туризму.

Адже, підтримка державних органів влади, законодавче стимулювання активності приватних підприємств в цьому напрямку та залучення іноземних інвестицій, може координально змінити ситуацію на вітчизняному туристичному ринку. Це, безумовно, створить додатковий попит на страхові послуги.

Переходячи до аналізу страхового ринку України, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку країни, він активно консолідується. Це обумовлено наслідками фінансової кризи, відповідною політикою Нацкомфінпослуг, спрямованою на очищення страхового ринку від дрібних та схемних страхових компаній, а також намаганням самих страхових компаній підвищити власні

конкурентні позиції на ринку. У зв'язку із зазначеним, кількість страхових компаній за останні роки стрімко зменшується (табл. 2.7.).

Таблиця 2.7.

Динаміка кількості страховиків на страховому ринку України у 2005-2015 рр. [50]

Показник	РІК										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Усього страхових компаній, у тому числі:	398	411	446	469	450	456	442	414	407	382	361
- з ризикового страхування	348	356	381	396	378	389	378	352	345	325	312
- зі страхування життя	50	55	65	73	72	67	64	62	62	57	49

Протягом 2005-2015 рр. кількість страхових компаній зменшилась в цілому на 16 одиниць, а в останні п'ять років зменшення становило 37 одиниць. Станом на 2015 рік на страховому ринку України діє 312 страхових компаній з ризикового страхування, що на 77 одиниць менше, ніж в 2010 році і 49 страхових компаній зі страхування життя, що менше, ніж в 2010 році на 18 одиниць. Хоча в Україні діє велика кількість страховиків, проте фактично основна частка валових премій сконцентрована лише у 10 СК зі страхування «Life» (91,2 %) і 50 СК зі страхування «non-Life» (78,8 %). З точки зору СПТД це означає можливість розширення асортименту і якості наданих послуг страхувальникам, оскільки великі компанії, зважаючи на власні фінансові можливості та агресивну маркетингову політику будуть розвивати усі напрямки страхування.

Глибока фінансова криза та політика головного регулятора страхового ринку – Нацкомфінпослуг, вплинула як на кількість страхових компаній, так і на всі інші основні показники його розвитку та функціонування, що представлені в таблиці 2. Зокрема, активи страховиків зростають в останні роки меншими темпами. Так, якщо приріст активів за період з 2006 р. по 2007 р.

становив 34,3 %, то в період кризи (2008-2009 роки) всього 0,1 %, а в період з 2014-2015 рр. відбувся спад даного показника на 13,6 %. Спостерігається скорочення статутного капіталу страховиків за період з 2014 р. по 2015 р. на 4,3 %. Темп приросту страхових резервів в останні два роки зріс з 9,6 % до 16,1%.

Також слід звернути увагу на незбалансованість структури страхового ринку. У загальній його структурі частка страхових компаній, що займаються ризиковими видами страхування значно перевищує частку страхових компаній із страхування життя. Їх співвідношення станом на 2015 рік становить майже 6:1.

Таблиця 2.8

**Динаміка основних показників розвитку страхового ринку за період
2005-2015 рр. в Україні**

Показник	Рік										
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Кількість зареєстрованих страховиків	398	411	446	469	450	456	442	414	407	382	361
Частка компаній зі страхування життя, %	12,6	13,4	14,6	15,4	16,0	14,7	14,5	15,0	15,2	14,9	13,6
Частка компаній з ризикового страхування, %	87,4	86,6	85,4	84,6	84,0	85,3	85,5	85,0	84,8	85,1	86,4
Активи по балансу, млн.грн.	20920,1	23994,6	32213,0	41930,5	41970,1	45234,6	48122,7	56224,7	66387,5	70261,2	60729,1
Темп приросту обсягу активів СК, %	x	14,7	34,3	30,2	0,1	7,8	6,4	16,8	18,1	5,8	-13,6

Продовж.табл.2.8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Статутний капітал, млн.грн.	6641,0	8391,2	10633,6	13206,4	14876,0	14429,2	14091,8	14579,0	15232,5	15120,9	14474,8
Темп приросту обсягу сплачених статутних капіталів, %	х	26,35	26,7	24,2	12,6	-3,0	-2,3	3,5	4,5	-0,7	-4,3
Страхові резерви, млн.грн.	5045,8	6014,1	8423,3	10904,1	10141,3	11371,8	11179,3	12578,0	14435,7	15828,0	18376,3
Темп приросту обсягу страхових резервів, %	х	19,19	40,1	29,5	-7,0	12,1	-1,7	12,5	14,8	9,6	16,1

Розглянута ситуація негативно впливає на загальний фінансовий стан та фінансову стійкість страховика та, безумовно, деструктивно відображується на всіх аспектах діяльності страховика, в тому числі і на СПТД.

Стан страхового ринку визначається обсягом зібраних страхових премій. Обсяг валових страхових премій українських страховиків хоча і зріс за останні 10 років у цілому на 16882,5 млн. грн., проте за період з 2013 по 2014 рр. знизився на 1894,6 млн. грн., що свідчить про зменшення обсягу реалізованих страхових послуг. Однак у 2015 році показник знову зріс на 2968,7 млн. грн., що свідчить про позитивну тенденцію. Така ж динаміка спостерігається і по відношенню до чистих страхових премій, зменшення їх обсягу за період з 2013 по 2014 рр. становить 13,73 %, але у наступному періоді показник зріс на 20,23 %.

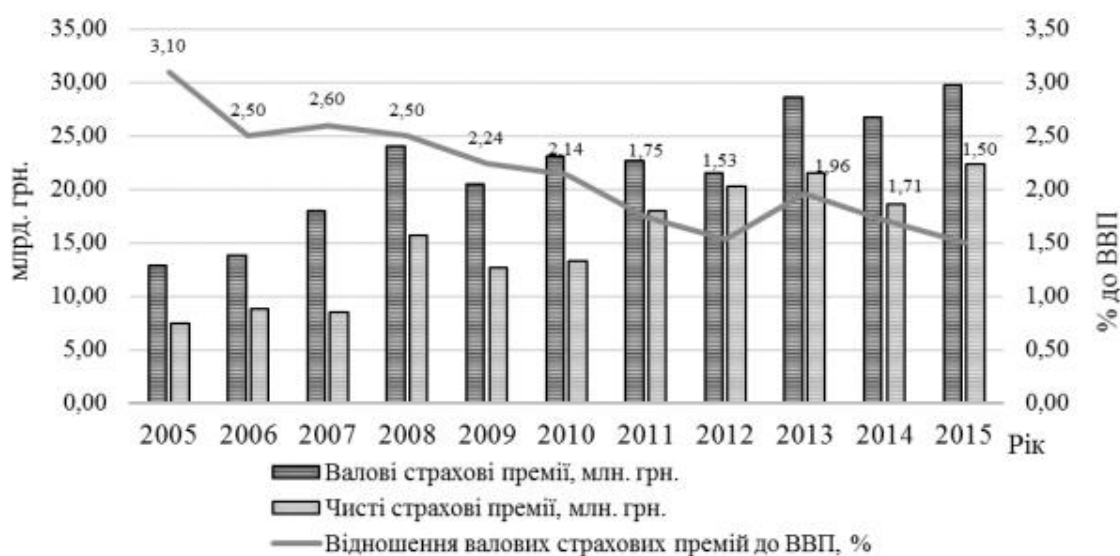

Рис. 2.2. Динаміка страхових премій та відношення валових страхових премій до ВВП за період 2005-2015 рр. в Україні [50]

Показник «відношення валових страхових премій до ВВП» є найбільш важливий показник, що дає оцінку впливу страхування на соціально-економічний розвиток країни. Його оптимальне значення відповідно до методики розрахунку рівня економічної безпеки 2013 року становить 1-8 %. Хоча значення цього показника і відповідають нормі протягом досліджуваного періоду, проте є низьким, адже у розвинутих країнах частка страхування у ВВП складає до 10 % [11]. Підвищення рівня проникнення страхування в економіку держави можливе і за рахунок удосконалення механізму СПТД. Таким чином, нарощення страхових премій вітчизняними страховими компаніями повинно відбуватись і за рахунок значного збільшення СПТД.

За підсумками 2015 року, загальна сума валових страхових виплат становила 8,10 млрд. грн., що майже на 6,21 млрд. грн. менше, ніж у 2005 році. Динаміка обсягів чистих страхових виплат є також негативною, що спричинено тим, що страхові компанії використовують на практиці різні схеми, які дозволяють їм оптимізувати власну діяльність, а також тим, що у зв'язку зі складним економічним та політичним становищем можливість страховиків відповідати повноцінно за своїми зобов'язаннями знижується. Низький рівень

виплат та намагання зменшити рівень власної відповідальності, безумовно, характерний і для СПТД.

Здійснюючи аналіз ринку СПТД, слід зазначити, що даний вид страхування не виділяється окремо відповідно до законодавства України, тому аналіз його розвитку здійснено за допомогою оцінки тих видів страхування, з якими він пов'язаний. Актуальними видами страхування для суб'єктів, що надають туристичні послуги є страхування цінкових ризиків, страхування ризиків відмови клієнта від туристичної поїздки, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, авіаційне страхування цивільної авіації, страхування відповідальності морського перевізника.

Для туристів актуальними є наступні види страхування: медичне страхування, ДМС, страхування від нещасних випадків, страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів, «Зелена картка», страхування багажу та іншого майна, страхування вантажів та багажу, страхування від скасування або переривання туру, страхування від ненадання або неповного надання туристичних послуг, страхування від невідачі візи, затримки літаків чи іншого транспорту при в'їзді/виїзді, страхування фінансових ризиків.

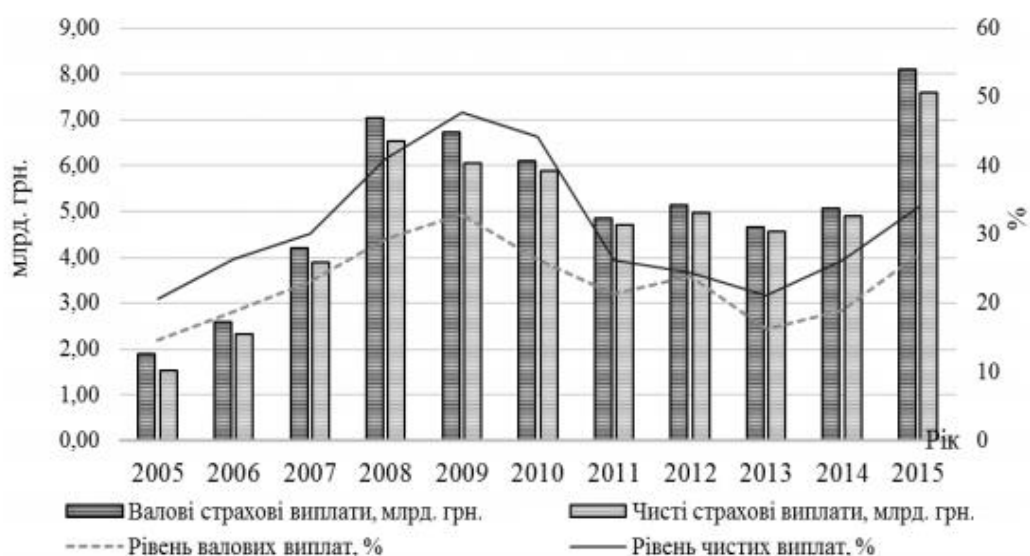

Рис. 2.3. Динаміка страхових виплат в Україні за період 2005-2015 рр., млрд. грн. [11]

Отже, переходячи, безпосередньо, до аналізу вітчизняного ринку СПТД в межах пов'язаних видів страхування, зазначимо, що обсяг чистих страхових премій по добровільному страхуванню цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) в Україні за період з 2008-2015 рр. зріс на 127,8 млн. грн., у відсотковому вимірі це становить – 177,8 %, що є позитивною динамікою для розвитку даного виду страхування. Така динаміка пояснюється також тим, що страхувальник за умови вибору додаткової добровільної програми з цивільної відповідальності власників наземного транспорту може зменшити франшизу по основному договору страхування до 0 %, і як наслідок, це позитивно впливає на попит по даному виду страхування.

Рис. 2.4. Динаміка основних показників розвитку добровільного страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) в Україні за період 2008-2015 рр.[45]

Проте, не зважаючи на зростаючу динаміку обсягу чистих страхових премій з даного виду страхування, обсяг чистих виплат зростає досить повільно. За період 2008-2015 рр. обсяг чистих виплат по добровільному страхуванню цивільної відповідальності власників наземного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) в Україні зріс всього на 19,2 млн. грн. Динаміка виплат має таку тенденцію, з одного боку, через необізнаність страхувальників, які порушуючи умови договору страхування не мають права на виплату, а з іншого, через недобросовісність деяких страховиків, які знаходять шляхи уникнення відповідальності за своїми зобов'язаннями. Рівень виплат протягом досліджуваного періоду зріс на 1,8 %, найбільше значення цього показника прослідковувалось у 2013 році та становило 19,6 %.

Переходячи до аналізу динаміки чистих страхових премій по добровільному страхуванню цивільної відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) в Україні, зауважимо, що за період 2008-2015 рр. вона не є сталою. За 2008-2010 рр. обсяг чистих премій по даному виду страхування зріс майже у 14 разів, проте у період з 2010-2014 рр. їх обсяг знизився майже у 9 разів, в абсолютному вимірі зменшення становило 20,1 млн. грн. Проте у 2015 році показник знову збільшився до рівня 11,4 млн. грн. Такі коливання можуть бути пов'язані з тим, що характерною ознакою добровільного страхування цивільної відповідальності власників повітряного транспорту та загалом авіаційного страхування є значні страхові суми, визначені у валюті різних країн.

Як наслідок, тарифи також залежать від курсу іноземних валют, тому коливання на валютному ринку стали причиною нестабільної динаміки чистих авіаційному просторі. За період з 2008-2015 рр. обсяг чистих виплат зріс всього на 23 тис. грн. При цьому рівень виплат не перевищував 7,8 %, та протягом досліджуваного періоду постійно коливався.

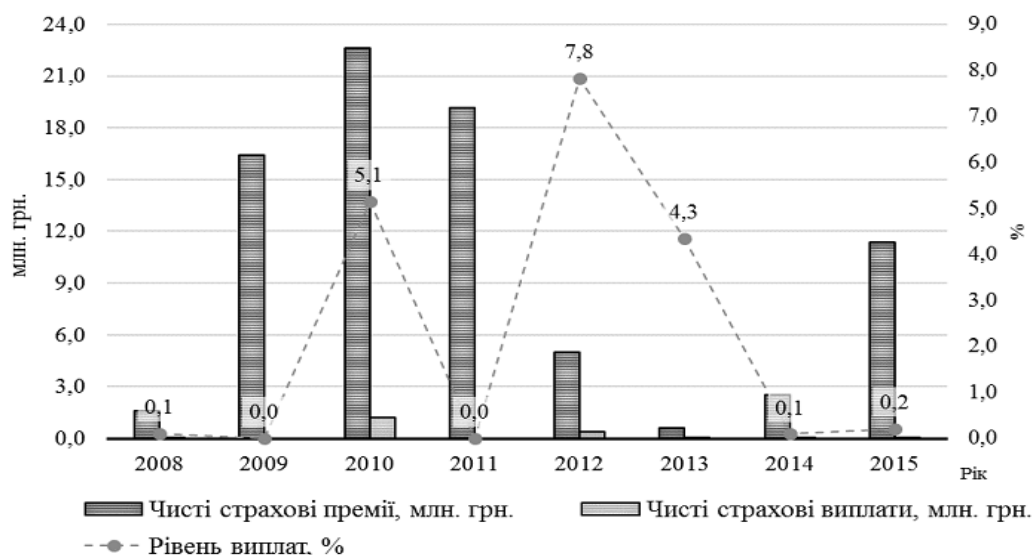

Рис.2.5. Динаміка основних показників розвитку добровільного страхування відповідальності власників повітряного транспорту (включаючи відповідальність перевізника) в Україні за період 2008-2015 рр. [45]

Наступним видом страхування, який підлягає дослідженню є обов'язкове авіаційне страхування цивільної авіації в Україні. Так, обсяг чистих страхових премій по даному виду страхування за період з 2008-2015 рр. зростає. Збільшення за досліджуваний період в абсолютному вимірі становить 278,2 млн. грн., у відсотковому вимірі – 187,15 %, що є позитивним фактором для розвитку даного виду страхування. Позитивні тенденції простежуються завдяки обов'язковості даного виду страхування на законодавчому рівні, а також у зв'язку з подорожчанням іноземних валют по відношенню до української гривні, що прямо впливає на величину страхових премій.

На противагу зростанню обсягу чистих страхових премій по обов'язковому авіаційному страхуванню цивільної авіації, обсяг чистих виплат по даному виду страхування відповідальності за аналізований період, стрімко спадає. За період з 2011 -2015 рр. обсяг чистих виплат зменшився на 25,8 млн. грн., у відсотковому вимірі зменшення становить майже 54 %. Протягом усього досліджуваного періоду обсяг чистих страхових премій значно переважає обсяг чистих страхових виплат, при чому рівень виплат коливається у межах 1 ,0-9,6

%. Виключенням став 2011 р. в якому значення даного показника становило 20,8%. Така ситуація спричинена виникненням страхового випадку із виплатою за окремим об'єктом суми у розмірі 46380,6 тис. грн., що становить приблизно 96 % усіх виплат у досліджуваному році.

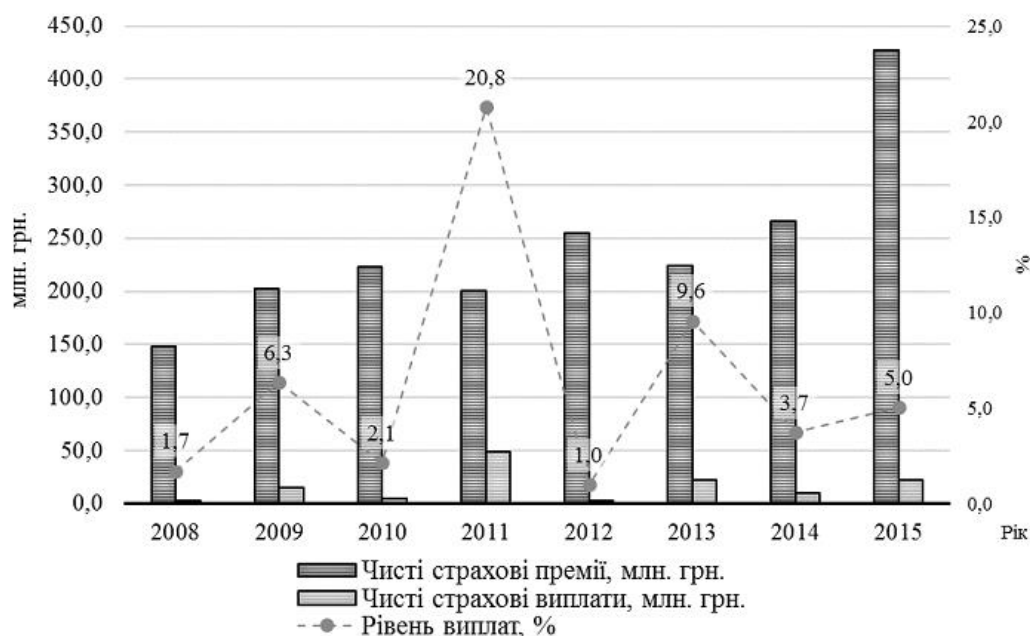

Рис.2.6. Динаміка основних показників розвитку обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації в Україні протягом 2008-2014 рр. [45]

Динаміка чистих страхових премій по добровільному медичному страхуванню в Україні за період 2008-2015 рр. не є сталою. У період 2008- 2010 рр. простежується збільшення даного показника, у 2011 р. спостерігається спад, у період з 2010-2013 рр. обсяг чистих премій знову збільшується, і у 2014 році – знову спадає, а у 2015 році досягає рекордного показника у розмірі 1862,1 млн. грн. Загалом тенденція є хвилюватою протягом усього досліджуваного періоду. Даний вид страхування є відносно дорогим для населення, не кожен може собі дозволити придати страховий поліс, адже мінімальний страховий тариф інколи сягає 200 грн. на місяць з однієї людини, а мінімальна кількість застрахованих має бути від трьох осіб з однієї сім'ї. За останні вісім років обсяг чистих премій загалом зріс на 1225,8.

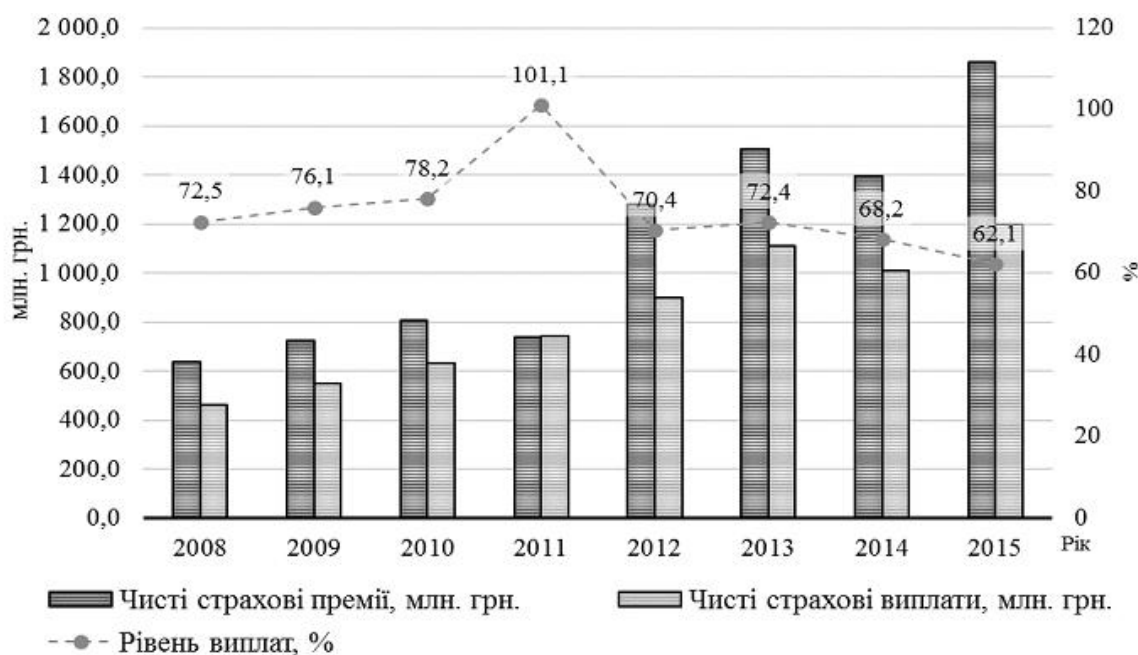

Рис. 2.7. Динаміка основних показників розвитку ДМС в Україні за період з 2008-2015 рр. [45]

Обсяг чистих страхових виплат дещо перевищував чисті страхові премії тільки у 2011 році. Перевищення становило 7,84 млн. грн. У всі інші роки зібрані чисті страхові премії значно перевищували виплати. Динаміка чистих страхових виплат протягом 2008-2015 рр. є зростаючою, проте у 2014 році обсяг виплат скоротився, зменшення становить порівняно з 2013 роком – 98,4 млн. грн. Аналізуючи рівень виплат по добровільному медичному страхуванню в Україні за період з 2008-2015 рр., варто зазначити, що пік за даним показником спостерігався у 2011 році, його значення становило 101,1 %, що свідчить про перевищення виплат над зібраними страховими преміями і про те, що, зважаючи на екологію та рівень життя в Україні, здоров'я населення є незадовільним. У 2015 році даний показник зменшився на 39 % порівняно з 2011 роком, що свідчить про зменшення страхових виплат у цей період. Однак їх величина відзначається досить високим рівнем, порівняно з іншими

60 іншими видами страхування, але протягом досліджуваного періоду рівень виплат знизився на 10,4 %. У межах аналізу ринку СПТД доцільно розглянути розвиток страхування по Зеленій карті, адже виїжджаючи за кордон

на власному авто громадяни України повинні оформити даний поліс (рисунок 2.8).

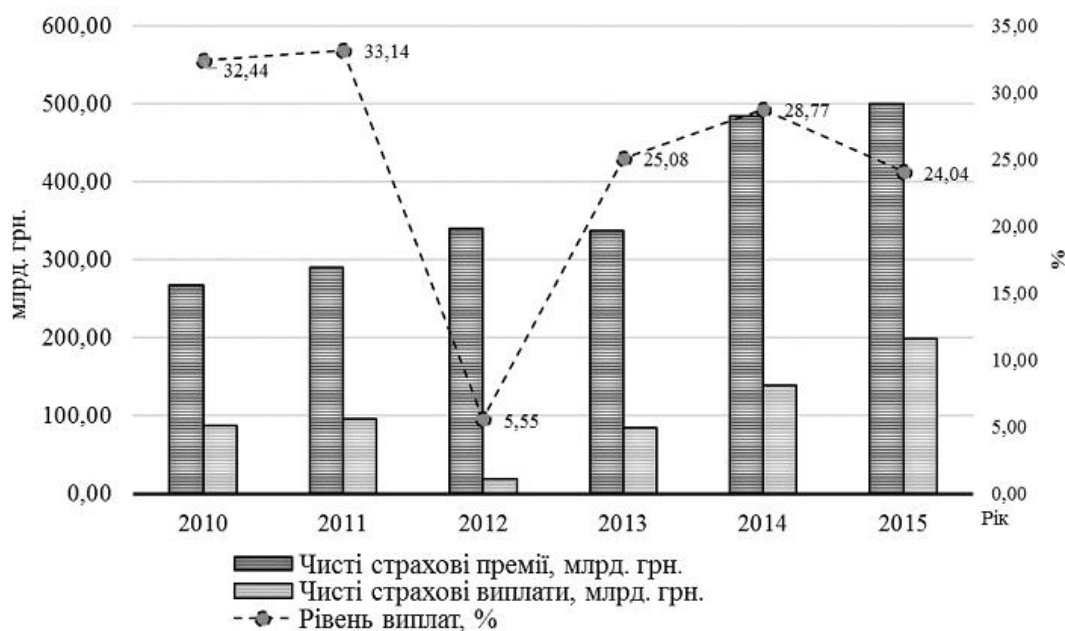

Рис. 2.8. Динаміка основних показників розвитку зі страхування по Зеленій карті в Україні за період з 2010-2015 рр.

Розглядаючи динаміку чистих страхових премій за даним видом страхування варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду відбулося значне зростання показника на 212,22 %. Однак позитивна тенденція спостерігалася не весь час, так у 2013 році відбулося скорочення премій на 2,95 млрд. грн. порівняно з попереднім роком. Причиною такої ситуації є призупинення напрямку України на Євроінтеграцію та різка зміна валютного курсу, що значно вплинуло на купівельну спроможність громадян та їх можливість виїзду за кордон. Але уже у 2014 році показник зріс майже на 44 % та зберіг позитивну тенденцію у 2015 році, чому значною мірою послуговував виїзд українців за межі держави внаслідок ведення воєнних дій та анексії Криму, проте дані події неможливо трактувати як туризм. Чисті страхові виплати в межах Зеленої карти до 2011 року зростали, однак у 2012 році знизились більше ніж в 5 разів, що пояснюється зменшенням кількості страхових випадків та сум відшкодувань. Обсяги чистих премій значно

перевищують обсяги виплат, при чому рівень останніх протягом досліджуваного періоду не перевищує 34 %. Така ситуація створює недовіру серед населення стосовно недостатньої якості страхового продукту, зниження витрат страховиками та невчасне здійснення страхового відшкодування. Зокрема серед проблем 2012 року було невчасне виконання страхових зобов'язань у 461 випадку.

Підводячи підсумок дослідженню ринку СПТД слід відмітити, що в даному секторі страхування спостерігається спад, що цілком закономірно, зважаючи на політичну та фінансову кризу в країні. На ринку СПТД спостерігається активність здебільшого страхових компаній з іноземним капіталом, адже вони є більш стійкі до внутрішніх криз України та надають більш якісні послуги. Разом з тим, саме активний відпочинок супроводжується високими ризиками.

Внаслідок зниження обсягу зовнішнього туристичного ринку також в останні роки зменшується і ринок туристичного асистансу. За 2014 рік фахівці підрозділу туристичного асистансу компанії прийняли всього 7 643 звернення від подорожуючих за кордоном, що на 34 % менше, ніж в 2013 році [15].

Як підсумок, необхідно виділити фактори, що стримують розвиток страхування туристичної діяльності:

- необізнаність населення у сфері страхування туристичної діяльності;
- недовіра населення до страхових компаній унаслідок несвоечасного і не в повному обсязі виконання зобов'язань перед страхувальниками;
- недосконала законодавча база у сфері страхування туристичної діяльності;
- недотримання страхового законодавства страховиками, що здійснюють страхування туристичної діяльності;
- низька платоспроможність населення, як наслідок зменшення кількості туристів, і зуження кола потенційних клієнтів для страховиків, що займаються страхуванням туристичної діяльності;

- вузький асортимент страхових послуг зі страхування у сфері– туризму, що надаються клієнтам;

- обмежений обсяг страхового захисту у зв'язку зі спробами– страховиків зробити страховий продукт більш дешевшим, і отримати більший прибуток за рахунок більшого обсягу наданих менш дорогих страхових послуг;

- низька якість страхових продуктів зі страхування туристичних– ризиків, пов'язана зі спробами здешевлення страхових продуктів;

- несвоєчасне і не в повному обсязі виконання зобов'язань перед– страхувальниками;

- недостатній професійний рівень спеціалістів, що працюють у– страхових компаніях та надають послуги зі страхування туристів;

- низька кваліфікація працівників турфірм, що обирають страхові– компанії з якими співпрацюють надалі за критерієм меншої вартості страхового продукту;

- відсутність ефективних захисних механізмів в туристичному– секторі;

- загальний низький розвиток страхового ринку країни, непрозорість– страхового ринку, неналежне інформаційне забезпечення страхової діяльності та відсутність досконалих рейтингів страхових компаній.

Відповідно до виділених проблем, існуючих на ринку страхових послуг в т. ч. страхових послуг у сфері туризму, пропонуємо наступні шляхи їх вирішення:

- підвищення рівня страхової культури населення за допомогою роз'яснювальних та консультаційних робіт;

- підвищення економічного розвитку та забезпечення політичної стабільності в країні;

- удосконалення нормативно-правової бази у сфері страхування та туризму, яка б відповідала міжнародним стандартам;

- розробка державної цільової програми науково-дослідних робіт у сфері підготовки висококваліфікованих кадрів для страхового ринку;

- створення захисних механізмів для туристів, наприклад, туристичних стабілізаційних фондів;
- загальне сприяння розвитку страхового ринку з боку держави.

Отже, туристичне страхування в Україні протягом дослідженого періоду характеризується негативною динамікою розвитку та наявністю перешкод до подальшого зростання. Окрім загальних факторів, негативний вплив на ринок туристичного страхування здійснює відхід міжнародних туристичних компаній з вітчизняного страхового ринку і банкрутство українських, що потребує відповідних реформ та заходів від Нацфкомфінпослуг та державної влади. Тому державні органи повинні сприяти розвитку діяльності безпосередньо туристичних фірм та нарощення стабільності та ефективності здійснюваної діяльності, що породжуватиме у громадян бажання користуватися їх послугами. Значна кількість туристів звертається саме до цих організацій, тому саме через них доцільно впливати на свідомість населення. Дані фірми можуть слугувати посередниками у інформуванні споживачів туристичних послуг щодо необхідності здійснення страхування, що сприятиме зростанню їх безпеки під час подорожі. Туристичні фірми у свою чергу також мають бути зацікавлені у такій схемі дій, адже це забезпечуватиме їх клієнтів у можливості отримання допомоги у разі виникнення страхового випадку. Це сприятиме розширенню кола клієнтів, адже знижує ризик виникнення несприятливих ситуацій, що значно впливає на вибір населення. Таким чином, забезпечити розвиток туристичного страхування можливо завдяки породженню у громадян думки про необхідність захисту свого майна та здоров'я під час подорожі з метою обмеження їх від непередбачуваних витрат.

Для гарантування безпеки і компенсації збитків у разі виникнення страхових випадків протягом подорожі туристам на страховому ринку представлено широкий асортимент страхових послуг.

2.3. Механізм страхування ризиків у сфері туризму

Передумовою виникнення страхування є ризик. Страховий ризик - це певна подія, на випадок якої проводиться страхування та яка має ознаки ймовірності та випадковості настання. Зміст ризику і міра його вірогідності визначають межі страхового захисту. За своїм змістом, ризик є подією з негативними, особливо не вигідними економічними наслідками. Вони можуть виникнути в майбутньому в будь-який момент, у невідомих масштабах. У страхуванні ризики визначаються кількома основними поняттями. Насамперед, ризик - це конкретне явище або сукупність явищ, із виникненням яких відбуваються виплати з утвореного страхового фонду. Ризик означає невпевненість у можливому результаті. Ми зустрічаємося з ризиком щоденно. Для всіх видів ризиків характерний фактор невизначеності. При усвідомленні ситуації ризику виникають рішення, спрямовані на ліквідацію або максимальне обмеження ситуації ризику. Особливе значення ці питання мають у розв'язанні економічних проблем. Туристична діяльність часто пов'язується з можливістю негативних наслідків і несприятливих ситуацій.

Розрізняють такі види ризиків:

- страхові;
- нестрахові.

Страхові ризики - це ризики, які можна застрахувати, не страхові ризики - ризики, які неможливо застрахувати.

Найбільш численну групу складають страхові ризики. Щоб встановити, чи є даний ризик страховим, необхідно застосовувати певні критерії.

По-перше, ризик, що включається в розмір відповідальності страхової компанії має бути з ймовірним характером високого рівня настання.

По-друге, ризик має бути випадковим. Це означає, що об'єкту, який підлягає страхуванню, не загрожує небезпека. При цьому обом сторонам

договору страхування конкретний момент настання страхового випадку й можливий обсяг збитку, як і його наслідки, наперед не відомий.

По-третє, випадковість прояву певного ризику доцільно співвідносити з масою однорідних об'єктів. Із цією метою організовується статистичне спостереження, аналіз даних якого дозволяє встановити відповідну прогностичну страхову премію. Крім того, статистична інформація уможливорює висновок про закономірність прояву ризику стосовно сукупності однорідних об'єктів.

По-четверте, настання страхового випадку, яке виражається в реалізації ризику, не повинно залежати від волевиявлення страховика або інших зацікавлених осіб. Недоцільно приймати на страхування спекулятивні ризики.

По-п'яте, момент настання страхового випадку не можна визначити ні за часом, ні в просторі.

По-шосте, страхова подія не може мати розмірів катастрофічного лиха, тобто охоплювати масу в рамках величезної сукупності, спричиняючи масові збитки.

По-сьоме, шкідливі наслідки реалізації ризику необхідно виміряти й оцінити. Сукупність страхових ризиків складає обсяг страхової відповідальності за договором страхування, який виражається за допомогою страхової суми договору. Ціна ризику у вартісному вираженні оцінюється тарифною ставкою, яка розраховується на 100 грошових одиниць страхової суми або у відсотках до її абсолютної величини. Страхова компанія має постійно стежити за зміною ризику в тих чи інших туристичних підприємствах, вести відповідний статистичний облік, аналізувати й обробляти інформацію. Опираючись на одержані результати про можливу динаміку ризиків, страховик робить його оцінку. Вона полягає в аналізі всіх ризикових обставин, що характеризують показники ризику. Страховий захист господарської діяльності туристичних підприємств практично охоплює три великі групи подій:

Страхування від вогню та інших видів стихійних лих:

- споруд і обладнання;
- оборотних коштів;

- майна третіх осіб;
- готівкових і цінних паперів;
- особистого майна працівників, за винятком наявних цінних паперів та ювелірних виробів;
- витрат на обладнання приміщень.

Страхування від наслідків злочинної діяльності:

- викрадення обладнання, товарів, майна третіх осіб, готівки, акцизних знаків, облігацій, векселів, чеків, ювелірних виробів і злитків дорогоцінних металів;

- терористичних актів, здійснюваних із метою утворення хаосу, залякування;

- актів вандалізму.

Страхування від техногенних збитків:

- електричні розряди;
- аварії водопроводу або опалювальної мережі;
- розлив стоків;
- зіткнення "чужого" автомобіля з об'єктом, який знаходиться у власності фірми;
- биття скла (вікон, прилавків, вітрин і рекламних табло, дзеркал тощо).

Розвинуті страхові ринки, такі як в США або країнах Західної Європи, мають спеціалізовані сектори страхування туризму. Крім цього, на цих ринках не спеціалізовані страхові компанії здійснюють діяльність типу "all risk" зі страхування від усіх видів ризику. Ціни страхових послуг формуються в залежності від ризику, ринкової кон'юнктури, а також від конкуренції між учасниками ринку.

На відміну від суспільної або державної підтримки, сутність страхування полягає в тому, що необхідні для нього кошти виділяються самими застрахованими суб'єктами. У результаті укладення договору страхування туристична фірма отримує страховий захист у формі послуги, пропорційної фінансовим витратам на внески. Можна виділити такі переваги, які отримує

туристична фірма завдяки страхуванню: переніс на страховика визначених видів ризику (функція передачі ризику внаслідок страхових внесків). Туристична фірма отримує можливість оцінити величину цих видів ризику і включити їх у ціну туристичного продукту у формі страхових внесків. Значення страхування полягає передусім у зменшенні або в повному виключенні необхідності накопичувати кошти для компенсації ймовірних збитків, а також появи відчуття небезпеки:

- при виникненні страхового випадку економічні наслідки втрати всього майна або його частини компенсуються грошовими коштами, а застрахований суб'єкт повертається в стан, в якому він був до завдання збитків (функція компенсації збитків);

- страховий захист більш дешевий, ніж формування власних фінансових резервів і безперервна підтримка їх на рівні, необхідному для покриття ймовірних збитків. Окрім цього, накопичення резервів для досягнення обговорених цілей не дає жодних податкових привілеїв або пільг. Водночас страхові внески включаються в собівартість і зменшують податкову базу або іншим чином зменшують податки;

- страхування підвищує шанси на отримання туристичною фірмою кредитів, оскільки зростає її надійність із точки зору банку внаслідок того, що частина можливих видів ризику переноситься на третю сторону.

Крім цього, страхування відіграє роль забезпечення кредиту у формі гарантії його повернення. Страхування від пожежі має важливе значення при отриманні піротехнічного кредиту, автотранспортне страхування - при фінансуванні купівлі автомобіля або при отриманні його в лізинг;

- у результаті укладення договору страхування прямим і матеріальним способом оформляються юридичні відносини з третіми особами (функція нейтралізації). Завдяки страхуванню громадянської відповідальності, обов'язки здійснювати страхову виплату переходять від туристичної фірми до страхувальника. Виконання претензій з боку самої туристичної фірми на відшкодування збитків і виконання інших зобов'язань однозначно лягають на

страхувальника, що попереджає можливі конфлікти багатосторонніх інтересів. Аналогічно реалізуються й різні форми страхування клієнтів, наприклад паркінгові, багажу, від нещасних випадків, медичні тощо;

- у разі смерті співвласника туристичної фірми страхувальник надає кошти спадкоємцям для покриття можливих різноманітних заборгованостей і цим самим виключає подрібнення базового капіталу;

- страхування позитивно впливає на обмеження видів ризику, завдяки чому увага концентрується не на охоплених ним загрозах.

2.4. Ефективність розвитку страхування туристів в СК «Арсенал Страхування»

Сучасний ринок страхування пропонує великий спектр страхових продуктів, завдяки яким він має можливість інтегруватися з іншими галузями економіки. Туристична діяльність за своєю економічною природою характеризується високим ступенем ризиковості, а тому її ефективне функціонування неможливе без страхування. Усі розвинуті країни вже давно запроваджують страхування на туристичному ринку для успішного функціонування даної галузі та державної економіки в цілому.

Страхування в туризмі – система взаємозв'язків між страховою компанією і туристом по забезпеченню захисту життя, здоров'я та майнових інтересів громадян під час туристичної подорожі. Страхові компанії забезпечують комплексний особистий і майновий страховий захист туристів під час подорожей за кордон та в межах України. Основні складові вартості страхового поліса – це: тривалість поїздки, територія дії поліса, набір ризиків і розмір страхової суми, вік застрахованої особи, ступень активності туриста під час подорожі [9, с. 815].

Згідно з даними статистики Світової туристської організації у 2016 році кількість туристів, які виїхали за кордон, вперше перевищила 1 млрд чоловік [52]. Така тенденція збільшення туристичних потоків дає високу можливість розвитку страхової галузі країни на туристичному ринку. Страхування в туризмі – система взаємозв'язків між страховою компанією і туристом по забезпеченню захисту життя, здоров'я та майнових інтересів громадян під час туристичної подорожі.

Страхові компанії забезпечують комплексний особистий і майновий страховий захист туристів під час подорожей за кордон та в межах України. Основні складові вартості страхового поліса – це: тривалість поїздки, територія дії поліса, набір ризиків і розмір страхової суми, вік застрахованої особи, ступень активності туриста під час туристичної подорожі. Страхові компанії забезпечують комплексний особистий і майновий страховий захист туристів під час подорожей за кордон та в межах України. Основні складові вартості страхового поліса – це тривалість поїздки, територія дії поліса, набір ризиків і розмір страхової суми, вік застрахованої особи, ступень активності туриста під час подорожі [9, с. 815].

Отож, туристичне страхування пропонує широкий спектр послуг, необхідних для успішного функціонування індустрії туризму. Страхування туристів та туристичних організацій можна поділити на особисте страхування туристів, майнове страхування туристів та страхування відповідальності туристичних організацій [10, с. 221]. Особисте страхування в туризмі має відповідну специфіку. Основними страховими випадками особистого страхування, на випадок якого турист придбає страховий поліс, є нещасний випадок, страхування від хвороби під час подорожі та на випадок смерті чи загибелі.

Страхові компанії зазвичай пропонують обов'язкові стандартні програми страхування туристів. Туристичні оператори, що співпрацюють з певними страховими компаніями, теж включають в свій туристичний пакет стандартну страховку, отримуючи свій відсоток за реалізацію. Турист, що купує

стандартний страховий поліс, вартість якого досить низька в Україні, не замислюється про наповненість придбаного ним продукту. На даний час саме так склались взаємовідносини сторін, що приймають безпосередню участь у туристичному страхуванні. Але нові часи вимагають від всіх учасників туристичного страхового ринку розуміння того, що вміст стандартного полісу не є достатнім. Дійсно, страхові компанії, які активно працюють в туризмі, розробляють і надають можливість включення в поліс додаткових ризиків або умов.

Варто відзначити, що у зв'язку зі зміною порядку перетину кордону розвиток додаткових послуг у сфері страхування туризму змінився. Безвізовий режим, який набув чинності з червня 2017 року, надає українцям можливість подорожувати по Європі без віз на термін не більше 90 днів. Тому витрати українців на консульські збори і послуги візових центрів скоротились. Одночасно зріс попит на транспортні послуги, а це – Страхування Зелена Карта в напрямку Європи [48]. Слід нагадати, що в Україні туристичне страхування не виділяється в окремий вид. Але аналітики відомого журналу «Insurance TOP» при формуванні рейтингу страхових компаній напрямок «туризм» розглядають як один з головних [48]. Які ж компанії найбільш активно працюють в туристичному страхуванні. У табл. 2.9 наведено рейтинг страхових компаній по добровільному страхуванню туристів за 1 півріччя 2017 року.

Таблиця 2.9

**Рейтинг страхових компаній по добровільному страхуванню туристів
за 1 півріччя 2017 року (згруповано за даними [48])**

№	Страхові компанії	Премії, тис.грн.	Виплати, тис.грн	Рівень виплат, %
1	ERV	49 279	18 985	38,53
2	VUSO	48 569	11 496	23,67
3	PZU Україна	48 495	17 990	37,10
4	ТАС СГ	21 508	4 746	22,07
5	УКРФІНСТРАХ	20 021	13 404	66,95
6	ПРОВІДНА	16 305	5 794	35,54
7	ПЕРША	12 470	5 862	47,01
8	КНЯЖА	12 278	4 734	38,55
9	АХА Страхування	11 594	6 946	59,91
10	Арсенал Страхування	11 216	1 908	17,01

Так, упродовж першого півріччя 2017 року лідером у рейтингу страхових компаній по добровільному страхуванню туристів являється страхова компанія ERV (страхові премії по цьому виду страхування склали 49279 тис. грн., страхові виплати становили 18985 тис. грн., а рівень виплат становив 38,53%). За підсумками 2016–2018 років перше місце у наведеному списку займала компанія PZU, хоча показники перших трьох лідерів близькі один до одного і набагато випереджають показники компаній, наступних за ними. Слід відмітити, що протягом останніх трьох років спостерігається зростання середнього рівня виплат за добровільним медичним страхуванням туристів. Серед компаній, що аналізуються, найвищий рівень виплат демонструвала компанія ERV (40,9% в 2016р і 38,53% в першому півріччі 2017 р.). Темпи зростання цього показника найвищі в PZU (середній ланцюговий приріст за останні три роки складає 5,4%).

В «Арсенал Стахування», як і в інших страхових компаніях, вартість полісу залежить від обраної програми (чим більший спектр послуг – тим вища ціна) та від терміну поїздки – мінімальна ціна страховки подорожі до Євросоюзу протягом тижня складе 5–6 євро, річне перебування у регіоні обійдеться страхувальникові в 160–200 EUR. Існує також варіант придбання полісу, який діятиме протягом року, проте з обмеженням кількості поїздок і днів перебування в Європі. Така страховка коштуватиме дешевше стандартної річної програми.

Вартість страхового поліса буде вищою у наступних випадках:

А) Турист має намір займатися активними, екстремальними видами спорту (екстремальні види спорту – дайвінг, катання на лижах чи сноуборді – завжди несуть у собі ризик).

Б) Турист їде в екзотичну країну (тропічні хвороби, невідома їжа, проблеми з питною водою і навіть загроза тероризму). Наразі існує перелік найбільш “небезпечних” країн світу, створений британською компанією Norwich Union Travel Insurance. Цей рейтинг будувався на базі аналізу більше ніж 60 000 скарг від туристів з усього світу, які потребували компенсації від

страховиків за різноманітні страхові випадки, які зіпсували відпочинок. До рейтингу увійшли такі країни, як: Таїланд, ПАР, Острів Кеймада-Гранді, Барбадос, Індія, Куба) [51].

В) Вік туриста (дітей до 1 року і пенсіонерів старше 85 років не страхують взагалі. Для туристів похилого віку пропонуються дорожчі поліси. Кожна компанія самостійно визначає, з яких років вік туриста вважається літнім – зазвичай він знаходиться в діапазоні 60-75 років. У деяких випадках компанії надають знижки на страховку дітей та туристичних груп).

Згідно з даними Ліги страхових організацій України у 2017 році страховий захист в період туристичної подорожі українцям надавали 105 страхових компаній (це на 2 компанії більше, ніж у 2016 р.), причому 85 % страхових послуг надавали 20 компаній – лідерів українського страхового ринку. При цьому більше 50 % усіх страхових послуг надають компанії з іноземним капіталом. У 2017 році обсяг страхових ризиків, які потенційно можуть наступити під час подорожі українських туристів за кордон, дорівнював 180 млн грн. (на 27 % більше, ніж у 2016 році).

Залежно від мети туристичної поїздки структура страхових виплат виглядає так: приватні мандрівки – 62 %; організовані мандрівки – 23 %; службові мандрівки – 15 %. При цьому слід мати на увазі, що 87 % українських туристів перетинали кордон в приватному порядку, 8 % – організовано, а 5 % – у службових справах [47].

Слід зазначити, що у випадках організованої або службової поїздки страховка купується або туристичним оператором, або підприємством, а у випадках приватного перетину кордону – туристами особисто, що дає змогу більш відповідально та помірковано віднестись до вибору пакета страхових послуг.

Як вже зазначалося, зазвичай такі поліси покривають вартість швидкої допомоги, термінового амбулаторного та стаціонарного лікування, невідкладних хірургічних операцій, медикаментів, евакуацію застрахованого.

У табл. 2.10. представлено спробу оцінити ступень подорожчання страхового полісу від включення до пакету додаткових пропозицій. Як вже було відмічено, зробити це можна тільки приблизно, бо відсутня однаковість в назві туристичних страхових пакетів, які пропонуються різними компаніями і, відповідно, дещо відрізняється наповненість цих програм.

Таблиця 2.10

**Подорожчання туристичної страховки від включення додаткових послуг
(листопад 2017 р., 10 днів, Європа, за даними офіційних сайтів)**

Страхові компанії	Вартість стандартної страховки, грн.	Додаткові страхові пропозиції		Відсоткове подорожчання страховки у зв'язку із включенням додаткових опцій, %
		Вид додаткових послуг	Сума, грн.	
ERV	311,93	- Надзвичайне подовження перебування - Дostroкове повернення - Відшкодування при затримці авіарейсу - Надзвичайний приїзд третьої особи - Юридична допомога - Виплата при втраті особистих документів - Організація доставки до місця призначення при поломці авто - Страхування затримки або втрати багажу	Пакет «розширене покриття» 369,63	18,5
VUSO	413,66		Пакет «XXL» 615,66	48,83
PZU Україна	373,00		Пакет «Еліт» 516,00	38,34
Арсенал Страхування	283,90		Пакет «Classic» 461,92	62,71

Але, дані таблиці надають уявлення як про ступінь зростання ціни самого страхового пакету, так і в порівнянні з вартістю путівки, яку купує турист. Для порівняння в таблицю були включені стандартні і туристичні пакети з максимально можливим страховим покриттям чотирьох компаній. Відповідно, складено перелік додаткових страхових послуг. На перший погляд при включенні в страховий пакет додаткових послуг дійсно відбувається істотне подорожчання страховки (від 18.5% в ERV до 62,7 в Арсенал Страхування). Але, якщо звернути увагу на те, що вартість путівки на цей період, наприклад, до Італії складає біля 22000 тис. грн, загальні витрати туриста, який поміняв в компанії PZU стандартну страховку на «Еліт», збільшаться на 143 грн., що складе всього 0,65% зростання. В компанії VUSO відбудеться збільшення вартості страховки на 202 грн, що складає біля 1% загального подорожчання

подорожі. Здається корисним нагадати ціни на деякі послуги, які можуть знадобитися туристу в Італії: юридична консультація – від 100 євро, видалення зуба – біля 850 євро, консультація стоматолога – 250 євро. Варто відзначити, що ціни на різні види страхування туристичних послуг серед найбільш конкурентоспроможних страхових компаній суттєво не відрізняються. Тому бачиться доцільним рекомендувати як менеджерам туристичного бізнесу, які дбають про свою репутацію, так і співробітникам страхових компаній надання для клієнтів доступної і прозорої інформації щодо вмісту розширеного страхового пакету, його переваг і вартості. Клієнту повинно стати зрозумілим, що набагато дешевше купити додаткові страхові послуги, чим платити за них під час перебування за кордоном.

Як показує практика, ті, хто хоча б один раз зіткнувся з подібними проблемами в поїздці, в подальшому, виїжджаючи за кордон, завжди купують страховку. При цьому крім стандартної медичної страховки можна убезпечити себе і в разі інших непередбачених обставин [17, с. 337]. Зважаючи на поширення страхування в галузі туризму, можна прогнозувати підвищення ролі інших страхових продуктів, які стосуються захисту від майнових та фінансових ризиків, які виникають в українського туриста при виїзді за кордон.

Страхування туризму відіграє значну роль для покупців та продавців туристичних послуг, оскільки воно забезпечує нормальне функціонування суб'єктів туристичного ринку, сприяє вирівнюванню фінансових витрат та регулюванню грошового обороту в країні.

Отже, для підвищення рівня безпеки туриста, поширення привабливості особистого страхування та удосконалення туристичного продукту всім учасникам організації туристичної подорожі доцільно було б розширювати діапазон страхових послуг. Активна, прозора і доступна позиція всіх зацікавлених сторін є необхідною умовою успішного розвитку туристичного бізнесу в країні.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

СТРАХУВАННЯ ТУРИСТІВ

3.1. Зарубіжний досвід страхових компаній, пов'язаних із страхуванням туристів

Запозичення зарубіжного досвіду щодо організації та проведення діяльності в сфері страхування туристів повинно стати ефективним засобом з вирішення проблем даного інституту, що існують на сучасному етапі його розвитку, вдосконалення та реформування. При цьому, як слушно було підмічено, сліпе запозичення зарубіжного досвіду дає недостатній ефект, створює часом законодавчі суперечності, призводить до виникнення прогалин у регулюванні того чи іншого виду правовідносин, істотно знижує рівень ефективності державного управління в цілому.

Як показує практика, враховуючи це застереження, важливим і необхідним, поряд із запозиченням зарубіжного досвіду, є врахування національних традицій та тенденцій [7, с. 145]. Накопичений і збагачений досвід людства щодо організації системи страхового захисту широко використовується багатьма державами. У будь-якому суспільстві страхування, будучи соціальною закономірністю, вимагає правового закріплення та регулювання [31, с. 156]. При цьому, як справедливо було зазначено, процеси поступового розмивання кордонів між різними національними моделями державного регулювання страхової діяльності вимагають вироблення єдиних підходів до регулювання діяльності страхових компаній на міжнародному рівні [42, с. 319].

Розвиток світової економіки, міжнародних економічних та європейських відносин, неодмінно призводить до появи іноземного елемента в національній страховій системі в формі проникнення іноземного капіталу в страховий сектор економіки, розвитку міжнародного та регіонального співробітництва з

формування спільних стандартів страхового регулювання, формування транскордонного ринку страхових послуг [37, с. 295].

Аналізуючи англійський страховий ринок, варто зазначити, що він є одним з найсприятливіших. Так, протягом значного часу він задавав правила та умови страхування, що в подальшому були взяті за основу страхових норм у багатьох інших країнах. Страхові компанії Англії прагнули як можна більше підвищити якість послуг, пов'язаних із страхуванням туристів, направляючи свою діяльність на спеціалізацію за окремими видами [31, с. 158].

У контексті досліджуваного питання варто зазначити, що в Англії діють закони про медичне обслуговування та страхування. При цьому, говорячи про законодавчу регламентацію страхування, слід звернути увагу на той факт, що в зв'язку із тим, що у Великобританії джерелом страхового права є судові прецеденти, законодавчими нормами охоплено лише окремі види страхування - морське та страхування життя. Судовою ж практикою деякі загальні принципи вищенаведених законів розповсюджено й на інші види страхування [31, с. 159].

Так, на території Великобританії відповідно до чинного законодавства діяльність із надання страхових послуг можуть здійснювати:

- страхові компанії, які отримали ліцензію;
- андеррайтери «Ллойда»;
- зареєстровані товариства взаємного страхування;
- асоціації.

При цьому найбільші англійські страховики, «комполітні» - здійснюють одночасно страхування життя та ризикове страхування. Варто зазначити, що вимоги, які висуваються до страховиків, залежать від того, чи страхова компанія знаходиться у Великобританії, у країні – члені ЄС чи в іншій країні. У разі знаходження страхової компанії на території Об'єднаного Королівства, вона має бути зареєстрованою й на кожен вид страхування мати окрему ліцензію. Своєю чергою life-компанії мають пройти реєстрацію в спеціально уповноваженій організації, отримати спеціальний сертифікат актуарія, який підтверджує правильність методологічних підходів до розрахунку страхових

тарифів, отримати ліцензію (рішення про її видачу приймається протягом шести місяців) [42, с. 303].

Англійські страхові компанії звітують Міністерству торгівлі щорічно. При цьому одноразово в п'ять років вищенаведеним відомством аналізується фінансовий стан страховика [31, с. 159].

Розглядаючи досвід Німеччини у сфері страхування, варто зазначити, що юридична особа, яка має на меті проводити діяльність із надання страхових послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю в цій країні, повинна отримати ліцензію. При цьому, вищенаведений документ видає спеціально уповноважений орган – Федеральний фінансовий наглядовий орган [42, с. 303]. При цьому, основним нормативно-правовим актом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання страхових правовідносин у Німеччині виступає Закон «Про страховий договір». Вищенаведений нормативно-правовий акт регулює всі страхові правовідносини, окрім морського страхування.

Більш того, порядок соціального забезпечення на нормативно-правовому рівні врегульовано основними законодавчими актами, а саме: Імперським страховим статутом 1911 р. з багатьма змінами та доповненнями, який встановлює порядок страхування на випадок трудового каліцтва та інші види, Законом «Про покращення економічного стану робітників на випадок хвороби» та Законом «Про страхування службовців» [31, с. 161-163].

Аналізуючи організацію страхової діяльності в зарубіжних країнах, не можна омину увагою досвід такої країни як Франція. Так, нормативно-правове регулювання правовідносин у сфері страхуванні послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю здійснюється за допомогою Страхового кодексу Франції, введеного в дію шляхом прийняття рішень Міністерства економіки та фінансів. При цьому вищенаведений нормативно-правовий акт є чинною кодифікацією норм законів і підзаконних актів. Система обов'язкового страхування в Франції охоплює широкі верстви населення та включає різноманітні види страхування. Міністерство торгівлі за сприяння окремого

страхового комітету в складі депутатів палати, сенаторів і представників страхових установ здійснює нагляд за страховою діяльністю. У цьому контексті варто зазначити, що в підпорядкуванні у вищенаведеного органу є спеціальні страхові комісари, що функціонують з метою здійснення контрольно-ревізійної діяльності страхових компаній на місцях [31, с. 163, 164].

У контексті досліджуваного питання варто звернути увагу на досвід у сфері страхування Японії. Так, у вищенаведеній країні має місце посилення конкурентної боротьби з боку іноземних страхових організацій, які поглинають збанкрутілі японські організації. При цьому, значна кількість страхових організацій в Японії збанкрутувала ще в 1999-2000 роках. («Toho Mutual Life Insurance» - червень 1999 р., «Daihyaku Mutual Life Insurance» - травень 2000 р., «Taisho Life Insurance» - серпень 2000 р., «Chiyoda Mutual Life Insurance» - жовтень 2000 р., «Kyoei Life Insurance» - жовтень 2000 р., «Tokio Mutual Life Insurance» - березень 2001 р.). Вищенаведена обставина вплинула й на відношення японців до страхових компаній. Нині вони набагато вимогливіше ставляться до страховика, вивчаючи рейтинги, фінансові показники, аналізуючи різні довідники щодо розвитку страхового бізнесу. Лідерами на ринку страхових накопичувальних послуг є такі компанії як: «Nippon», «Daiichi», «Meiji Yasuda», «Sumitomo», «Alico Japan», «Daido» [42, с. 317].

Розглядаючи досвід США в страховій справі, необхідно зазначити, що в ній існує розгалужена сфера впливу, яка лідирує за кількістю страхувань на одиницю населення. Так, вищенаведені фонди розраховують на приріст капіталу за рахунок великого авторитету страхових компаній і самого страхування, що, в свою чергу, приводить до створення впливових центрів з боку страховиків щодо промислових підприємств. Стосовно організаційного устрою американських страхових компаній, то це - акціонерні товариства та товариства взаємного страхування [31, с. 259].

Аналізуючи нормативно-правове регулювання страхових правовідносин в США, варто зазначити, що для нього характерним є його велике розмаїття, – так як на сьогодні існує близько 50 окремих страхових законодавств, – його

деталізованість, давність. Американське страхове законодавство містить норми, що регулюють страховий договір і нагляд. При цьому, відсутній єдиний кодифікований акт, що визначає основи страхової справи. Більш того, нормативним джерелом регулювання суспільних відносин, пов'язаних із страхуванням, виступає законодавство окремих штатів. Так, як зазначається, важливими законодавчими актами в сфері страхування є закони штату Нью-Йорк. При цьому, законодавству вищенаведеного штату притаманна систематизація. У Нью-Йорку сконцентровані найбільші страхові товариства і він виступає взірцем для інших штатів. У цьому контексті необхідно додати той факт, що в США до повноважень окремих штатів входить право щодо вирішення питань зі створення, а також діяльності страхових організацій і нагляду за ними. При цьому, уряд штатів має повноваження щодо визначення окремих видів обов'язкового страхування. Статути акціонерних страхових товариств відповідають положенням законодавства кожного штату. Разом із тим, слід погодитись із позицією, що відсутність єдиного страхового кодексу, надання переваг у регулюванні відносин страхування судовому прецеденту, дія власних страхових законодавств кожного штату не найкращим чином сприяє розвитку страхової справи у вищенаведеній країні [31, с. 160].

У контексті досліджуваного питання не можна оминати увагою досвід у сфері страхування сусідньої країни - Російської Федерації. Так, основним нормативно-правовим актом, за допомогою якого здійснюється правове регулювання правовідносин у страхуванні послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю, виступає Закон РФ «Про організацію страхової справи в Російській Федерації» від 27 листопада 1992 року. Зокрема, вищенаведений нормативно-правовий акт регулює правовідносини між особами, які здійснюють види діяльності в сфері страхової справи, або за їх участю, правовідносини щодо здійснення нагляду за діяльністю суб'єктів страхової справи, а також інші відносини, пов'язані з організацією страхової справи. При цьому, відповідно до ст. 2 зазначеного закону страхування – це відносини по захисту інтересів фізичних та юридичних осіб, Російської Федерації, суб'єктів Російської

Федерації та муніципальних утворень при настанні певних страхових випадків за рахунок грошових фондів, що формуються страховиками із сплачених страхових премій (страхових внесків), а також за рахунок інших коштів страховиків [5]. Варто зазначити, що поряд із Законом РФ «Про організацію страхової справи в Російській Федерації », порядок здійснення страхування регламентовано також у Главі 48 Розділу IV частини II Цивільного кодексу Російської Федерації. Зокрема зазначено, що страхування здійснюється на підставі договорів майнового або особистого страхування, що укладаються громадянином або юридичною особою (страхувальником) зі страховою організацією (страховиком) [0].

Окрім цього, Федеральний закон «Про страхування вкладів фізичних осіб у банках Російської Федерації» від 23 грудня 2003 року, визначає правові, фінансові й організаційні основи функціонування системи обов'язкового страхування вкладів фізичних осіб у банках РФ, компетенцію, порядок утворення та діяльності організації, що здійснює функції з обов'язкового страхування вкладів, а також порядок виплати відшкодування за вкладами [7].

На підставі вищенаведеного можна зазначити, що правовідносини, пов'язанні із наданням страхових послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю впорядковуються в різних країнах шляхом установлення державою правил поведінки їх учасників. Так, для Франції – це Страховий кодекс, у Німеччині - «Закон про страховий договір», в Англії та США страхове право ґрунтується здебільшого на судовому прецеденті.

Як справедливо було зазначено, правовідносини регулюються в кожній державі залежно від системи джерел, яка склалася. Проте, незважаючи на різноманітність й відмінності таких систем, для більшості страхових компаній світу є характерними спільні ознаки. Вони прагнуть функціонувати за загальноприйнятими законами.

Тенденція до інтеграції страхової діяльності та зрощування капіталу привела до утворення страхових корпорацій та конгломератів, що мають свої банки, інвестують кошти практично у всі галузі народного господарства. У

сучасних умовах деякі страхові компанії світу мають філії за кордоном, утворюють транснаціональні корпорації [31, с. 156]. При цьому, стосовно законодавства країн Європи, треба зазначити, що страхові системи різних держав не функціонують ізольовано одна від одної, а знаходяться в постійному взаємозв'язку та взаємодії [37, с. 295].

Отже, на сьогодні, задля збільшення ефективності національного ринку страхових послуг, пов'язаних з туристичною діяльністю необхідним є вдосконалення механізму його державного регулювання; приведення до світових стандартів законодавства, що регулює страхову діяльність; впровадження новітніх технологій із страхування та нових стандартів якості обслуговування в цій сфері. У зв'язку із виникненням нових видів ризиків необхідним є збільшення видів послуг із страхування. Виконання вищенаведеного безумовно сприятиме підвищенню ефективності національного ринку страхових послуг зокрема й на рівні національної економіки взагалі.

3.2. Перспективи розвитку послуг страхування туристів в Україні

Страховий механізм забезпечення туристичного підприємництва – це система фінансово-економічних відносин страхових компаній, суб'єктів туристичного підприємництва та споживачів туристичних продуктів, спрямована на взаємне врахування інтересів і потреб певних складових. Даний механізм охоплює такі основні елементи:

- дослідження туристичного ринку та просування страхових продуктів.
- розроблення вимог та пропозицій до страхових продуктів.
- інвестиційну участь страхових компаній у розвитку інфраструктури туризму та інвестиційну участь суб'єктів індустрії туризму у формуванні статутного капіталу страхових компаній.

- організацію страхування у сфері туризму.
- самострахування суб'єктів індустрії туризму.

З початком ринкових перетворень в Україні повільно, але вірно розвивається і комерційне страхування.

У різних галузях народного господарства це відбувається по-різному. Туризм, особливо міжнародний, в силу своєї специфіки відноситься до тих сфер діяльності, де страхування досить швидко завоювало належну позицію. Поштовхом для розвитку страхування в українському туризмі послужили вимоги низки країн про обов'язкову наявність в українських громадян поліса медичного страхування на час перебування на їхній території. Умова цілком справедлива і розумна, як з точки зору зарубіжної держави, так і з боку українського туриста.

Державні органи країни відвідування знімали з себе нелегкий тягар відповідальності за здоров'я іноземців, а українські громадяни отримували у разі необхідності доступ до отримання медичної допомоги [21]. Посольства і консульства таких країн, а це, наприклад Німеччина, Франція, Нідерланди, Фінляндія, Чехія, Естонія та деякі інші, не видають українським громадянам в'їзну візу без пред'явлення відповідного поліса.

Здавалося б, хоча б тут все в порядку, але проблеми мають місце і в даній сфері. Є група країн, які не вимагають з українських громадян отримання візи для в'їзду на їхню територію [46]. Відповідно, вони не вимагають і наявності медичної страховки. Приводять такі дії, а вірніше сказати, бездіяльність, до того, що значна частина українських туристів, що прямують у зазначені країни, їдуть туди, не купивши поліса медичного страхування, наслідки чого цілком зрозумілі.

Деякі держави першої групи, наприклад Німеччина, Фінляндія, видають візи при пред'явленні полісів тільки тих страхових компаній, які пройшли акредитацію в посольствах і консульствах згаданих країн. Біда в тому, що іноземці часто абсолютно не володіють ситуацією на українському страховому ринку, в результаті чого в консульських установах цих країн з'являються

списки акредитованих у них українських страховиків, що містять грубі помилки і неадаптованості [39].

Не кожен страховий поліс, який приймається візовими відділами зарубіжних держав, надає необхідний обсяг медичної допомоги. Конкуруючи між собою за страхувальника, деякі страховики йдуть на різні хитрощі, що дозволяють зробити поліс більш дешевим, формально задовольняє вимогам зарубіжної держави, але істотно скорочує при цьому обсяг і доступність страхової захисту.

Ще одна складність підстерігає туриста, який купує путівку в туристичній фірмі, полягає в тому, що практично кожна туристична фірма має агентський договір з будь-якою українською страховою компанією, чиї поліси і продає.

Отже, чи їде людина до Фінляндії, Кіпру або Болгарії, йому запропонують поліси саме цієї компанії, хоча умови, ціни і рівень сервісу в різних страхових компаніях аж ніяк не однаковий. І якщо для одних країн це справді краще з того, що можна було б знайти, то для інших країн поліси іншої страхової компанії, цілком ймовірно, підходять у значно більшому ступені. Крім медичного страхування громадянин України, який виїжджає закордон, має можливість застрахуватися від нещасного випадку, застрахувати свою цивільну відповідальність перед третіми особами, застрахуватися на випадок вимушеної скасування поїздки і, нарешті, застрахувати свій багаж і купити поліс авто мобільного Асистансу. Проблема в тому, що усі ці види страхування не є навіть умовно обов'язковими, а тому більшість страховиків їх і не пропонують.

У зв'язку з їхньою малою поширеністю умови різних страховиків різняться ще більшою мірою, ніж умови медичного страхування. А такі види, як страхування багажу, на випадок відміни поїздки і автомобільний Асистанс, супроводжуються ще й значною кількістю істотних застережень [44]. Якщо страхування туристів при виїзді закордон має в Україні вже десятирічну

історію, то страхування туристів, що подорожують Україною, у всіх своїх проявах розвинене набагато менше.

Українські громадяни не схильні подбати про себе на час поїздки по своїй державі, так і в більшості своїй просто не підозрюють, що це можливо. Страхові організації також у свою чергу не дуже наполегливо пропонують свої послуги за даним напрямом, та й робить це дуже незначна частина страховиків. Викликано це відсутністю інтересу, по-перше, спадом кількості подорожуючих по території України, а по-друге, відсутністю надійно і повсюдно працюючих сервісних служб.

Так само чимало проблем є і в галузі страхування любителів активного відпочинку і туризму. Основні проблеми такі: лише деякі страхові організації пропонують послуги зі страхування альпіністів; організатори самодіяльних (тобто без участі туристських фірм) турів погано поінформовані про діяльність страховиків у сфері страхування туристів і подорожуючих, включаючи прихильників так званого екстремального туризму; нескоординована робота страхових компаній і сервісних служб; аматори-екстремали часто погано, або зовсім не знають, як треба поводитися при настанні страхового випадку.

Але і в цьому питанні існує низка перешкод:

- у законодавстві термін «туристи-екстремали» не визначений. Екстремальним може стати будь-який похід, якщо він погано підготовлений або туристи не мають необхідної підготовки. Навіть невинна прогулянка за грибами стане екстремальною, якщо раптом щось трапиться – наприклад, люди пішли без спорядження та заблукали;

- в ідеалі страховий поліс для екстремалів повинен передбачати не тільки медичну допомогу, але і пошуково-рятувальні роботи. У природному середовищі України, за винятком декількох популярних місць, зараз створена досить слабка рятувальна інфраструктура, мережа рятувальних загонів МНС охоплює далеко не всю країну;

- відсутність зв'язку: зона покриття звичайного мобільного зв'язку часто обмежується населеними пунктами, не кажучи вже про високі гірні райони.

Обов'язкове страхування допоможе компенсувати державі витрачені на порятунок кошти, але вона не підвищить безпеку туристів і не прискорить надання їм допомоги. Необхідно вводити обов'язкову реєстрацію в рятувальному загоні МНС туристів, що відправляються на складні або небезпечні маршрути чи просто подорожують активним способом пересування. Така реєстрація зараз обов'язкова тільки для спортивних туристів з маршрутними книжками, частка яких у загальному обсязі мандрівників становить не більше 5%. А інші українські та іноземні туристи часто йдуть у гори навіть не зареєструвавши свою групу в контрольно-рятувальній службі. Навіть турфірми часто свої комерційні групи у рятувальників не реєструють. Хоча така реєстрація відбувається абсолютно безкоштовно, а без неї шукати туристів доводиться набагато довше [34].

Можна відзначити, що роль держави в регулюванні розвитку страхових відносин у, здавалося б, такій ринковій галузі народного господарства, як туризм, тим не менш досить велика, і держава може у цьому напрямі зробити ще дуже багато чого. Світове співтовариство дедалі більше уваги приділяє забезпеченню достатніх фінансових ресурсів для проведення превентивних заходів із запобігання ризиків у сфері туризму, а також для фінансування урегулювання збитків. У розвинутих країнах створюють відповідні страхові антитерористичні пули, фінансові резерви на випадок катастроф, діють також системи попередження надзвичайних ситуацій.

Українські страхові компанії перебувають на стадії осмислення нинішніх світових та національних тенденцій щодо ризиків у туризмі, які формуються за підвищеної політичної та соціальної напруженості в окремих регіонах, а також у період активізації природних катаклізмів та техногенних процесів. Для забезпечення безпеки туристів світовою спільнотою запропоновано створення туроператорами, банками і страховиками спільних «гарантійних фондів» за рахунок відрахування певного відсотка від страхових премій, що перераховуються туроператорами страховикам. І тут прикладом може бути

Італія, де існує державний фінансовий фонд, покликаний вирішувати завдання допомоги туристам у форс-мажорних ситуаціях.

В Австрії також функціонує цілодобова бюджетна організація при державному органі управління туризмом, в яку оперативно надходить вся інформація про проблеми з австрійцями за кордоном. Зазначена організація має всі необхідні засоби. У такій ситуації доречна ініціатива саморегулювальних органів, наприклад, Ліги страхових організацій України, відповідних міністерств та відомств, які могли б розробити нормативні та законодавчі акти, а надалі забезпечити контроль за їх виконанням [46].

Перспективним напрямом розвитку страхового бізнесу є формування страхового ринку VIP-клієнтів туристичних фірм, для яких страхування буде здійснюватися в комплексі: страхування депозиту, платіжної картки, особисте медичне страхування, страхування від нещасного випадку і обов'язкове страхування всього комплексу туристичних послуг.

У майбутньому варто прогнозувати запровадження комбінованих дисконтних платіжних карток, де послуги банківські, страхові та туристичні будуть об'єднуватися в один продукт, для задоволення потреб клієнтів, які не обмежені у витратах та цінують якість та комфорт [36]. Окрему увагу варто приділити страхуванню професійної відповідальності. Хоча чинним законодавством України і передбачена банківська гарантія, за рахунок якої планується відшкодувати збитки туристам, проте, зважаючи на її дещо «сурогатний характер» та невідпрацьований механізм застосування, варто сподіватися на зростання попиту на страхування професійної відповідальності туристичних фірм, а паралельно – засобів розміщення та організаторів розважальних атракціонів.

Посилення вимог до якості страховик продуктів вимагатиме нестандартних підходів щодо задоволення потреб клієнтів з боку страховик компаній. Усе більше власників туристичних фірм приходять до висновку про необхідність розробки програм управління ризиками із залученням професіоналів. Незважаючи на значні успіхи вітчизняних страховиків у сфері

страхування туристів, існує низка проблем, з якими стикаються як страхові компанії, так і споживачі страхових послуг, а саме:

- невміння представників турфірм пояснити туристу механізм дії страхового полісу;
- низька страхова культура менеджерів турфірм, які здійснюють оформлення страхових документів;
- завищення ціни страхового полісу;
- несвоєчасне надання у страхову компанію інформації про застрахованих;
- борги перед страховиками внаслідок банкрутства турфірм, що відбувається з різних причин.

Страхова галузь розвинених країн забезпечує дієву систему захисту майнових прав та інтересів усіх громадян і підприємств, під тримання соціальної стабільності суспільства, економічної безпеки держави, а також є важливим фінансовим інструментом регулювання національної економіки й потужним джерелом акумулювання коштів для їх подальшого довготермінового інвестування в народне господарство [35].

Нині страховий ринок України демонструє значний розвиток і піднесення, що супроводжується зростанням кількості страхових компаній, розширенням напрямів страхової діяльності, збільшенням обсягів страхових операцій.

Загрозами для страхового ринку як складової фінансової безпеки держави в умовах фінансової глобалізації є: низький рівень капіталізації вітчизняних страхових компаній, що об'єктивно компенсується значними обсягами перестрахування ними ризиків у зарубіжних страховиків, унаслідок чого спостерігається високий ступінь залежності вітчизняного страхового ринку від кон'юнктури та спекулятивних очікувань іноземних компаній [20].

Варто урахувати наявність небезпеки того, що багато західних страховиків можуть виявитися невідповідними до реалій українського бізнесу, пропонуючи страхові програми, адаптовані до європейського ринку

(який більш стабільний ніж наш і відповідно, має менші тарифи на послуги), не усвідомлюючи реальних масштабів ризиків українського ринку, а усвідомивши їх, залишатимуть ринок, тим самим завдаючи йому значної шкоди.

Для прискорення темпів розвитку страхового ринку України необхідно: страховикам необхідно активніше співпрацювати з НБУ; надати страховим компаніям доступ до коштів резервів, що знаходяться на депозитах в банках; проводити валютні аукціони для потреб страхувальників; вдосконалити механізм управління ризиками; запровадити медичне страхування для всіх; змінити та доповнити нормативно-правову базу різних видів страхування; сприяти підвищенню страхової культури населення та його довіри до страхових компаній.

Здійснивши реалізацію перерахованих вище рекомендацій, можна зберегти і зміцнити, можливо в середньо чи довгостроковій перспективі, фінансовий потенціал страхового ринку України, що створить сприятливі умови для актив нішої інвестиційної діяльності вітчизняних страхових компаній у період посткризового відновлення економіки.

Для розвитку страхування фінансових ризиків у сфері туризму на страховому ринку України необхідно привертати туристичні фірми, які виступають страховими посередниками, до оцінки фінансових ризиків туристів з метою підбору оптимальної програми страхування. Для підвищення якості страхового обслуговування туристів доцільно розширити перелік ризиків, що покриваються програмою страхування фінансових ризиків (наприклад, на випадок неотримання візи, стихійного лиха тощо).

Враховуючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що пропозиція страхових компаній України щодо покриття фінансових ризиків туристів дає можливість говорити про наявний потенціал вітчизняних страховиків в питаннях розробки і комерціалізації нових страхових продуктів, призначених для туристичного сегменту.

Проте в рамках асортиментної політики пропозиції українських страховиків поки відстають від пропозицій страховиків розвинених країн світу.

Якщо нині першочерговими для туристів є медичне страхування і страхування від нещасного випадку, то в недалекому майбутньому можна прогнозувати акценти на страхування фінансових ризиків туристів. З появою нових організаційних форм обслуговування туристів пропорційно збільшуватимуться і форми їх прояву.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Для виконання трудових обов'язків в сфері економіко-гуманітарної діяльності з урахуванням положень нормативних вимог з безпеки праці, та для практичної реалізації теми: «Сучасний стан та перспективи розвитку страхування туристів», передбачається засвоєння основних заходів з охорони праці на робочих місцях в адміністративних приміщеннях ПрАТ СК «Арсенал Страхування».

4.1. Аналіз потенційних небезпек

Обладнання, яке використовується можна умовно розділити на дві групи:

- а) обладнання, яке безпосередньо забезпечує робочий процес (наприклад, комп'ютерна та різноманітна периферійна техніка при роботах в офісі);
- б) обладнання, яке підтримує комфортні умови праці (наприклад, опалювальні прилади, кондиціонери, іонізатори повітря для забезпечення оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях).

До основних небезпечних факторів трудового процесу відносяться:

- ураження електричним струмом, у наслідок несправності електробообладнання, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм різного ступеню або навіть до летального наслідку;
- механічне травмування в наслідок не раціонального розташування робочих місць, що є порушенням вимог ергономіки;
- підвищенні нервово-психічні навантаження, внаслідок специфіки роботи, а саме постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі,

керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими), що може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, та може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів;

- захворювання кістково-м'язового апарату, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

- негативний вплив електромагнітних (в тому числі і рентгенівських) випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

- недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, в зв'язку з несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до погіршення зору або ефекту засліплення;

- дискомфортний рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також при спілкуванні працівників, що призводить до роздратування та зниження працездатності;

- незадовільні параметри мікроклімату в робочих приміщеннях, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітрообмін та опалювальних систем, які можуть викликати загальні захворювання;

- можливість загоряння, в зв'язку з порушенням правил протипожежної безпеки, використанням несправного електрообладнання, або відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі;

- неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

– сухе повітря, через оснащення офісної будівлі кондиціонерами, центральним опаленням та великої кількості людей, що у сукупності викликає подразнення та пересихання шкіри, постійну сонливість та втомленість.

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення - 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожежебезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування

для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до І класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів».

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неухважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$).

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для робітників із застосування ЕОМ, передбачені регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнані побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімната психологічного розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої

для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою

Для оптимізації відносин у колективі проводяться тренінги з залучанням психологів на теми: «Адаптація у новому колективі», «Поведінка в суспільстві».

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгенівського та електромагнітного випромінювань.

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів, неправильне розташування робочих місць по відношенню до джерел освітлення.

Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє або надмірне освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровий і загальний втомі.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Розрахунок загального штучного освітлення в приміщенні офісу розмірами $A \times B \times H = 10 \times 8 \times 2,8$ м, з висотою робочої поверхні $h_p = 0,8$ м, нормованим значенням штучного освітлення для кабінету $E_n = 300$ лк.

Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L/h]}, \text{ шт}; \quad (4.1)$$

де: B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L/h]$ – числове значення коефіцієнта світильника;

$$N_p = \frac{8}{(2,8 - 0,8) \cdot 1,4} = 3, \text{ шт.}$$

Визначасмо максимально припустиму відстань між рядами світильника $L_{\max}$:

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м}; \quad (4.2)$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт;

$$L_{\max} = \frac{8}{3} = 2,67, \text{ м.}$$

Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)}; \quad (4.3)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$$i = \frac{10 \cdot 8}{(2,8 - 0,8) \cdot (10 + 8)} = 2,22.$$

Визначаємо значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного растровим світильником типу ЛВО.

Вибирається з урахуванням відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення і дорівнює $\eta = 56 \%$.

Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_z \cdot z}{\eta}, \text{ лм}; \quad (4.4)$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_3 – коефіцієнт запасу (для кабінету $k_3 = 1,4$);

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \cdot 10 \cdot 8 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,56} = 66000, \text{ лм.}$$

Визначаємо умовну загальну кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}^*$:

$$N_{\text{св}}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\text{max}}^2}, \text{ шт}; \quad (4.5)$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

L_{max} – максимально припустима відстань між рядами світильників, м;

$$N_{\text{св}}^* = \frac{10 \cdot 8}{2,67^2} = 11, \text{ шт.}$$

Розраховуємо світловий потік умовного джерела світла $\Phi_{\text{л}}^*$:

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{\Phi_{\Sigma}}{N_{\text{л}}^*}, \text{ лм}; \quad (4.6)$$

де: Φ_{Σ} – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

$N_{\text{л}}^*$ – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_{\text{л}}^* = N_{\text{св}}^* \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.7)$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_{\text{л}}^* = 11 \cdot 4 = 44, \text{ шт};$$

$$\Phi_{\text{л}}^* = \frac{66000}{44} = 1500, \text{ лм.}$$

Знаходимо коефіцієнт m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи $\Phi_{\text{л}}^*$ та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи $\Phi_{\text{л}}$:

$$m = \frac{\Phi_{\text{л}}^*}{\Phi_{\text{л}}}; \quad (4.8)$$

$$m = \frac{1500}{1050} = 1,43.$$

Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні $N_{\text{св}}$:

$$N_{\text{св}} = N_{\text{св}}^* \cdot m, \text{ шт}; \quad (4.9)$$

де: $N_{\text{св}}^*$ – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт;

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи;

$$N_{\text{св}} = 11 \cdot 1,43 = 15, \text{ шт.}$$

Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні $N_{\text{л}}$:

$$N_{\text{л}} = N_{\text{св}} \cdot n, \text{ шт}; \quad (4.10)$$

де: $N_{\text{св}}$ – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт;

$$N_{\text{л}} = 15 \cdot 4 = 60, \text{ шт.}$$

Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_{\text{л}} \cdot N_{\text{л}} \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}, \text{ лк}; \quad (4.11)$$

де: Φ_n – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_n – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості;

$$E_p = \frac{1050 \cdot 60 \cdot 0,56}{10 \cdot 8 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 286,36, \text{ лк.}$$

Виходячи з розрахунку загальне штучне освітлення в приміщенні офісу дорівнює 286,36 лк, що відповідає нормованому значенню освітлення і яке забезпечується за допомогою 15 растрових світильників типу ЛВО.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

Оптимальні рівні позитивних (п+) і негативних (п-) іонів у повітрі приміщення з ВДТ відповідають вимогам ГН 2152-80 «Санітарно-гігієнічні норми допустимих рівнів іонізації повітря виробничих та громадських приміщень» і становить: $p+ = 1500-30000$ (шт. на 1см^3); $p- = 3000-5000$ (шт. на 1см^3). Підтримку оптимального рівня легких позитивних і негативних аероіонів у повітрі на робочих місцях забезпечуються за допомогою біполярних коронних аероіонізаторів.

З метою усунення сухого повітря, в офісі встановлено ультразвуковий зволожувач повітря Boneco Air-O-Swiss U650, що має два режиму роботи: «холодний пар» та «теплий пар», має систему дезінфікування води шляхом нагріву до 80°C, змінні наповнювачі для картриджу, 8 годинний таймер, функція підтримки оптимального рівня вологості відносно температури. Також офісне приміщення декоровано кімнатними рослинами такими як фікус та діфінбахія, що допомогло покращити якість повітря та знизити рівень пилу у приміщенні.

4.4. Заходи з пожежної безпеки

Горінням називається складний фізико-хімічний процес взаємодії горючої речовини та окислювача, який супроводжується виділенням тепла та випромінюванням світла.

Процес горіння призводить до пожежі.

Пожежа – неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі.

Комплекс протипожежних заходів для офісного приміщення обладнаного ПК з ВДТ розроблений згідно вимог НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні».

Виходячи з аналізу речовин та матеріалів, які використовуються при роботі у приміщенні обладнаному ПК з ВДТ:

- згідно ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992, EN 2:1992/A1:2004, IDT)» у офісному приміщенні обладнаному ПК з ВДТ можлива пожежа класів – А (пожежа, що супроводжується горінням твердих матеріалів) та Е (горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В);

- відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою», воно належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки – простір у приміщенні, у якому перебувають тверді горючі речовини та матеріали.

Оскільки офісне приміщення обладнане ПК з ВДТ належить до категорії «Д» з пожежної небезпеки, тому відповідно до вимог ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги» воно має II ступінь вогнестійкості.

Обладнання, силові та освітленні мережі офісного приміщення обладнаного ПК з ВДТ відповідають вимогам пожежної безпеки, оскільки виконані відповідно до вимог НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила будови

електроустановок. Електрообладнання спеціальних установок», та мають ступінь захисту ізоляції обладнання IP44 яка відповідає класу пожежанебезпечної зони П-Па до якої належить приміщення.

З технічних та організаційних заходів запобігання пожеж в офісному приміщенні обладнаному ПК з ВДТ передбачені наступні протипожежні заходи:

- згідно вимог ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту», в офісному приміщенні обладнаному ПК з ВДТ встановлена система пожежної й охоронної сигналізації «Сигнал-ВК6». Яка забезпечує виявлення теплових і димових ознак пожежі і місця виникнення пожежі з точністю до місця розміщення датчика;

- оскільки офісне приміщення що обладнане ПК з ВДТ має площу 80 м², тому відповідно до вимог п. 5 розділу VI «Вибір типу та необхідної кількості вогнегасників», «Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників», затверджених наказом МВСУ 15.01.2018 № 25 та зареєстрованих в МЮУ 23.02.2018 р. за № 225/31677 для гасіння електроустановок, що знаходяться під напругою, передбачені вуглекислотні вогнегасники типу ВВК-3,5 у кількості 4 штуки (з розрахунку один вогнегасник с величиною заряду вогнегасної речовини 3 кг. і більше, на 20 м² площі приміщення). Додатково, на кожному поверсі будівлі, в якій розміщене приміщення обладнане ПК з ВДТ, передбачене два переносних порошкових вогнегасника – ВП-5. Відстань між вогнегасниками та місцями можливих загорянь не перевищує 10 м.

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях

Дії робітників, службовців і населення при аварії з викидом (розливом) сильнодіючих отруйних речовин.

При аварії з викидом (розливом) сильно діючих отруйних речовин (далі СДОР) передбачені наступні дії робітників, службовців і населення.

Робітники та службовці, почувши сигнал оповіщення, негайно використовують засоби індивідуального захисту - ізолюючі та промислові протигazi, потім виконують заходи, передбачені на цей випадок спеціальною інструкцією підприємства (цеху), укриваються в підготовлених сховищах чи виходять із зони зараження. При оголошенні безпосереднім керівником робіт рішення про евакуацію зобов'язані з'явитися на збірні евакуаційні пункти об'єкта.

Особи, які входять до складу невоєнізованих формувань цивільного захисту (далі ЦЗ), прибувають на пункт збору формування і беруть участь у локалізації та ліквідації вогнища хімічного зараження. Особи, які одержали незначні ураження, звертаються в медичні установи для визначення ступеня ураження і проведення профілактичних заходів. В усіх випадках вхід у виробничі будівлі, підвали й інші приміщення дозволяється тільки після контрольної перевірки вмісту СДОР за рішенням безпосереднього керівника робіт з ліквідації наслідків аварій.

Почувши повідомлення про аварію, населення, яке попадає в небезпечну зону, повинне швидко застосувати найпростіші засоби індивідуального захисту органів дихання і шкіри.

Перебуваючи у квартирі чи службовому приміщенні, потрібно негайно зачинити вікна, кватирки, двері, вимкнути газ та інші нагрівальні прилади, загасити вогонь у печах. Для прослуховування звертання, інформації і вказівок необхідно ввімкнути місцеві програми радіомовлення і телебачення (не забути вимкнути перед виходом із приміщення). Якщо є можливість, повідомити про небезпеку сусідів.

Потрібно пам'ятати, що час підходу хмари зараженого повітря до місця вашого перебування на момент аварії вкрай обмежений. Він залежить від відстані до вогнища аварії і швидкості вітру.

При цьому необхідно враховувати, що ще кілька хвилин може бути витрачено на оголошення сигналу «Увага всім» і мовного звертання.

Слід також знати, що вражаючий вплив конкретного СДОР на людину в основному залежить від його концентрації в повітрі і тривалості його впливу. Тому, якщо немає можливості залишити небезпечну зону до підходу первинної хмари, не піддавайтеся паніці і продовжуйте вживати заходи захисту.

Перебуваючи на вулиці, не слід торкатися будь-яких предметів.

Для захисту органів дихання на вулиці й у приміщенні можна використовувати вироби з тканини (маски), змочені водою, хутрянні або ватяні частини одягу. При закритті ними органів дихання знижується концентрація шкідливих домішок у вдихуваному повітрі в результаті їхньої адсорбції на волокнах фільтруючого матеріалу сухої пов'язки або їх поглинання водою, що зменшить тяжкість ураження. Для захисту шкіри можливе застосування шапок, рукавичок, штанів і т.і.

При недоцільності чи неможливості термінової евакуації, відсутності сховищ або інших герметичних укриттів можна тимчасово, хоча б на період проходження первинної хмари, залишатися в житлових чи службових приміщеннях, уживши заходи щодо їх герметизації.

Знаючи тип СДОР і його властивості, зокрема вагу парів відносно повітря, можна зорієнтуватися, в яких приміщеннях доцільно укритися. Якщо пари СДОР важчі за повітря потрібно, укритися на верхніх поверхах будинків і навпаки, якщо пари СДОР легші за повітря, доцільніше укриватися на нижніх поверхах багатоповерхових будинків.

У ряді випадків передбачається можливість тимчасового укриття людей у сховищах, обладнаних фільтровентиляційними установками. Однак після проходження первинної хмари при несприятливій обстановці організовується евакуація. При укритті населення у сховищах, укриттях, розташованих, як правило, у підвалах будинків, слід пам'ятати, що багато СДОР, важчі за повітря, можуть накопичуватися в низьких місцях і потрапляти у підвали. Крім того, ряд

СДОР не затримуються фільтрами. У таких випадках сховища використовуються в режимі повної ізоляції.

Збір людей у містах проводиться по будинках і під'їздах. Напрямок виходу населення з небезпечної зони вказується представником органів ЦЗ або міліції. Якщо їх поблизу не виявиться, то потрібно виходити у бік, перпендикулярний напрямку вітру, по можливості на підняту і добре провітрювану ділянку місцевості. Якщо вдома є транзистор, не забудьте захопити його із собою і налаштувати на місцеве радіомовлення.

Таким чином, у розділі розглянуто аналіз потенційних небезпек, що можуть вплинути на здоров'я працівників економіко-гуманітарної сфери під час виконання робочих обов'язків в адміністративному приміщенні ПрАТ СК «Арсенал Страхування». Заходи по забезпеченню безпеки, заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці, заходи з пожежної безпеки (в приміщенні офісу класом пожежі А (Е), категорією приміщення Д передбачені вуглекислотні вогнегасники типу ВВК-3,5, також встановлена система пожежної й охоронної сигналізації «Сигнал-ВК6», яка забезпечує виявлення теплових і димових ознак пожежі і місця виникнення пожежі з точністю до місця розміщення датчика.) та заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях, а саме дії робітників, службовців і населення при аварії з викидом (розливом) сильнодіючих отруйних речовин.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження стосовно визначень сутності страхування свідчать про їх значну кількість, розпорошеність, наявність деяких протиріч у визначеннях, а також про відсутність чіткої систематизації при проведенні того або іншого визначення. Так, проведено дослідження дає змогу стверджувати, що страхування розуміється переважно як: система заходів по створенню грошового (страхового) фонду; сукупність особливих замкнутих перерозподільних відносин; особливий вид економічної діяльності, пов'язаний з перерозподілом ризику; складне економіко-правове і соціальне

Систематизація наукових поглядів щодо сутності та видів туристичної діяльності, а також дослідження організаційних, правових та економічних засад функціонування суб'єктів даної галузі дозволяє розглядати туристичну діяльність як вид економічної діяльності у сфері допоміжного обслуговування, пов'язаної з формуванням, просуванням і реалізацією туристичного продукту, що представляє собою комплекс послуг з організації та обслуговування подорожі, перевезення та розміщення здійснювані суб'єктами туристичної діяльності на платній основі відповідно до договору туробслуговування та регулюється законодавством з метою задоволення потреб споживачів туристичних послуг на мікрорівні та сталого соціально-економічного розвитку держави на макрорівні.

Визначено коло суб'єктів, які надають послуги туристичного характеру, а саме: підприємства з організації туристичних подорожей, підприємства з розміщення туристів; підприємства сфери харчування; підприємства сфери дозвілля і культури; транспортні підприємства; підприємства з організації відвідувань туристичних об'єктів.

Для гарантування безпеки і компенсації збитків у разі виникнення страхових випадків протягом подорожі туристам на страховому ринку представлено широкий асортимент страхових послуг. У роботі визначено

процес здійснення СПТД з виокремленням основних суб'єктів страхових відносин, об'єктів, страхових ризиків та найбільш розповсюджених страхових продуктів у розрізі галузей страхування.

СК Арсенал Страхування – входить в Топ-5 найбільших страховиків України і за результатами 2018 року входить в трійку лідерів за валовими зборами. Компанія пропонує своїм клієнтам – фізичним особам, а також малим, середнім і великим підприємствам – широкий спектр продуктів та послуг у сфері страхування ризиків, фінансового планування та управління активами. Результати діяльності 2017 р. у порівнянні з результатами за 2015 рік, є набагато кращими, адже всі показники прибутковості збільшились, що говорить про удосконалення системи управління господарською діяльністю ПрАТ «Арсенал Страхування».

Дослідження стану, проблем та перспектив ринку СПТД в Україні дозволяє стверджувати, що в сучасних умовах він знаходиться на початковому етапі розвитку. Особливо актуальними постають проблеми правового забезпечення функціонування учасників ринку, якості і видів пропонованих послуг, низької капіталізації та інфраструктурної розвиненості ринку СПТД. Відповідно, подальший розвиток українського ринку СПТД повинен ґрунтуватись на комплексному вирішенні даних проблем всіма його учасниками, включаючи державні органи та саморегулювні організації.

Встановлені основні пріоритетні напрямки подолання проблем, що за допомогою активізації роботи Нацкомфінпослуг та саморегулювних організацій з цього приводу; створення захисних механізмів для туристів, наприклад, туристичних стабілізаційних фондів.

Проаналізована важливість та необхідність запозичення зарубіжного досвіду щодо організації та проведення діяльності в сфері страхування. Вказується на необхідність врахування національних традицій і тенденцій під час використання зарубіжного досвіду на національному ринку страхових послуг. У статті розглядається досвід ведення страхової справи в таких державах як США, Японія, Російська Федерація, Франція, Великобританія,

Федеративна Німецька Республіка. Автором запропоновані заходи, які необхідно вжити задля збільшення ефективності національного ринку страхових послуг.

Розглянуто страховий механізм забезпечення туристичного підприємництва на початку ринкових перетворень в Україні. Проаналізовано проблеми в галузі страхування любителів активного відпочинку і туризму. Розглянута діяльність гарантійних фондів. Наведено рекомендації щодо розвитку страхового ринку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гражданский кодекс Российской Федерации : от 30 нояб. 1994 г. № 51-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 1994. – № 32. – Ст. 3301.
2. ДСТУ 28681.3-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги: вимоги із забезпечення безпеки туристів та екскурсантів»
3. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996 № 85/96-ВР: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
4. О страховании вкладов физических лиц в банках Российской Федерации : федеральный закон : от 23 дек. 2003 г. № 117-ФЗ // Собрание законодательства Российской Федерации. – 2003. – № 52. – Ст. 5029.
5. Об организации страхового дела в Российской Федерации : закон Российской Федерации: от 27 нояб. 1992 г. № 4015-І // Ведомости Съезда народных депутатов Российской Федерации и Верховного Совета Российской Федерации. – 1993. – № 2. – Ст. 56.
6. Про затвердження Ліцензійних умов провадження туроператорської діяльності [Електронний ресурс] : Постанова від 11.11.2015 № 991. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991-2015-%D0%BF>.
7. Про страхування [Електронний ресурс] : Закон від 07.03.1996 № 85/96-ВР зі змін. і доп. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/85/96-%D0%B2%D1%80>.
8. Про туризм [Електронний ресурс] : Закон від 15.09.1995 № 324/95-ВР зі змін. і доп. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
9. Бодня А. В. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення / А.В. Бодня, М. А. Іванченко, О. Б. Пономарьова // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Випуск 5. – С. 814–817.

10. Ботвіна Н. О. Фінансові аспекти розвитку страхування туристичних ризиків / Наталія Олександрівна Ботвіна // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2015. – Том 21. – № 1. – С. 220–224
11. Бочкарьова Т. О. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України / Т. О. Бочкарьова, О. С. Журавка // Щомісячний інформаційно–аналітичний журнал «Економіка. Фінанси. Право» – К.: ТОВ «Міжнародний бізнес центр», 2015. – С. 57-66.
12. Власова Н. М. Страхові технології в туризмі / Н. М. Власова, К.О. Вейнберг // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – № 176. – С. 82-84.
13. Волошин Н. И. Туристская деятельность как предмет правового регулирования / Н. И. Волошин // Научно-техн. журн. – 1999. – С. 11-14.
14. Жук І. З. Нормативно-правове регулювання діяльності суб'єктів туристичної галузі в Україні [Електронний ресурс] / І. З. Жук. // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2013_2_26.
15. Журнал Всесвітньої туристичної організації «Туристичний барометр» [Електронний ресурс]. – 2013. – №3. – Режим доступу: <http://www.unwto.org/facts/eng/barometer.htm>.
16. Задорожний А. Туристичне страхування : податковий облік / А.Задорожний // Вісник міністерства доходів і зборів України . – № 19 . – 2014. – С.42-48.
17. Зайцева В. М. Шляхи вдосконалення систем страхування в туризмі / В.М. Зайцева // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 10. – С. 335–338.
18. Кнейслер О. Теоретична концептуалізація страхування / О. Кнейслер // Світ фінансів. – № 1(18). – 2009 . – С. 119–126.

19. Крутова А. С. Економіко-правові основи туристичної діяльності [Електронний ресурс] / А. С. Крутова, С. Е. Маркарова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 1(1). – С. 23-30. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/esprstp_2012_1\(1\)_6.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/esprstp_2012_1(1)_6.pdf).

20. Новые возможности и тенденции на страховом рынке. О перспективах страхования [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zagran.kiev.ua/article.php?new=315&idart=3153

21. Страховий ринок України: проблеми і перспективи розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rusnauka.com/2_KAND_2011/Economics/78288.doc.htm.

22. Устюгова Е. В. Туристский продукт и туристские услуги / Е. В. Устюгова, Т. О. Попова // Транспортное дело России. – 2009. – № 10. – С. 59.

23. Александрова М. М. Страхування : навч. посіб. / М. М. Александрова. – К. : ЦУЛ, 2002. – 208 с.

24. Бігдаш В. Д. Страхування : навч. посіб. / В. Д. Бігдаш – К. : МАУП, 2006. – 448 с.

25. Вахмистров В. П. Правовое обеспечение туризма: Учебное пособие / В. П. Вахмистров, С. И. Вахмистрова. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2005. – 288 с.

26. Воблый К. Г. Основы экономии страхования / К. Г. Воблый – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 238 с.

27. Говорушко Т. А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку: монографія / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк, О. Ю. Толстенко – К: «Центр учбової літератури», 2013. – 168 с.

28. Ефремов В. С. Стратегия бизнеса. Концепции и методы планирования: учебное пособие / В. С. Ефремов. – 2-е изд. – М.: ИД «ФОРУМ», 2007. – 288 с.

29. Загурская С. Г. Страхование и риски в туризме / С. Г. Загурская. – М. : МИИТ, 2009. – 223 с.

30. Заруба О. Д. Страхова справа: підручник / О. Д. Заруба – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 321 с.
31. Кінащук Л. Л. Страхове право : підручник / Л. Л. Кінащук. – К. : Атіка, 2007. – 256 с.
32. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – 334 с.
33. Крутик А. Б. Страхование: учеб. пособие / А. Б. Крутик, Т. В. Никитина – СПб. : Изд-во Михайлова В.Л., 2001. – 256 с.
34. Мальська М.П. Безпека туристичної подорожі / М.П. Мальська. – К. : КНЕУ, 2004. – С. 92-105.
35. Маринина М.М. Туристические формальности и безопасность в туризме. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 144 с.
36. Осадець С.С. Необхідність і форми страхового захисту / С.С. Осадець. – К., 2002. – 254 с.
37. Страхове право України : підруч. для вищ. навч. закл. / за ред. проф. П.Д. Біленчука і президента Ліги страхових організацій України О.Ф. Філонюка. – К. : Атіка, 1999. – 368 с.
38. Страхування: підручник / За ред. С. С. Осадець. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
39. Федорченко В.М. Гарантування захисту та безпеки туристів. Історія туризму в Україні / В.М. Федорченко. – К. : Академкнига, 2002. – 240 с.
40. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / В. М. Фурман – К. : КНЕУ, 2005. – 296 с.
41. Шахов В. В. Страхование: учебник для вузов / В. В. Шахов – М. : Страховой полис, ЮНИТИ, 1997. – 311 с.
42. Яворська Т. В. Страхові послуги : навч. посіб. / Т. В. Яворська. – К. : Знання, 2008. – 350 с.
43. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

44. Загальна характеристика страхового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/114/2902.html>.
45. Консолідовані звітні дані Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/konsolidovanizvitni-dani.html>
46. Ліга страхових організацій України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/>
47. ЛСОУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/massmedia/23921/> – Назва з екрану.
48. Офіційний сайт «Фориншурер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forinsurer.com>.
49. Офіційний сайт Всесвітньої туристичної організації UNWTO [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mkt.unwto.org/en/barometer> - Назва з екрану.
50. Річні звіти Нацкомфінпослуг [Електронний ресурс] // Нацкомфінпослуг. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/rzvitinackomfinposlug.html>.
51. Самые опасные курорты мира [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://j-times.ru/zemlya/samyeopasnye-kurorty-mira.html>. – Назва з екрану.
52. UNWTO [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mkt.unwto.org/en/barometer>. – Назва з екрану.
53. Євченко Ю. В. Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України) : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.05.01 / Юлія Володимирівна Євченко. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин, 2000. – 21 с.
54. Журавка О. С. Науково-методичні засади стратегічного розвитку страхового ринку України : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / О. С. Журавка. – 2010. – 205 с.

55. Навроцький Д. А. Формування страхового ринку України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : спец. 08.04.01 / Денис Анатолійович Навроцький – К., 2005. – 16 с.

56. Приходько В. С. Методологія обліку страхової діяльності та аналіз платоспроможності страховика : автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Володимир Сергійович Приходько – К. : КНЕУ, 2000. – 16 с.

57. Фурман В. М. Страховий ринок України: проблеми становлення та стратегія розвитку : автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.04.01 / Василь Миколайович Фурман – К. : Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАНУ», 2006. – 33 с.

ДОДАТОК А

Фінансова звітність ПрАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»

Таблиця А.1

Консолідований баланс СК «Арсенал Страхування» за 2016 рік

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
- залишкова вартість	010	7322	11886
- первісна вартість	011	7945	11986
- накопичена амортизація	012	(80)	(100)
Незавершене будівництво	020	0	0
Основні засоби:			
- залишкова вартість	030	6021	6477
- первісна вартість	031	15097	18818
- знос	032	(9361)	(12341)
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	4501	5306
Усього за розділом I	80	31445	42032
II. Оборотні активи			
Виробничі запаси	100	512	744
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
- чиста реалізаційна вартість	160	49159	58644
- первісна вартість	161	4590	58971
- резерв сумнівних боргів	162	(221)	(327)
Дебіторська заборгованість за рахунками:			
- за бюджетом	170	3	8
- за виданими авансами	180	0	1
- з нарахованих доходів	190	1020	1541
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	4768	5501
Поточні фінансові інвестиції	220	69921	82575
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
- в національній валюті	230	180285	211426
- у т.ч. в касі	231	43	64
- в іноземній валюті	240	7150	8512
Усього за розділом II	260	317230	427660
III. Витрати майбутніх періодів	270	319	404
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275	0	0

Продовження табл.А.1			
1	2	3	4
Баланс	280	348994	470096
Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	121167	157605
Резервний капітал	340	10492	12500
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	8983	10749
Усього за розділом I	380	140642	180854
II. Забезпечення наступних виплат та платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400	18851	24966
Інші забезпечення	410	10282	14702
Сума страхових резервів	415	145092	202283
Сума часток перестраховиків у страхових резервах	416	7301	13720
Цільове фінансування	420	0	0
Усього за розділом II	430	181526	255671
III. Довгострокові зобов'язання			
Відстрочені податкові зобов'язання	460	9732	11118
Усього за розділом III	480	9732	11118
IV. Поточні зобов'язання			
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	5012	7008
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
- з одержаних авансів	540	1872	2928
- з бюджетом	550	5989	7268
- зі страхування	570	7	14
- з оплати праці	580	1	2
Інші поточні зобов'язання	610	4213	5233
Усього за розділом IV	620	17094	22453
V. Доходи майбутніх періодів	630	0	0
Баланс	640	348994	470096

Таблиця А.2

Консолідований баланс СК «Арсенал Страхування» за 2017 рік

Актив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
- залишкова вартість	010	11886	16231
- первісна вартість	011	11986	15480
- накопичена амортизація	012	(100)	-140
Незавершене будівництво	020	0	0
Основні засоби:			
- залишкова вартість	030	6477	8763
- первісна вартість	031	18818	20120
- знос	032	(12341)	-12781
Довгострокова дебіторська заборгованість	050	5306	9910
Усього за розділом I	80	42032	57583
II. Оборотні активи			
Виробничі запаси	100	744	1200
Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги:			
- чиста реалізаційна вартість	160	58644	63301
- первісна вартість	161	58971	78130
- резерв сумнівних боргів	162	(327)	-371
Дебіторська заборгованість за рахунками:			
- за бюджетом	170	8	13
- за виданими авансами	180	1	1
- з нарахованих доходів	190	1541	5001
Інша поточна дебіторська заборгованість	210	5501	8193
Поточні фінансові інвестиції	220	82575	87943
Грошові кошти та їх еквіваленти:			
- в національній валюті	230	211426	275541
- у т.ч. в касі	231	64	399
- в іноземній валюті	240	8512	9420
Усього за розділом II	260	427660	528771
III. Витрати майбутніх періодів	270	404	1601
IV. Необоротні активи та групи вибуття	275	0	0
Баланс	280	470096	587955

Продовження табл.А.2			
1	2	3	4
Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
I. Власний капітал			
Статутний капітал	300	157605	185105
Резервний капітал	340	12500	18423
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	350	10749	18262
Усього за розділом I	380	180854	221790
II. Забезпечення наступних виплат та платежів			
Забезпечення виплат персоналу	400	24966	29120
Інші забезпечення	410	14702	16140
Сума страхових резервів	415	202283	264269
Сума часток перестраховиків у страхових резервах	416	13720	16150
Цільове фінансування	420	0	0
Усього за розділом II	430	255671	325679
III. Довгострокові зобов'язання			
Відстрочені податкові зобов'язання	460	11118	12210
Усього за розділом III	480	11118	12210
IV. Поточні зобов'язання			
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	530	7008	9912
Поточні зобов'язання за розрахунками:			
- з одержаних авансів	540	2928	3230
- з бюджетом	550	7268	8234
- зі страхування	570	14	18
- з оплати праці	580	2	4
Інші поточні зобов'язання	610	5233	6878
Усього за розділом IV	620	22453	28276
V. Доходи майбутніх періодів	630	0	0
Баланс	640	470096	597955

ДОДАТОК Б

Звіт про фінансові результати ПрАТ СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»

Таблиця Б.1

Фінансові результати СК «Арсенал Страхування» за 2016 рік

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	623490	432252
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	35	623490	432252
Собівартість реалізації продукції (товарів, послуг)	40	-326920	-272556
Валовий прибуток:			
- прибуток	050	296570	159696
Інші операційні доходи	060	146752	151482
Адміністративні витрати	070	(126510)	(71536)
Витрати на збут	080	(231171)	(131161)
Інші операційні витрати	090	(78946)	(130934)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
- прибуток	100	6695	0
- збиток	105	(0)	(22453)
Інші фінансові доходи	120	24689	4388
Інші доходи	130	250514	270549
Інші витрати	160	(244271)	(261978)
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
- прибуток	170	37627	0
- збиток	175	(0)	(9494)
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	(35264)	(26912)
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
- прибуток	190	2363	0
- збиток	195	(0)	(36406)
Надзвичайні:			
- доходи	200	17	2
- витрати	205	(29)	(1)
Чистий:			
- прибуток	220	2351	0
- збиток	225	(0)	(36405)
II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ			
Найменування показника	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Матеріальні затрати	230	7673	4708

Продовження табл.Б.1			
1	2	3	4
Витрати на оплату праці	240	121070	67498
Відрахування на соціальні заходи	250	28153	19471
Амортизація	260	7039	4340
Інші операційні витрати	270	599610	510170
Разом	280	763545	606187

Таблиця Б.2

Фінансові результати СК «Арсенал Страхування» за 2017 рік

Стаття	Код рядка	За звітний період	За попередній період
1	2	3	4
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	835476	623490
Чистий доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	35	829241	623490
Собівартість реалізації продукції (товарів, послуг)	40	(418457)	-326920
Валовий прибуток:			
- прибуток	050	385541	296570
Інші операційні доходи	060	196647	146752
Адміністративні витрати	070	(170788)	(126510)
Витрати на збут	080	(300522)	(231171)
Інші операційні витрати	090	(107366)	(78946)
Фінансові результати від операційної діяльності:			
- прибуток	100	8636	6695
- збиток	105	(0)	(0)
Інші фінансові доходи	120	31601	24689
Інші доходи	130	340699	250514
Інші витрати	160	(268698)	(244271)
Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування:			
- прибуток	170	50420	37627
- збиток	175	(0)	(0)
Податок на прибуток від звичайної діяльності	180	(47253)	(35264)
Фінансові результати від звичайної діяльності:			
- прибуток	190	3812	2363
- збиток	195	(0)	(0)
Надзвичайні:			
- доходи	200	53	17
- витрати	205	(78)	(29)

Продовження табл.Б.2			
1	2	3	4
Чистий:			
- прибуток	220	3150	2351
- збиток	225	(0)	(0)
II. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ			
Найменування показника	Код рядка	За звітний період	За попередній період
Матеріальні затрати	230	10742	7673
Витрати на оплату праці	240	145284	121070
Відрахування на соціальні заходи	250	36035	28153
Амортизація	260	9502	7039
Інші операційні витрати	270	743516	599610
Разом	280	945079	763545

ДОДАТОК В

Звіт про рух грошових коштів СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ»

Таблиця В.1

Рух грошових коштів СК «Арсенал Страхування» за 2016 рік

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	603812	376904
Покупців і замовників авансів	20	71002	45911
Установ банків відсотків за поточними рахунками	35	919	2273
Цільового фінансування	60	499	0
Інші надходження	80	75230	74325
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)	90	255468	63086
Повернення авансів	100	909	400
Працівникам	105	97388	51735
Витрат на відрядження	110	1890	1763
Зобов'язань з податку на додану вартість	115	2663	419
Зобов'язань з податку на прибуток	120	33327	25005
Відрахувань на соціальні заходи	125	31646	18119
Зобов'язань з інших податків і зборів (обов'язкових платежів)	130	20549	10294
Інші витрачання	145	291463	361643
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	150	16167	-33050
Чистий рух коштів від операційної діяльності	170	16167	-33050

Рух грошових коштів СК «Арсенал Страхування» за 2017 рік

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
I. Рух коштів у результаті операційної діяльності			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	10	845336	603812
Покупців і замовників авансів	20	98692	71002
Установ банків відсотків за поточними рахунками	35	1268	919
Цільового фінансування	60	703	499
Інші надходження	80	105322	75230
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)	90	306561	255468
Повернення авансів	100	1318	909
Працівникам	105	133421	97388
Витрат на відрядження	110	2721	1890
Зобов'язань з податку на додану вартість	115	3808	2663
Зобов'язань з податку на прибуток	120	46991	33327
Відрахувань на соціальні заходи	125	43987	31646
Зобов'язань з інших податків і зборів (обов'язкових платежів)	130	28563	20549
Інші витрачання	145	273975	291463
Чистий рух коштів до надзвичайних подій	150	20855	16167
Чистий рух коштів від операційної діяльності	170	21825	16167